

Gécsi János

TILTOTT ÁBRÁZOLÁSOK KÖNYVE IV.

Géczi János

**Tiltott
Ábrázolások
Könyve IV.**

Dél

ister

BUDAPEST 2005

A kötet
a NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA

és a NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM

támogatásával jelenik meg.

© Géczy János, 2005
© ISTER Szolgáltató, Kereskedelmi és Kiadó Kft., 2005

Lelőhely: TÁK 34/6/19/9

A kézirat lapjait számos egyéb papírköteggel, kartonnal, dossziéval együtt, a levéltár udvarán szedték össze: ennyi maradt a történelem legnagyobb tüze után a városi intézet állományából. Ami irat a hajdani várban álló barokk épületben maradt, az teljesen megsemmisült. Azok a papírok, amelyeket a raktárhelyiségekből a négysegletes kolostorudvarra kiszippantott a tetőn futkározó, melegörvényeket keltő láng, megpörkölődtek, töredezték ugyan, de mert gyorsan egymásra hulltak és összetapadtak, majd meg cserépdarabok estek rájuk, kő és korom fedte be őket, így tehát megmaradtak.

Az eredeti kézirat – valószínűleg – 99 egyforma A/4-es, 80 gr-os famentes, 1999-ben gyártott, a fűzfői papírgyár vízjelével ellátott papírlapból állhatott. Mindenesetre a füstszagú, kormos köteg első és utolsó lapjait a világosan kivehető oldalszámozás meghatározza, de azt kevésbé, hogy a szövegtestben hogyan is követhetik egymást a fragmentumok, s valójában hol helyezkednek el a hiányok. 45 oldalnyi szöveg maradt, és 54 oldalnyi véglegesen elpusztult.

Az első lap felső szélére a szerző sárga színű tintával kört rajzolt: az ezredvég jelképrendszerének ismeretében bizonyosan a Napot ábrázolta. Egy Nap, a sorok fölött, éppen a papírszélnél, tehát éppen delelő állásban, a horizont fölé legmagasabban kiemelkedően. A levéltárosok által egyre inkább megkedvelt és olvasgatott kéziratnak ezért ajándékozta valaki a *Dél* címet, s ezért kezdtek így hivatkozni rá, ha szó esett róla. Márpedig beszéltek róla és gyakran értelmezték a számítógéppel nyomtatott, ismeretlen szerzőjű szöveget.

Az apokrif anyagban, amely mindenképpen az édenről és az ő uráról szól, egy történet szabja meg az olvasás irányát: a férfi históriája. Ezzel a hőssel – aki egyes szám első személyben jegyzetel – azonos-e a szerző, vagy sem, nem tudni. A középkorú városlakónak megvoltak a maga különös démonai – ezekről

szól a második, a talán hihetlenebb történet. A harmadik történet teljesen hiányzik: ezért azt tökéletesen megvalósultnak és ideális szépségűnek képzelhetjük el. Megírása óta arról a nőről folyik benne a beszéd, akit az első történetben keres az ismeretlen foglalkozású (általában minden emberi vonástól és részletezéstől mentes), és a kiállításokat sorra látogató úr.

A szöveghez (leginkább a központinak tűnő fejezetéhez, *A tudás forrása: a kert* címet viselő fragmentumhoz) 57 jegyzet csatlakozik, többségük az eredeti helyen található, némelyiknél azt nem lehetett megtalálni. Valaki ismeretlen úr analógiás kapcsolatot révén illesztette az idők folyamán a sorba rendezett, nevet kapott kézirat locusaihoz, abból az egyszerű okból, hogy a romos levéltár hamujában azonos eredetű és állapotú kézirat törmelék is felbukkant – hiszen mindegyik helyszínen részt vesz saját mítoszának megteremtésében –, s a nagyobb töredék törvényeit figyelembe vevő kezelési mód talán megérthető (de nem egyedül lehetséges) eljárás.

I. délelőtt

Minekutána a legkedvesebb nap eltávozott a nyárból, és a kert valamennyi fűszála, valamennyi bogara és pillangója, valamennyi szellője özvegyen maradt, megfosztva minden vagyonától: múltjától és jövőjétől; én, saját poklomnak ismerője, odaültem a cseresznyefa fekete árnyéka alá, megírtam egyet s mást, a kezdősort a világ fejedelmeinek címezve, ámbár azt tőlük vettem kölcsön, hírmondó lehetek így is, és az a fa, ahogy ernyedten lógó leveleit észrevétlen tartotta, s mégis tömeget adott a térnek – önfeledten, az üres térnek! –, leginkább az a fa lett tanúm, amíg pár szó sodródott a veres kövön (beleakadtak a hullt és széttaposott, vértócsákban ázó gyümölcszsemekbe, nyomot hagyott mind, édeset, erjedőt, tán még árnyalatosabbat is, mint amelyet valaha elképzelhetett magának a tó felé kifutó terasz) egészen az akadályt képező, a kőlapokat szegélyező csenkesz telepig, citromfűig, rozsdás levelű mályváig. Csupa részlet volt minden.

II. délelőtt

Pálinkagőz szállt a kertben, ispánok készítettnek égetett szeszt az özvegy-asszonyokkal. Néhai Heltai Gáspár fabulájából gomolygott elő a kékes, kábító pára. Csöves rézüst kongott, csengett, két időt kötve össze: múltat a jelennel, egybegabalyítja, azt nemhogy kóválygó, de harmat-tiszta fejjel se lehessen többé ketté: tisztává és tisztátlanná választani. Rizlingborból párolt alkohol keserű szaga itatta át a nyár szegényes kocsmahelyiségeit, kikapós asszonyok és duhaj urak gyors beszédeinek alacsony mennyezetű tereit.

Élek?

Legyen, gondoltam.

Ilyen perzsa álmokkal szédítettem-hitegettem magam, ilyen jóvágású mondatokkal felöltöztetett képekkel, mert nem csupán sejtettem, de biztos bizonyossággal tudtam, amíg ezt teszem, nyerhetek tőle csontkockán, sokféle színes és szintelen italt fizethetek neki, túlélhetem a pillanatot, azt, amelyben éppenséggel lakom, s talán elérhetem az ezeregy éjszaka végét, mint mester a művét, azzal, hogy él, él, él, s túlélte,

II. délután

s némelykor mégis azt mondta, de úgy, de úgy mondta – derék lovag vala Narcissus, és fölötte szép, aki egy nap miként ha mesében lenne, a gyönyörű forrás partján heverészett, s egyszerre csak megpillantotta tükörképét a vízben, s olyan nagyon gyönyörű volt az, hogy nézte, elnézte napestig, örvendezett ott a forráskép fölött, azt hitte, eleven ember az ott a másvilági vízben; nem vette észre, hiszen nem ismerte, mikor is ismerhette volna meg magát, hogy csupán az ő saját tükörképe az, s úgy megtetszett neki, oly erősen belehabarodott, hogy legott érte is kapott, a víz pedig megzavarodott, a tükörkép eltűnt a fodrok, hullámok és a nagy gyöngyökkel kélő hab alatt, ő meg sírva fakadt, s mikor a víz újra színbe verődött s visszanyerte azt az ékszert, amelynek topáz a neve, látta, hogy ott sír előtte a tükörképe is, akkor egészen a testmeleg vízbe ereszkedék, s ott benne meg is fulladott (tavasszal volt éppen akkor), fehérnép jött a forrásra, egész csapattal, hogy ott múlatná magát; hát mikor megpillantják a halovány bőrű szép Nárcissust, vízbefúltan, nagy sírással kiemelték a vízből, letették a part könnyen törő szárú fűvére, hogy rögvest szép mandulafa, igen szépen zöldellő s jó magos eredjen belőle¹ – és mondta, és mondta volna az idők sötétbársony végeztéig,

¹ Ovidius: Metamorphoseon Liber III. 339–510 feldolgozása a 13. században keletkezett kéziratos Novellinoban, amelynek első nyomtatott kiadása Bologna, 1525. Magyar fordítása: Itália virágoskertje (régi olasz remekírók). Glória Kiadó, Bp. 1999. Ford.: Rónai Mihály András

III. délelőtt

s köszönte öt rövid szóval.

III. délután

Dél: az a pillanat, mikor a Nap középpontja átmegy a megfigyelési hely délkörén, amikor tehát a horizont felett való legnagyobb magasságát eléri. Két-két átmenete közt az idő azonban nem egészen egyenlő az év minden szakaszában. A középdél oly képzelt nap átmenetét adja, melynél az átmenetek folyvást egyenlő időközben következnek be. A valódi és közép-dél különbsége az úgynevezett időegyenlítés, mely legfeljebb 16 percre rúg. A dél időpillanatának meghatározására szolgál az átmeneti műszer vagy passage-cső, mely a délkör síkjában föllállítva, egyenesen szolgálja a Nap két szélének átmeneti idejétől a delet. Igen jó módszer a dél meghatározására a megfelelő magasságok módszere. Egyenlő időekkel a dél előtt és a dél után a Nap egyenlő magassággal bír; ha tehát az időket feljegyezzük, melyekben a Nap dél előtt és a dél után ugyanazon (különben nagyságára nézve közömbös) magasságot eléri, akkor igen csekély javításoktól eltekintve, a két idő közepese a valódi dél pillanata, mely az időegyenlítés hozzáadásával az óráinkkal közvetlenül összehasonlítható közép-idő szerint vett delet szolgáltatja. Az asztronómiai időszámításnál a dél képezi a nap kezdetét, innen kiindulólág 24-ig olvassuk az órákat, míg a polgári életben a napot éjfélkor kezdjük és kétszer 12 órát számítunk. A nap délutáni óráiban a két számítás megegyezik, míg valamely nap éjjeli 12-ön túl terjedő órája polgárilag véve már a következő napi kelet délelőtti órájához tartozik (március 6-ika 20 óra 50 perc: polgári számítás szerint március 7-ike délelőtt 8 óra 50 perc). – Dél továbbá azon világtáj is, mely a déli pont szomszédságában fekszik.¹

¹ Révai nagy lexikona. 5. Csata-duc.; Révai testvérek irodalmi intézet Részyentársaság, Bp. 1912. 381.

IV. délelőtt

Hajnalban láttam meg az őszibarackfát. Éppen virradt a hegyoldalon, bár a vár tornyainak néma szélkakasai percek óta fényben áztak. A fa – inkább csak fácska, alig embermagas, a törzset háromfelé szedő erősebb gallyal és néhány ággal, megszámlálható mennyiségű levéllel – a legalsó teraszon állt, egészen közel a peremhez, ráhajolt a mélyudvarra, úgyhogy szüntelenül ellenállt a mélység vonzásának. A fa első rózsaszín gyümölcseit érlelte, s a derengésből váratlanul kivilágított barackok nagy nyugalmat árasztottak. Nem gyengülő és nem erősödő nyugalom ült bennük, látni lehetett azt a kitartott, változatlanul intenzív helyzetet. A kert tarkasága s benne a nyüzsgés nem érdekelt, azok okát az időm kezdetétől ismerem, magamat találok minden mögött, de ez az önmagába zárkozó, rózsaszín, hat vagy hét gömbnyi sugárzó nyugalom új jelenség volt.

Nem volt semmiféle története.

Nem hiányzott belőle semmi.

IV. délután

A feketés lombú fa, ha megjelenik a költők verseiben, mindig az örökkévalóság, a komorság, a gyász és a szomorúság érzetét tudja kelteni. A formás fa, amely szálegyenesen és tornyosan áll és olyan feketébe hajoló zöldben, amelyet csak mélyvízi éjszakák alján lakók láttak, ismert növénycsaládot alkot, hiszen a mediterráneum – egyik, erős illatú – szimbóluma. Tizenkét faja is ismert, de nem tudjuk, és ezt egyetlen festményen sem lehet meghatározni, hogy melyikből készítették az ősi egyiptomiak a koporsóikat, miféle írták – amint Plutarkhosz állítja – a törvényeket, az ‘illatos fa’ téves megnevezése ugyan mely változatára vonatkozott, vagy Homérosz ligete melyekből állt s az Augustus császár korának halotti máglyáit milyenből rakták.

Egy ilyen fa – hogy melyik fajú, nem tudni – áll a képben, kilenced magával, közrefogva a terasz magas talapzatára helyezett szobrot. A fénynek nincs helye, de minden résből, zugból, felhőközből sugár szalad ki, melegítő, fakó napfényé. Itt nem lehet vidámnak és föl szabadultnak maradni, derűsnek igen, a bölcsességből megmaradhat ennyi hagyomány.

V. délelőtt

E történet akkor kezdődött, amikor a nyári balatoni viharban kidőlt a Gödrösben az első fa, s az utolsó mondattal fog befejeződni. Én vagyok az, aki tartozom neki. Én vagyok az, aki nem tudja fölfedezni a győzelmet a vesztesben.

Késő délelőtt elmentem a Füredi öböl nád szegélyezte nyugati partjára, majd az apátság melletti – mindenkitől nagy lélegzetet elváró – teraszról, és az elhagyott Óvár tetejéről is megnéztem, miféle rombolást végzett előző napokban a szöges bakancsban tomboló szél és az asszonysírású eső, de egyebet sem láttam, mint a száradó falevelek sirályszerűen riadt forgását a levegőben. E boszorkánypörgés ellenére néma maradt a vidék, a kabócák, amelyek pedig e vidék lelkének – igaz, kissé rosszul hangolt – hegedűszavú megnyilatkozásai, nem cirpeltek, nem görgették az avart énekes és fekete rigók, hogy előkapirgálják az ajtósházú csigákat, s megtalálják puha haslábukat, belecsipjenek és kivájva a fiókáiknak adják.

Álltam a leszakadt partfal felett, ahol máskor rókák tanyáznak és virágzik az ördög szem; a dombos tetők tele voltak már szürke, pusztai örömmel. Vad nőszírom levelével, letört szárú zsályával, kövekhez lapított varjúhájjal, daravirággal, fátyolvirággal, apró kötőrőfűvekkel. Panaszkodott a vidék, magam sem tudom felsorolni a lengő, rezgő és megpocsékolt füveket, a kopár mácsonyákat és bogáncsokat, a kitepelt tavaszi héricset, a terméstelenül csüngő, sötét hunyort, a barlanglakások ibolyáit. A döbbenettől megdermedtem: semmi nem maradt épen.

Megrettenve ültem a gépkocsiba, szorongva markoltam a máskor oly könnyen pörgethető kormányt s az sem józanított ki, hogy a tó peremhegyei mögül fel-felvillant néha a véget ért tivornyából hazatérő zivatar egy-egy villáma – mintha a tovaotorkáló korhely szaggatott, jókedvű kurjantásai volnának – és szépek mutatkozott.

A levegő fojtott volt, de hűvös és leírhatatlanul édes illatú, ilyen szaga van az elhagyott, és a gazdája nélkül egyszerre csak fonnyadni és burjánzani kezdő mennyországnak: egyként időzik abban a halál és a feltámadás. Pocsóták vizében látszott az ég: sok kis égboltdarab feküdt az úttesten, s mindegyik a teljest ígérte, hogy aztán áthaladjon rajtuk az autóm kereke, és szertefröccsentedve, felkavarva soha többé ne emlékezhessen a tócsák egyvelege arra, minek a tükrözésére valaha is képes volt. Csak a nagymacskaszerű nesz követte nyomon járművem, amikor bekanyarodtam a mellékutcába, hogy hazaindulásom előtt Diós mesteri módon kialakított telepét is ellenőrizzem: ekkor talákoztam egy kert kőfalán átbukott, az úttestre rádőlt hatalmas, fekete ciprusfával. A kert lándzsás vaskapuja nyitva volt és hintázott rajta valami láthatatlan alak: de nem ez ragadta meg a figyelmemet. A kapu előtt tenyérszerű, virágzó éden fogadott: a száraz és zöldes színek után csupa harsogó folt. Három szikladarabot három törpe fa, egy vízszintes ágú nehézszagú boróka, egy törpefenyő és egy vörös levelű sóskaborbolya határolt és választott el. Néhány tő bíbor pázsitviola, palakék és rózsaszínű törpe flox, nagy, sárga kelyhű ligetszépe, egy tűzeső, s rózsapiros szappanvirág, törpe, nyári aszterek és két-három zsombékos csenkesz élt ott: éppen a kidőlt fa lábánál, mintha koszorúként.

A két zömök kapuoszlopon egy-egy üldögélő kutya örködött. Alattuk vésett epigrammák, a belépőnek szólnak, ha valaki értené azt a nyelvet, amelynek szépen formázható, lassú szavait ez a kert is – a maga nyárfáival, olajfűzeivel, békaszemes kőből rakott házával, pergolájával és szobraival egyazon dialektusban – beszél. Negyvenöt évesnek kell lennie az embernek, hogy megtudja, nem csak azt, hogy mi lakik egy térdig felszökő tearózsában, de hogy meglássa a romok, roncsok és törmelékek rosszabbik felének betört szemű, vadvirág illatú albérlőit is. Negyvenötöd pedig el kell hagynia, hogy kobaltnék üvegkorsót fogjon s a hosszú szárú bimbós ágat beleállítva, figyelni kezdje azt.

A ciprus halott volt: a vihar áldozata. Beljebb, a kert egyik szobra – Verocchio firenzei Puttójának másolata – szintén halottan feküdt, a szárnyacsokkák

belenyomódtak az iszamós, kénbűzös földbe, s a göndör fürtökkel körbefogott pufók arcon hangyák és vérpettyes bodobácsok rohangáltak.

Nem lehetett több keresnivalóm. Visszaszálltam a Fordba, és hazautaztam Veszprémbe. Utam mentén mindenhol láthattam az előző napok fergetegének nyomát: Arácson háztetőt sodort el, jégverése után csak a venyige maradt a csopaki szőlőkben s a Balaton haragoszöld vize még mindig nem találta meg nyugodt lánytekintetét s a Nosztori kitérőben leégett a feketefenyves.

V. délután

Beálltam a garázsba, s éppen kitört a vihar a városban. A közelmúlt napjaimból jött utánam, s beért a balatoni szörnyeteg: mintha valamelyik Cholnokyszövegből gomolygott volna elő, olyan félelmetes akart – s tudott – lenni. De nem voltam képes sehogyan sem megállapítani, ezek a sárgás szélrohamok, ahogy fölszaladnak a vár épületeinek tetőgerincére hónuk alatt a tetőcserepekkel, s ahogyan a csatorna- és lécdarabokkal visszaugranak a mélyben vacogó utcák riadt kis városlakóira, ugyan, melyik testvértől származnak, a szájában mindig üvegcserepeket morzsolgató Viktortól, az édes mérgeket szopogató Jenőtől vagy Lászlótól, akinek nyálától, miként a kígyóétól is, minden kis élet elpusztul? A vihar azonban, amely a városra, a felvidékre s a riviérára zúdult, cholnokys volt, gonosz, kíméletlen és hóbörgő. Nem afféle hirtelen haragú kitörés – s ez már akkor is látszott, amikor mindennek kezdetén, csupán előjátékként, lefordult a tűztorony csúcsáról a címer, s a derűs napok fényszínű jelképe megzöldült a zuhanástól, – hanem megfontolt, méltósággal eltervezett és órákig eltartó.

E vihar száraz kezdetén dől ki a kertünk feletti hegyoldalról büszkeségem, a madárkolóniák – dallamos csízek, füрге vörösbegyek, kékcinegék és pirókók – nemzetségeit pompásan eltartó, nagyvonalúan uralkodó, évszázados hársfa: maga alá darálva egyetlen, nyújtózkodó ciprusunkat. A kecskerágókra zuhant, s ahogy görgött-forgott alá a hegyoldalon a fa, törte zúzta a bokrokat, lágyszárúakat, s mire kőkoloncok, sárcafatok és növénytörmelék kíséretében leért a mélyben meghúzódó házunkig s annak falától megrekedt; nyomán széles csapás tárult föl, s a erdő húsából nyílt és fájón lüktető sebnek mutatkozott. Ugyanígy dőlhettek halálukba a Gödrösben is a fák – de az elmúlásuk pillanatát nem tapasztaltam, szemben az én hársaméval és erdömével.

A lakásunk üres volt: a feleségem, mire megérkeztem, már elköltözött. Nem akart engem maga mellett tudni, s asszonyi életének menetén fordítani kívánt. Évtizeden át, napról napra próbálta igaz irányba terelni közös sorsunkat, de minden mozdulata balszerencés volt, minden akarata porrá omlott, s minden igyekezete elé víz terült. Ő csak aszfaltos járdán, délutáni fényben, szép fejcskéje fölött könnyű és feltűnő napernyővel tudott lépkedni, semmi tehetsége nem bizonyult a sivatag- vagy a vízjáráshoz.

Rég sejtettem, hogy nem lesz elég a szeretete. De ettől az én iránta való szerelmem nem tűnt el. Minél jobban távolodott nappalaimból és éjszakáimból, annál hevesebben vonzódtam hozzá, hogy mire végleg elhagy, eszeveszett fájdalom teperjen maga alá, és összezúzzon, megkínózzon, félhalottá verjen.

VI. délelőtt

Álltam a kifosztott lakás ajtajában, két vihar találkozási pontján, egymás után gyűjtogattam rövid szálú cigarettáimat, s mindegyik tüzét kioltotta valami folyadék: hol az, amely az ég szeméből, hol az, amely a saját – valaha kék – szememből záporozott.

Halott madarak hulltak a kertünkbe s fertelmes, barna és bibircses-mirigyes bőrű békák görögtek elő a csatornákból: zúgott és hörgött a táj, s kihallatszott, hogy fentről rögvest öreg szemű – az ég krisztusian tiszta színét ismerő, az éteri magasban kifagyott, onnan zuhogó – jegekkel fog beköszönni az égi-földi háború második, az ismeretlen Úr által döntőnek szánt rohama.

VI. délután

Nem volt más választásom, hogy ezt a külső és belső zajos és kaotikus rémséget ne halljam tovább, s mert többször meggondoltam, ugyan, alkalmas cselekvési módot választok-e a helyzethez, és igenlően válaszoltam magamnak, előkerestem a szent színjátékot, Richárd Wagner a bayreuthi Festpielhaus számára komponált darabját, a *Parsifal*t. Alkalomhoz, amely összetettségében kizárólagosan az enyém volt, illőnek találtam ezt a kompozíciót, leginkább – talán – azért, mert a szerző kívánsága ellenére mégis London volt – 1884-ben – az ősbemutató helye, kisebb részben pedig, mert a három fölvonás olyan módon tükörszimmetrikusan elrendezett, hogy arra az én konstrukciókat kereső gondolkodásom, s némileg pedig világgépem is rá tudott hangolódni. Kiszámítottan teátrális vagyok – mondta volna a feleségem, ha valamiképpen képes lett volna visszaszólni régi idejébe és terébe, és éppen ezért negyedrangú.

Engem sosem zavart, ami tovább növelte feleségem miattam való bosszankodását, hogy mindenféle sor negyedik tagja vagyok: szakrális mozdulatlan-ságomhoz éppen ezt találtam megfelelőnek. Végül is azok a terek, e körültekintően megvalósított színpadok, s a mély jelentésű, sugallatos természetű – ám mégis emberkéz nyomait magán hordó – díszletek álltak körém, amelyekben a negyedikség vezérmotívuma a legmagasabb szinten bontakozhatott ki.

Négy parsifalnyiig tartott a jeges ítéletidő.

Ennyi idő kellett ahhoz, hogy tudjam, rossz szívem és baljóslatokkal terhes érzéseim ellenére életben tudok maradni: ha dolgozom. Mondattól mondatig, óráról órára, napról napra, heteken át munkálkodom szorgalmasan: addig, amíg elfelejtem, vagy beletörődöm annak az asszonynak az elvesztésébe. Annak, akinél senkit jobban e világon már nem lehet szeretni...

Az eszembe sem jutott, hogy akár egy mondatot is utána vessek, hogy annak pályáján – akár erőszakkal – visszavezesse őt magamhoz. A szeretet önmagammal szemben keménnyé tett.

VII. délelőtt

Festő barátomat azért kerestem meg, mert híres hallgatagságáról. Órákat tudtam vele egy asztalnál tölteni úgy, hogy egy-két ‘Úgy van.’, ‘Nem úgy van.’, ‘Nagyszerű!’ és ezekkel ikertestvér mondatok kivételével semmit sem szólt, csak hűséges kutyatekintetét kitartóan szememen tartva kitartóan figyelt, s hol nagyokat sóhajtott, hol pedig kacagva csapkodta széke karfáját, miként azt az én bánatom vagy örömöm kínálta. Máskor csak dödögött és vörhenyes szakállát ráncigálta. Most sem volt szükségem vigasztalására, pörösködni sem akartam senki és semmi érdekében, sem holmi lelkiző párbeszédbe mélyedve keseregni, amiért másokat követve – házasságom tönkrement. De szükségem támadt egy olyan emberre, aki segédkezet nyújt: mihez is?

Talán: a munkához. Ahhoz, hogy el tudjam kezdeni.

Nem készítettem tervet, leginkább vártam, hogy bűvös hangján megszólítson egy téma, vagy egy tárgy, pállott sárga fűz vessző vagy a fullasztó hőség, amelyben a téma – tanulmányként, esszéként, novellaként, de akár kerti munkaként – rejtőzhet.

Eltakarítottam a vihar okozta romokat. Felfűrészeltam a hársfát – üres helyén aranyszínű, zümmögő méhek sokasága kering azóta is –, összehordtam és kosárba rakva visszaszállítottam a hegyoldalra az alágördült, lemosott köveket, elégettem a száraz leveleket és a meghajtogatott, levéltelenített növényhajtásokat karókhöz erősítve igyekeztem formát találni számukra a kertben. Néha olvastam, néha ittam, lemostam az autót és takarítónőt fogadtam, hogy a rám maradt házat ne zabálja föl a nagypofájú kosz. Néha szenderegtem, máskor pedig behúzott függöny mögött bámultam a sötét sarokban élő pók lokátornyi hálójának ezüst középpontját.

A festőt régről ismerem, egyszerre nőttünk bele a városunkba. Ő is azt szerette benne, amit én: a zabolázatlan formájú tereit, a ritkásan virágzó gránátal-

mafáit – amelyek azért mindenkor gránátalmafának mutatkoztak, s a legvadabb tél gallyveszejtő terrorja után is kihajtottak –, a citromfüves verandák előtt ülő öregasszonyok sehova sem néző tekintetét és a ragyogó arcú gimnazista lányokat. Néha hónapokra elkeveredtünk egymás mellől, máskor, ha kiállítás rendeztek neki, vagy nem talált meg egy képzőművészeti albumot a könyvtárban, megkeresett, amint én is megtaláltam őt mindenkor, ha akartam.

Nem kérdezte, honnan jövök s miféle ütések megkékült nyomai rajzoltak a bőrömrre, leültetett egy hűsítő bördíványra, piros bort is kínált és hallgatta a némaságomat.

Mégiscsak nagy uszályú bűnpert kerítettem magam köré, bár bűnös nélkül, büntett nélkül: és ahogy halkán előre lépkedett az idő, vele együtt hátráltam ki szenvedő magamtól.

VII. délután

Mielőtt elmondtam volna neki mesémet a déli tartomány kormányzójáról, arról beszélt – igen: a nyári hőségben egyszer, életében először hosszan beszélt hozzám –, hogy mindig epigrammák posztamensén állnak az emberfaragta tárgyak, a műköves fehér cementből öntött és csiszológéppel felfényezett felületű fejkövek épp úgy, mint a mérges ambíciójú allegorikus szobrok, az állatformájú Hűség-ek, a szivarra gyújtó Kényelem ugyanúgy, amiként a finom jelentésetől harmatos combú, márványrózsaszín Három Gráciák.

VIII. délelőtt

Ja-no, aki a sztyeppen született, és híres szómester volt a folyó vidékén, felettebb kedvelte az italt, heves vérű emberré vált, s ha egyszer-egyszer nekibuzdult, nem sokat törődött az illendőséggel. Temérdek vagyont halmozott fel, és sok lelkes fiatalembert vett pártfogásába. Tekintve, hogy bátor katonaként élt és harcolt, kinevezték hadsegédnek, de egyszer részeg fejjel megsértette tábornokát, ezért elbocsátották. Ekkor bánatában – vagy mert egyébként is hajlamos volt rá – ivásra adta a fejét, és naphosszat csak ivott.

Háza tíz mérföldre volt a fővárostól keletre. A ház déli oldalán hatalmas ciprusfa állt, finom, legyezőszerű ágai, sűrű lombja egész hold földet árnyékba borított. A fa alatt iddógált Ja-no naponta cimboráival, ivott amennyi csak beléje fért. Az év kilencedik havában Ja-no megint berúgott. Két barátja hazacipelte, s keleti szobájában, ahova senki sem tudott a fénynél korábban belépni, lefekette.

– Jobb lesz, ha alszol egyet – mondták. – Mi addig abrakot adunk a lovadnak, azután pedig lábat mosunk, hogy tisztán lépjünk a sötét lavórjába. De nem megyünk el, amíg jobban nem érzed magad.

Ja-no leoldotta turbánját, a párnára hajtotta fejét, s mint aki berúgott, úgy feküdt ott félig álomban, félig ébren. Egyszer csak azt látta, hogy két bíborruhás futár lép elé, letérdelnek, és így szólnak:

– Őfelsége, Ciprusország királya küldött minket, szerény alattvalóit, hogy téged szépséges országába hívjon.

Ja-no fölkel a heverőről, felöltözött, és követte a két futárt a kapuig, ahol négylovas temetőzöld hintócska várt rájuk, még a kereke is olajzöld volt, éppen hét szolga fogadta, akik besegítették a fényűző járműbe. Kifordultak a kapun, egyenest a ciprusfa irányába, és Ja-no nagy ámulatára lehajtottak a fa tövében tátongó üregbe. Ja-no nem mert kérdezősködni. Az utat szegélyező vidék, a

hegyek és a folyók, fák és alacsonyabb termetű növények – minden más volt, mint az emberek világában. Mikor megtettek vagy tíz mérföldet, sötétvörös város falai tűntek fel, s az út megtelt kocsikkal és járókelőkkel. Fullajtárjai egyre kiáltoztak, hogy szabadon tartsák az utat, s a gyalogosok sietve tértek ki előlük. Címerrel ékesített torony felvigyázta térre értek, majd magasba törő úton eljutottak egy kapuig, amely fölé fekete ribizli szagú betűkkel azt írták: Nagy-Ciprusország. Ezen a kapun jutottak be az egyetlen utcájú belső városba, a kapuőrök nagy igyekezettel mélyen meghajoltak előttük – ruhájukon kellemesen csilingeltek a föld mélyén oly sok helyen gyűjthető, könnyörtelen tekintetű féldrágakövek.

Egy lovas léptetett hozzájuk, s így szólt:

– A hercegnő fenséges férje messziről jön, ezért őfelsége úgy rendelkezett: vezessük a Keleti Vendégházba, hadd pihenjen.

S mindjárt mutatta is az utat. Ja-no előtt újabb kapu tárult fel. Leszállt a hirtől és belépett a cseh boltozat alá. Ritka gyümölcsfák virágoztak a függőkeretekben, ragyogóan festett rácsokat és finoman faragott oszlopokat látott, ismeretlen szövegű emléktáblákat tekintett meg, egy nagy csarnokban pedig asztalok, pamlagok, párnák, függönyfalak és gazdag lakoma várta készen a vendégeket. Ja-no el volt bűvölve. Hamarosan jelentették, hogy megérkezett a miniszterelnök, és Ja-no előrelépett a lépcső lábához, hogy tisztelettel fogadja. Prémbe öltözve jött a miniszter, kezében évezredek súlyától feketére érett elefántcsont kormánypálca s kölcsönös hódolattal üdvözölték egymást. Mikor ez megtörtént, a miniszterelnök így szólt:

– Noha országunk messzire terül a tiédtől, királyunk, akinek a zöld szeme világít, a kék pedig befelé pislog, ide kéretett, mert nagyon szeretne házasság révén szövetségre jutni veled.

– Magamfajta közönséges ember hogy törhetne ilyen magasba? – válaszolta Ja-no.

A miniszter kérte, kövesse őt a palotába. Vagy kétszáz lépést mentek – az úton rég nem lakott város kőből kirakott térképén jártak –, s átléptek egy szűk

hasadékon: lándzsák, hadszekercék, arany figurákkal zsúfolt oszlop és alabárdok díszítették. Az oldalsó házba mentek be, s újabb, önmaga fölé visszakanyarodó lépcsőn át újabb terembe jutottak. Kétoldalt több száz tiszt sorakozott, utat nyitva Ja-nonak, közöttük volt egyik régi ivópajtása is. Ja-no először megörült, csak amikor eszébe jutott, hogy barátja rég meghalt, riadt meg kissé. Nem mert odamenni hozzá, hogy megszólítsa.

A miniszterelnök bevezette Ja-not abba a terembe, ahol glédában álltak a testőrök: immár az uralkodó színe elé kerültek. Ja-no magas, tekintélyes alakot pillantott meg a trónon, fehér selyem köntösben és fényes, csúcsos süvegben. Úgy megszállta a felelem, hogy rá sem mert nézni, hanem meghajolt, amint kísérei kioktatták. Úgy érezte, végleg megállt a szíve.

– Három testvéred kívánságára – szólt a király –, ide kérettünk méltatlan királyságunkba, hogy feleségül ajánljuk neked negyedik lányunkat, a drágakő illatát.

Ja-no továbbra sem emelte fel a fejét, és felelni sem mert. A király a következő szavakat intézte hozzá:

– Kérlek, menj a vendégházba, és ha majd kiadtad a múltat két tucatnyi könyvben, készülj föl a szertartásra!

A miniszterelnök visszakísérte, s Ja-no közben igencsak elgondolkodott. Testvérei a századelőn éltek, s a jelentések szerint már akkor eltűntek, amikor ő megszületett – de nem lehetetlen, hogy valami békés királyságban mégis élnek, és ő nekik köszönheti ezt a meghívást. De továbbra is zavarban volt, és sehogyan sem tudott számot adni a történekről.

Mire hazaért, már kötegekben heverték az asztalán a könyvek.

Este sárga szívű fény és pompa közepette mutatták be az eljegyzési ajándékot: bárányokat, hattyúkat és asszonyzavú, a testre borulva halkán énekelő kelméket. Zenészek játszottak húros és fűvös hangszereken, gyertyák fényénél lakomáztak, majd kocsis és agárverseny következett. Egy csapat lány is szórakozott ott. Egy részüket nimfáknak szőlítették, másokat huriknak, a többieket pedig felső és alsó régiókból jött tündéreknek. Jégmadárszín fejdísz

viseltek, aranyfelhőre emlékeztető öltözéket, a szaguk pedig a föld nehéz illatára emlékeztetett. Szemkápráztató csecsebecsékkel ékeskedtek, és mindenütt viharos szelet keltő kíséret járt nyomukban. Olyan elbűvölően és édesen csevegtek, oly bátran és szellemesen tréfálkoztak Ja-ival, hogy alig tudott nekik megfelelni.

– Tavasszal – mondta az egyik lány – a Tisztulás ünnepén, elmentem úrnőmmel a Kék sziget házába, hogy megnézzük, hogyan táncolnak a sakálok. Az udvar északi sarkán ültem, az úrnő nővérének takarásában, amikor te odaértél, hogy a táncot lássad. Talán még emlékszel rám, hiszen rákötöttem egy skarlát szalagot a lábaid között himbálózó pálcádra. Majd elmentem egy piacra is, ahol sokan vásároltak, s onnan egy platánfás házba: megnézni életem előadását. Ott voltál te is, kérted vendéglátóidat, hogy megnézhess az ajándékokat. Rinocéroszszarvakat és élő unikornist csodáltál meg, hosszan dicsérted a kézművesek munkáját – majd hozzám fordulva így szóltál: „Ezek a bájos dolgok és gazdáik bizonyára nem is földi világból valók!” Azután a szemekkel a nevedet tudakoltad, s látni akartad, hol lakom, de én nem árultam el. Te meg csak bámultál rám, mint aki sejti, szerelme úgymint reménytelen. Nem emlékszel rám?

VIII. délután

A lányok egyike pedig így beszélt:

– Ki hitte volna, hogy a rokonunk leszel?

Ekkor három kitűnő ízléssel öltözött férfi jelent meg. Meghajoltak Ja-no előtt, úgy jelentették:

– Öfelsége parancsára jöttünk, hogy vőfélyeid legyünk – hoztuk a rozmaringágakat és mirtuszgallyakat. Az egyik férfit Ja-no ismerősnek találta.

– Nem az én városomba való vagy? – kérdezte tőle.

Mikor a másik igennel felelt, Ja-no hozzálépett, hogy kezét fogjon vele, de nem tudta megszorítani ismerőse tenyerét. El akart beszélgetni a régi eseményekről, de nem emlékezett egyikre sem. Amikor megkérdezte, hogyan került oda, a vőfély válaszolt:

– Utazgatásaim közben találkoztam a miniszterelnökkel, és ő vett pártfogásába.

Ja-no azt is megkérdezte, hogy tudja-e, a testőrtiszt ismerősük szintén ott tartózkodik.

– eS-nek ugyancsak jól megy a dolga – felelte Se. – Ő most a városparancsnok, és igen befolyásos ember. Több szívességet tett már nekem.

Vígan beszélgettek, míg végre jelentették, hogy a hercegnő férjét kéretik az esküvőre. A három vőfély átadta neki kardját, lobogóit, köntösét és fejdíszét, és segített neki magára öltetni, Se így szólt:

– Sosem hittem volna, hogy egy nap ilyen nagyszerű szertartáson veszek részt a tiszteletedre. Kérlek, ne feledkezz meg régi barátodról.

A szolgáló tündérek csapata különös zenébe kezdett: meghatóan és végtelelenül szomorúan pengették a húrokat, fűtták a kürtöket. Ja-no soha nem hallott ehhez foghatót. Sok-sok inas tartotta a gyertyákat és lóbálta a füstölőket a mér föld hosszú út mentén, s az utat mindkét oldalon élénk színűre festett meg cifrán kifaragott díszfalak szegélyezték.

Ja-no egyenesen ült az ágyyszerű, keskeny kocsiban, és meglehetősen izgattott volt. Se meg egyre tréfálkozott, hogy barátját valamiképpen megnyugtassa. Fácánszárnyú kocsin jöttek a lányok is, akikkel az előbb találkozott. A Végső Igazság kapujánál a tündérlányok is ott voltak már. Ja-not felszólították, szálljon le a kényelmetlenül kemény kocsiból. Éppen olyan szertartáson kellett átesnie, mint a közönséges emberek világában szokásos. Végül félrevonták a díszfalakat és legyezőket, s ő megpillantotta mennyasszonyát. A hercegnő talán tizenhárom éves lehetett; bájos volt, mint egy istennő, szűz, miként a virágbimbó is az, és tüzetesen ismerte az esküvői szertartást.

A mennyegző után Ja-no és a hercegnő szívből megszerették egymást, s a férfi hatalma és tekintélye napról-napra nőtt. Díszfogatát és lakomáit csupán a király díszfogata és lakomái múlták fölül, ágyasainál csak a király ágyasai voltak többen. Egy nap a király néhány előkelővel együtt őt is magával vitte nyugatra, testőrként az embervadászatra. A magasra nyúló csúcsokon, kiterjedt ingoványokban és buja erdőkben hemzsegett a rengeteg vad. Nagy zsákmánnyal tértek haza aznap este a vadászok.

IX. délelőtt

Ja-no megszólította a királyt:

– Esküvöm napján felséged említette, hogy három testvérem kívánságára küldött értem, a negyedikért. Ők valaha a határon teljesítettek szolgálatot, de azt jelentették róluk, hogy eltűntek, és én sosem láthattam őket. Tekintve, hogy felséged ismeri tartózkodási helyüket, szeretném családomat meglátogatni.

– Testvéreid az északi határon szolgálnak, ahol kéken ég a tűz, akár a szesz, s a kimondott szavak közé kódarabokat szórnak, hogy kitörjön minden szólni tudó foga – válaszolta gyorsan a király. – Állandó kapcsolatban állunk egymással. Jó volna, ha írnál nekik, de arra semmi szükség, hogy odamenj.

Azzal parancsot adott, hogy a hercegnő készítsen ajándékot Ja-no bátyjai számára, s néhány nappal később már megjöttek a válaszok is a fivérek keze írásával. Azt írta mindegyik, hogy nagyon vágyódik öccse után, és érdeklődtek, vajon ez vagy az a rokon él-e még, s mi újság otthon, a ménköfogós házukban, a szülővárosban. Igen messze vannak tőle, s ezért eddig bajosan tudtak hírré lenni magukról.

Szomorú három levél volt, csupa bánat. Végül azt üzenté mindegyikük, ne menjen el hozzájuk Ja-no, de megígérték, hogy egyszer találkozni fognak. Ja-no – kezében a levelekkel – nem tudott uralkodni magán és csillapíthatatlan sírásra fakadt.

Néhány nap múltán a hercegnő megkérdezte:

– Nem akarsz valami hivatalt vállalni?

– Megszoktam a gondtalan életet – felelte Ja-no. – Meg nem is értek a hivatali munkához.

– Vállald el az állást – biztatta a felesége –, én majd segítek neked.

Szólt is királyapjának, s ő néhány nap múlva hívatta Ja-not.

– Déli hűbéres tartományomban valami baj van – mondotta –, könny mosta szét azt a gazdag földet. A kormányzót már föl is mentettem. Szívesen kipróbálnám képességeidet, hogy rendbe szedjem ott a dolgokat. Lányomat is magaddal vihetnéd.

Ja-no belegyezett, s a király parancsot adott az illetékeseknek: készítsék elő az útmálháját. Arannyal, drágakövel, asszonyhangú selymekkel, dobozokkal megrakott kocsik, egész szolgálhad, valamint lovasok sora várt rájuk, amikor elindultak. Ja-no egész ifjúságát mulatozással töltötte, és még csak nem is álmodott arról, hogy valaha hivatalnok lesz belőle.

Feliratot küldött a királynak: „Mint katonacsallád sarja, soha nem tanultam a kormányzás művészetét. Most, hogy ilyen fontos megbízást kaptam, félek, nemcsak magamra hozok majd szégyent, hanem még az udvar tekintélyét is aláásom. Ezért közel s távolban érdeklődtem bölcs és tehetséges emberek felől, akik segítségemre lehetnének. Tudomásomra jutott, hogy eS városparancsnok hű és derék tisztviselő, a törvény szigorú őre, kitűnő miniszter válnék belőle. Itt van azután Se nemes, értelmes, körültekintő férfiú, igen járatos a kormányzás szabályaiban. Tíz éve ismerem mindkettőjüket, és megbízom bennük. Kérem tehát, hogy Se tétessék meg tartományom főtanácsadójának, eS pedig pénzügyminiszterének. Ebben az esetben nem kétlem, hogy kormányom jól fog működni, s biztosíthatja – mint a mondatok rendjét a legkecsesebb betű – a törvények tiszteletét.”

A két férfiút kinevezték a javasolt tisztségre.

Indulásuk előestéjén a király meg a királyné a fővárostól északra búcsúlakomát rendezett.

– Déli tartományom jókora terület – mondta a király. – Földje gazdag, s lakossága jómódú. Ne tegye tönkre sós emberi könny. Légy kegyes uruk és parancsolójuk. Remélem eS és Se segítségével minden rendben lesz, és megfelelész várakozásunknak.

A királyné ugyanakkor e szavakat intézte a hercegnőhöz:

– Férjed heves természetű, szeret inni, és igen fiatal még. De az asszony legyen mindig szerény és engedelmes. Bízom benne, hogy gondját viseled. Bár nem lesztek nagyon messze tőlünk, ezentúl mégsem láthatlak minden reggel és minden este, s bizony nehezemre esik könnyeimet visszatartani most, hogy elhagysz bennünket.

Ja-no és a hercegnő meghajoltak, beszálltak hintójukba, s dél felé indultak. Egész úton vígan beszélgettek, s néhány nap múlva megérkeztek rendeltetési helyükre.

IX. délután

A tartomány hivatalnokai, a szerzetesek, a papok, a vének, a zenészek, a szolgák és testőrök mind megjelentek fogadásukra. Az utcákon tolongott a nép, s több mérföldnyire elhangzott a dobok meg a harangok szava. Ja-no belépett a nagy városkapun, s mintha ugyanarra a településre tért volna vissza, ahol korábban lakott, csak éppen a kapu felé ezt írták aranybetűkkel: „Déli tartomány”. Szemközt vörös ablakokat látott, meg egy hatalmas teret, ahonnan kilátás nyílt a múltra.

Megérkezése után tanulmányozni kezdte a helyi viszonyokat, és segített mindenkin, aki beteg volt vagy szűkölködött. A kormányzást eS-re meg Se-re bízta, s ők kitűnően intézték az ügyeket. Negyvenöt évig maradt kormányzó, s a nép jótéteményeiért dicséretét zengte, erényeit föliratokon magasztalta, és templomokat emelt tiszteletére. Mindezért a király egyre nagyobb tisztességben részesítette: birtokokat és címeket adományozott neki, s az állami főtanácsadó rangjára emelte. Ja-nonak öt fia és két lánya született. Fiai a nemesség számára fenntartott magas állásokba jutottak, lányai pedig a királyi családba mentek férjhez. S bár Ja-no híre és dicsősége páratlanak bizonyult, sosem nyílt arra alkalma, hogy a testvéreivel találkozhasson.

Egyszer aztán Platánföld Királysága rátámadt a tartományra, s a király arra kérte Ja-not toborozzon védősereget. Ja-no kinevezte eS-t harmincezer ember parancsnokává, így tartóztassa fel a betolakodókat. De eS elbizakodottságában – mivel azt a munkát kapta meg, amelyhez valójában Se értett – és vakmerőségében lebecsülte az ellenség erejét, a seregét szétverték, s ő fegyverét elhánnya egymaga futott vissza éjnek idején a tartomány fővárosába. A támadók zsákmányul ejtették a sereg élelem- és fegyverkészletét, és visszavonultak. Ja-no letartóztatta eS-t és kérte megbüntetését, holott saját magát kellett volna rossz döntéséért hibáztatnia. A király azonban mindkettőjüknek megkegyelmezett.

Még abban a hónapban kelés támadt eS-nek a hátán, s meghalt. Tíz nap múlva meghalt a hercegnő is a névtelen betegségben, és meghallgatták Ja-no kérését, hogy tartományát elhagyva, a gyászkocsi kíséretében visszatérhessen maga is a fővárosba. Se-t nevezték ki helyetteséül. A bánattól roskadozva kísérte Ja-no a koporsót. Sokan sírtak az út mentén, tiszttek és egyszerű emberek adtak végtisztességet, és gyakran tömeg állta el a kocsi útját. Mikor megérkeztek Ciprusországba, a király s a királyné gyászruhában és sírva várták a főváros hátrájában. A hercegnőnek halála után új rangot adományoztak, gondoskodtak díszkíséretéről, baldachinokról és zenészekről: a hercegnőt a várostól mintegy tíz mérföldnyire keletre temették el.

Jóllehet Ja-no majdnem fél évszázadot töltött az országhatáron túl egy adózó tartományban, sikerült jó viszonyban maradnia a nemesekkel és az udvar befolyásos tisztviselőivel. A fővárosba való visszatérése után is közvetlen maradt mindenkivel, s annyi barátot és hívet gyűjtött maga köré, hatalma oly rohamosan nőtt, hogy a király gyanakodni kezdett rá. Egyes polgárok jelentették a királynak, hogy titokzatos előjelekből arra következtetnek: katasztrófa fenyegeti az országot, a főváros elpusztul, s az ősi templomokat le fogják rombolni. S mindezt egy idegen származású férfi idézi elő, aki közel áll a királyi családhoz. Némi tanakodás után a miniszterek megállapították, Ja-no fényűző és nagyra-vágyó életmódja veszélyes, következésképpen a király megfosztotta őt kíséretétől, megtiltotta neki, hogy hű embereivel közös dologba fogjon, és megparancsolta, éljen visszavonultan.

Ja-no, aki annyi éven át jó kormányzója volt tartományának, s most mégis megrágalmazták, nagyon elkedvetlenedett. Mikor ezt a király észrevette, így szólt hozzá:

– Vejem lehattél több mint negyvenöt évig. Sajnos, leányom meghalt, és nem maradt veled öreg éveidre. Ez bizony nagy szerencsétlenség. És én nem szeretném, ha ez a szerencsétlenség hozzám is közelebb férközne.

Ezért a királyné maga vette gondjába Ja-no felnőtt gyermekeit és a gyermekek gyermekeit, a király pedig kijelentette:

– Bizony jó ideje, hogy elhagytad hazádat. Jól tennéd, ha visszatérnél oda, és meglátogatnád rokonaidat. Gyermekeidet hagyd itt, és ne aggódj unokáidért sem. Három év múlva visszahozunk.

– Hát nem itt van az én hazám? – kiáltott föl Ja-no. – Ugyan hová mennék vissza, miféle hazába?

– Az emberek világából jöttél – felelte a király nevetve. – A hazád nem itt van.

Ja-no eleinte úgy érezte, mintha álmodnék, azután eszébe jutott, hogyan került ide, s elfelejtett élete miatt – s mert azt is el fogja felejteni, amelyben éppen élt – könnyeket ontva kért engedélyt, hogy hazatérhessen. A király megparancsolta szolgálainak, hogy kísérjék el.

Két bitorruhás futár kísérte át a kapun. A kapu előtt azonban rögtön meghökkent, mert csak egyetlen kopott hintó várt rá, de se szolgálak, se cifrán öltözött kísérők, akik vele tartottak volna. Felszállt a hintóba, s néhány mérföld után a város felszívódott a múltban. Ugyanazon az kanyargós úton haladtak, amelyen valamikor ideérkezett. A hegyek, folyók és mezők mit sem változtak, csak a két futár volt olyan ágrólszakadt, hogy bárki, aki látta őket, felismerte, megcsalatott alakot kísérnek.

Ja-no ugyan kérdezte tőlük, mikor érnek haza, de azok inkább csak dúdolgattak, és nem sokat törődtek vele. Másodszor is feltette nekik a kérdést, s ismét kitérő választ kapott:

– Számunkra nincs olyan hely, amelyet hazának nevezhetnénk.

Többször megismételte a kérdést, mint aki hosszan rágja a citrom héját, végül csak ezt a választ kapta:

– Mindjárt.

Hirtelen kijutottak az üregből, s Ja-no előtt ott állt szülővárosa, amely mit sem változott: közepén karcsú, fehérre meszelt falú torony magaslott, amelynek tővétől ferdén vezetett fel az út a belső város kapujáig. Elfogta a szomorúság, és nem tudta visszatartani a könnyeit. A két futár lesegítette a hintóról, és a falépcsőkön át bevezette a hegyoldal alatt meghúzódó házába. Ja-no ott találta

magát a keleti szobában, abban, ahová a fény bárki előtt be tudott menni. Láta önmagát, éppen feküdt. S ettől úgy megijedt, hogy nem mert beljebb lépni. A két futár többször nevéen szólította, mire fölébredt.

*

Hosszan tanulmányoztam újabb festményeit és nyomatait. Kevés színnel s még kevesebb formával dolgozott éppen, de a legfinomabb árnyalatokat és a legnyújtottabb alakokat választotta ki: miként költő a papírhéjú szavak között, úgy kotorászhatott ő is olajtubusai, a cinóberek, a zöldek és a kékek között, míg megtalálta a belső látványához legpontosabban illeszkedőket, vagy az azzal azonosokat s elkülönítve a feleslegesektől birtokba vette motívumait. Láttam, vannak köztük olyanok – leginkább a kékek és a hengeresek – amelyeket nagy ecsetekkel hord fel a vászonra vagy a falpra, s vannak mások, amelyhez hol két sertéjű mókusfarok-ecsetet, hol a felületen suttogva osonó hermelin-pemzlit használ. Láttam, hogy indulatból fest. Utálja a kis mozdulatokat, a részletezgetést, igyekszik hősies gesztusokba fogni azt, amit meg kívánt magának jelölni ebből a rohadt világból.

S azt is felfedeztem, hogy az utóbbi évek munkáiba engem is belefestett.

Hol egy gyökérbe, hol egy bronzsín kontúrú magas hegyi felhőbe, hol a falomb alatt elájult kármin foltba. Máskor meg egy hektikus szobor árnyéka olyasmi formát vetett, amilyen az én írógép fölé görnyedő alakom. És ezek a törmelékek másféle történet cserépdarabjainak látszottak, mint amelyre magam emlékeztem a saját múltamból. S ez megrettentett.

X. délelőtt

Szétszálaztam az aggodalmamat. Végére is, festöm a jeleit önkényesen választja meg, s ennek alkonyi fényében mindegyik átértékelődhet – és bizonyosságom lehet afelől is, hogy új értelmezést hoz a vacak foltjai számára az, ahogyan a nézők majd látni fogják. Emlékszem, azok, akik az ember természetét csodálták, egyenes termetű élőlényt értettek emberen, akik pedig valami mást szoktak benne szemlélni, más közös képet alkotnak róla, például azt, hogy az ember nevető vagy kétlábú tolatlan állat, esetleg eszes, eszközöket alkotó állat: s így egyebekben is mindenki a maga testének adott állapotához képest alkotja meg a dolgok egyetemes képeit. De éreztem, nincs és nem lehet igazam így, az ezen okfejtés keskeny és hegyre kanyarogva fölkapaszkodó ösvénye mentén. A festő mást se akart, minden mozdulata és képteremtő eljárása azt állítja, hogy számára csupán azok a hős jelek a fontosak, amelyek a lehető legtöbb embernek – még ha sokszor nem is azonos erővel és egybevágó tartalommal – tudják ugyanazt jelenteni. Így találhatta meg, a maga mediterrán fáit, mosolyait, égbe kapaszkodó tekintetű szobrait, így tudta meglelni a sötét allét, amelyen a horizont alá lehet elsétálni egy, ha nem is sokkal jobb, de minden esetre bizakodással teljesebb, önmagát erőteljesebben megfogalmazni képes, vízkéken derengő életbe.

Tudtam, hogy ilyen világban van helyem, mégsem akartam tudomásul venni. A saját életembe csak nekem legyen bejárásom!

Amikor észrevettem, hogy a legtöbb festményét nem mutatja meg, mert megakadályoztam benne, befagyott a széles vízfelszínű, apró hullámokat vető délelőtt.

Hagyta, hogy elmenjek.

X. délután

Értettem, persze, hogy értettem, hogy minden egyes élet munkája a minden-ség egy modelljét, a világ egyfajta rendszerét tükrözi, s ha a világot millió különböző módon írhatjuk le, ettől csak gazdagabbak leszünk: de felháborított, mi több, felbőszített, hogy mindazt, ami az enyém, mert hozzám tartozott valamikor, más, éppenséggel e festő barátom használja föl. S nem mellékesen, vagy mégis, csak úgy mellékesen, szenvtelenül, mintha semmilyen érzelmi – vagy egyéb – megfényesíthető értékük nem akadna.

Végső soron nem az bosszantott, hogy tárgy lettem, hanem, hogy e tárgy létrejöttéhez nem volt rám szükség. Olyan anyagnak tekintenek, amelynek fölhasználásához, a belőle készült termék jellegéhez semmi közöm.

Semmi közöm nem volt önmagamhoz!

Nagy rakás festményt láttam, amelyek azt sugallták, hogy jóval több festményt eltitkoltak előlem.

S attól a pillanattól arról szóltak a napjaim, összezavarodott telefonjaim, könyvtárközi kölcsönzéseim és a kiállítási katalógusok utáni hajszáim, hogy megismerjem az előlem eltitkolt, tőlem határozottan elzárt műveket – hátha általuk olyasmit ismerek meg magamról, amit, ha nem is kívánatos, de tudnom kell. Úgy éreztem, ezek a festmények, feleslegesen fecsegnek rólam, s végtére is – azáltal, hogy sokkal erősebb a létezésük az enyémnél – kétségbe vonnak engem.

Nem kívántam szent lenni, taszított minden olyan, ami sok lelket összekapcsol.

Aprólékosan dolgoztam ki a tervemet a megismeréshez.

Heteken át gyűjtögettem a pöndörődő sarkú kartotékokat, az újságcikkeket, s minden reggel meghallgattam a rádió kiállításokról szóló híradását, átlapoztam a nagyobb napilapok ilyen tárgyú tudósításait és elolvastam a szakkiadványok recenzióit, kritikáit. A festő életművére vonatkozó valamennyi doku-

mentumhoz hozzáfértem; hiszen oly fiatal volt, hogy nem áttekinthetetlen és kezelhetetlen az életműve. S azon kiállításainak dokumentációjához igyekeztem jutni, amelyet ismeretségünk óta – egyre növekvő figyelem és népszerűség mellett – rendezett. Azt hittem, ezek megteremthetik azt a szövetséget, amely az új megértés felé visz.

1994-ig (számos közös mellett) a következő egyéni kiállításai voltak:

- 1983 Veszprémi Vegyipari Egyetem aulája, Veszprém
(Drexler Tom és Tölgyfa Tamás festőművészekkel együtt)
- 1984 Galéria 99, Budapest
- 1988 Városi Könyvtár, Vácrátót
- 1989 József Művelődési Ház, Szarvas
Művelődési Központ, Debrecen
- 1990 Egyetem aulája, Padova
- 1991 Stúdió Galéria, Budapest
- 1992 Műhelygaléria, Budapest
- 1993 Városi Kiállítóterem, Körmend
Lengyel Kulturális Központ, Budapest
Heerner Gallery, Atlanta (USA)
- 1994 Villa Galéria, Róma
- 1999 Art East Galéria, Füred

XI. délelőtt

Azt az erdőt körbejárva, amelyet én ültettem, de fái sötét árnyába nem heverhetek, hús leheletét nem élvezhetem, gallyát nem gyűjthetem, egyre-másra bizonyítékokat találtam arról, hogy a festő az én életemet festi. Elfesti tőlem a világot. Nagyhatalmú úrként kisajátít mindent, a napjaimat, az élettörténetemet, a házasságomat, a barátaimat és az ellenségeimet, a könyvtáramat, és leginkább azokat a tereket, ahol negyvenöt év alatt megvalósultam. Szülőfalumat és lakhelyemet, azokat a városokat, ahol nyaraltam, írtam vagy amiket csupán elmentem megnézni. S mindezt a maga szenttelen módján tette: tudomást sem akar venni arról, hogy mindez nem az övé. Vagy, hogy nagylelkű legyek: nem csupán az övé.

S hiába embertelen – átvitt és nem átvitt értelemben – minden munkája: sok természeti formával körberajzolt alak hiányzik azokról a képekről, ezt még azok is észreveszik, akik nem figyelték alkotásait olyan módszeresen, mint én.

XI. délután

Ebben az erdőben háromféle fa élt és másolgatta egymásra a sorjázó napokat. Közös azonban a fák árnya, abban már nem lehetett megkülönböztetni, ciprus vagy fenyő terítette-e le szélesebb mozdulattal. Ha a sötétjébe beropult egy kócska rókalepke vagy a fémkék sávot viselő csüngőlepke, már az egész erdő árnya fogadta. Ebben a közösségben nevelkedett tavasszal az ibolya, ősszel itt túrták a gyökerekért a földet a borzolt szőrű vaddisznók s kampós botjaikkal itt tépték le a gömbszerű tobozokat a világos tűjű, örökzöld gallyakról a maggyűjtő népek.

Mindenekelőtt itt állt az a fa, amely nem fél semmi szent könyvtől, éjszakánként maga is zsoltárokat énekelget, s törzsén feszülő kérge belső oldalára hosszú novellát írdogál holmi el nem múltó, égi-földi-pokolbéli heves szerelmekről. A *Cupressus sempervirens* ez, aki a kelet-mediterráneum összes népének nyelvén tudja ugyanazt a mesét elmondani a három testvérről, a vesszőfutásról és megdicsőülésükről: már ha megdicsőülésnek nevezhető az, hogy az örök élet kiváltságát kapják meg – s nemcsak a mese által, de azzal is hogy nyomtatott könyvbe kerülnek, és éppen fenyőfából készült papírlapokra. Más-
hol templomok és múltörző kertek sorfái állnak, ők azt is ismerik, hogy istentisztelet után milyen szagúak a kimosakodott lányok. Tudják azok rettegésének illatát is, akik ha már átmentek a kapun, amelyre hiú szavak vannak fölvsve, nem térnek soha vissza, van véleményük arról az izzó hiányról, amely a legtöbb ember szíve helyén lebeg.

E *Cupressus*, ha évekig nem itatják, akkor sem szomjas, de ha bort – sűrű, vérszínű bort – öntenek neki, akkor hozzáfekszik a folyadékkal telt edényhez, és hosszan szürcsöli: de csupán a színre vágyakozik s nem a bódító itala. Maga egyébként illatos, töményen aromatikusan, s magvaiban, amelyek csak minden második évben érnek be, ha valaki beléjük hallgat, apró, sok szívdobogású

madár lakik, amelyeket, ha ünnepeken mindenki jelen van a családból, úgy lehet kiröptetni, hogy magukkal viszik a férfiak vétkét, asszonyok bánatát.

Aztán ott nőtt a második faj, a *Pinus halepensis*, amely távirópóznaként, bányafaként vagy hajódongaként járta a maga mennyországát. Lapos koronájában molyok raktak fészket, s csokrosan elágazó gallyai tövében mókusok éltek, nimfák és hegedűk. Az aleppói fenyő csak egyetlen dialektusban beszél, ezért mindig közelében áll egy-egy duzzogó ciprus, hogy a többi nyelvből fordítson neki.

Az erdő árnyékához legtöbbit a pineafenyő ad: de ehető magvakat is, amelyek gyantaízűek, táplálóak: ezektől voltak töprengő szavúak a rómaiak, hiszen mézben forgatva mindig ott tartották a szájukban. Ernyőszerű koronájuk alatt Plinius hűvös Nap-szemű nyárról beszélt, s ez a nyár tart azóta is, lassan kétezer éve.

Elkövetkezett hát az idő, amikor éjjel és nappal ennek a három fafajnak adtam minden mozdulatomat, az ebből a három fajból álló erdőben akartam járni, és örültem, hogy tanúi vannak meddő töprengéseimnek.

XII. délelőtt

Mintha ugyanazokba a cellákba tértem volna vissza folyton-folyvást: néhány hét alatt végigjártam mindazokat a magyarországi helyszíneket, ahol a három növényfaj bármelyike is élhet. Fülemben fenyőrigók énekével szüntelenül azt éreztem, hogy csattogó daluktól megsüketülök: csacsogó hangokat, sak-sak-sak és magas krij csettegetéseket hallottam akkor is, amikor kiléptem a fényhasábokkal körbekerített erdei tisztásra, átvágtam a borókáson és otthagytam az erdőt. És rozsdasárga torok- és melltollazatú madárnak láttam bármely percemet, amelyen, amikor a hátam mögé repült, jól látszott a sűrű pettyezés. Az időm szárnyának fehéres alsó oldalán apró rézcsengők voltak, hogy még a múltból is vissza hangozzák eredménytelen keresésemet.

Majd arborétumokat és botanikus kerteket, régi nemesi udvarházakat és felvidéki orvosi kerteket, magángyűjteményeket és városi parkokat kerestem fel, bejártam a kevés reneszánsz kertmaradványt és várak környékén elterülő régi haszonkertek helyének bozótosait, ahol tudtam vagy sejtettem, a nagy téli hidegek ellenére is élhet egy-egy példány a mediterrán növényekből. Tapasztalataimat lejegyeztem, de csupán a fölöslegesség dokumentumai gyűltek gesztenyebarna burkú mappámban.

Ezek a fák mifelénk csak könyvekben léteznek: Oláh Miklósnál, Stirling Jánosnál, Zádor Annánál vagy Galavics Gézőnél. Azoknak a kertkutatóknak és művészettörténészeknek a könyveiben, akik emlékeznek rá, milyen volt mifelénk egy barokk vagy klasszicista kert, amelynek napos közepén ott állt egyetlen nagy fényhez szokott fa, s a hűvös szélről csillogóra kopott leveleit szégyenkezve mutogatta az őt meglátogatóknak.

Golyóstollam hegye egyre nehezebb lett, s nem tinta, de kék vér ömlött ki belőle puha papirosomra. Éjszakánként csomókat kötöttem a párnámra, hogy el ne aludjak s ne lephessenek meg a nappalaimnál is nyomasztóbb álmaim. Éjjel

aktív állatokat vettem magamhoz, hogy neszezésükkel ébren tartsanak, és látogatóim megszokták, hol meglepően jól ugró közönséges földipockot láttak elfutni kietlen házamból, hol meg durvavitorlájú törpedenevérek csapongására figyelhetek föl a kertem fölött, akik a gondozatlan kertem fűvén egyre tömegesebben élő szúnyogokból lakmároztak.

XII. délután

Nyomokat találtam, amelyen elindulva egy-egy újabb erdő közelébe jutottam. Egy esernyőfenyő-magonc az egyházashetyei méhesben nevelkedett, kézzel formázott cserépedényben, néhány éve hozták, Rómából. Egy aleppói fenyő-suháng – a Földközi-tenger rózsaillesztos déli partjáról – Sárváron nevelkedett, és télen vászonsátrat húztak fölé, amelyet szalmával és rágszálók elleni méreggel tömtek ki. A pécsi egyetem botanikai gyűjteményében, a sportpálya nyugati sarka fölé épült tájképi kertben pedig ott nyújtózzkodott és szóttefonta közös történetét három párkaként, három embermagas ciprus. Saját fekete örvénye volt mindegyiknek, három felől is húzták magukhoz a csöpögő orrú kölyökszeleket, s miközben erőlködtek és igyekeztek, halk hangon duruzsolták régi dalaikat.

Amikor a pécsi, bozontos lombkoronájú faegyedeket látogattam meg, mindhárom fa fogadott, s uralkodói hangon bár, de társalogtak velem. Ültem alattuk, a tenyeres levelű füge társaságában, aki éppen azzal foglalkozott, hogy zacskószerű terméseibe cukorédes levet gyűjtsön, s hogy visszaszorítsa a magának egyre több helyet követelő, sárga virágjai zuhataga alatt duzzogó jenesztert, s nemcsak azt tudtam meg, hogy néhány éve még nyolc ciprus telepedett meg itt, hanem, hogy van egy festőjük is, aki némelykor meglátogatja őket.

S ez a férfi, ki sem kellett nyitnom a beszélgetés könyvét, azonos az én festő ismerősömmel!

XIII. délelőtt

Lesétáltam a székesegyházhoz, hogy lejtős terén elengedjek egy forintot. Gurult a pénz, forgott és visszavillogtatta az égre a napfényt, s néhány száz méterrel arrébb, amikor megállt, nem messze attól a vasrácstól, amelyen a maga titkával ezernyi különböző méretű lakat volt rázárva. Az érmét egy galéria előtt emeltem föl. Bent volt mind az öt hiányzó ciprus: ugyanolyan kihúzott derekúak, komolykodóak és rejtvény-tekintetűek, mint három társuk az egyetemi kertben, s talán a kelleténél csöppet izgatottabbnak láttam őket, de meglehet, én voltam az érzéseimtől átfültebb.

XIII. délután

Amikor kiléptem a tárlatról, a kijárat melletti üvegasztalkáról – kagylós kitérőcsipkék szelét, s az üveghús által széppé torzult a műköből rakott padló – magammal vittem – nem: felkaptam, és rohanvást kiléptem velük az utcára! – két katalógust. 1993-asok voltak, az egyik a Kalocsa Városi Kiállítóterem, a másik a budapesti Lengyel Kulturális Központ anyagához készült. Ezek azok a tárlatok, amelyeket festőm El Dora festőművésszel együtt rendezett, még a sikeres – a híret megalapozó – amerikai kiállítása előtt.

Ott találtam a fákat a lapokon.

Átmentem az egyetemi könyvtárba, kikértem a Kalocsai értesítő kilencvenes évek elején megjelent kötegeit valamint néhány Acta Botanicát. Nem lehetett kétséges, hogy honnan, mikor és milyen fák dőltek ki, amik aztán lényüket apró nyelvű lángoknak átadva gyantaszagú, az eget egyenesen irányba vevő halványkék füstté alakultak.

XIV. délelőtt

A könyv elkezdte írni magát. Alig szólt másról, mint hogy egy férfi (én, te) időről időre s városról városra követ egy festőt, a művész kiállításai mentén bejárja a világot, amelyről azt hitte eddig, hogy ismeri, de ebben a tapasztalatában csalódnia kell, s itt is, ott is olyasmit lát, amely átértelmezteti korábbi véleményét. A fölkeresett festmények azonban nem állnak össze tablóvá, miként várható, hanem leginkább természetüknek engedve, egymásra kopírozódnak, s így mutatják meg a maguk elfedett, és csak a többi festményréteg által megvilágosodó részletét. Összetett és bonyolult az így megteremtődő, virtuálisan létező mű, de mindenképpen izgalmasabb, mint az önálló olajmunkák, hiszen új műfaji lehetőségekre mutatnak.

XIV. délután

Ha valaki rátalál egy rózsára, amely amúgy nyakig piros és káprázatos illatokkal telt, és ez az egyszerű élmény képes arra, hogy elvegye az eszét, a józan-ságát és férfias nyugalját, miként késtől az élt a szürke bazalt, ha valaki rátalál a virágra, amelyhez sosem akarta, hogy köze legyen, mert undorítónak tartja, miként a tisztátalan, perdita nők éjszaka közepi érintését, és felejtí ösztönét és előítéleteit, lassan közeledik ahhoz a mondathoz, amelyben tavaszváró vitézek próbálgatják éles szablyáikat, deli Kortován és Mehmed Szárt, tudja már, miként drámaírók szokták vért szomjúhozatni hőseiket, ő is közelebb kerül a vitézség betöltéséhez, a vérhez, az elhulláshoz. Forráskút is lehet majd, és szégyenli, hogy kő, és víz, és helyszín lenne máris, azok előtt, amik reá várhatnak, aztán hamisítvány koszorúja kíván lenni, felszólító módú gyászdal, barokk jellegzetesség egy dörgedelmes szobron, vagy éppen patak mentén élő, hagymás, sárga virágú, mérgező növény.

Tiszta lettem, bűnökkel telve, mert láttam, hogyan kanyarítgatja útját a sors.

Prédikálni sem kívántam, nem hogy kiabálni. Csönd kellett nekem, és a festmények, amelyekben tisztábban lehetett a múltat, a jelent és a jövőt látni, mint egy metafora velencei tükrében, de nem homályosította el, miként a hideg tükröt, semmi tükröre hajoló alak embermeleg lélegzete.

Ezek a rózsák ugyanonnan érkeztek, ahonnan a ciprusok, a fenyvek: a Kaukázusból, Perzsiából, Kis-Ázsiából, a kükládi szigetekről, aztán csak ott teremtek az antik Görögországban, majd szétterjedtek a Római birodalom valamennyi provinciájába – hogy egyszer csak azt mondhassák, no, ez lenne Európa. A ha valaki rátalálna éppen ezekre a rózsákra, kockás zakóban vagy gyűrhetetlen tógában, akkor, ha mond egyáltalán valamit, éppen Isten könyvéről beszél-e vagy pásztorságról? – részeg jóslat lehet mindaz, amit ekkor mondani szabad.

Festőm bizony kifogott rajtam. Olyan egyértelmű tud maradni, ami már szégyen. Én pedig itt vagyok – az ember, aki metaforákat tanít az egyetemen, s aszszonytalan, munkátlan és csak az ujjából szopott dolgokat tud leírni –, az, aki metaforákkal labdázik, és lopva sem mer ránézni egy tőmondatra.

A tőmondatokban mindenkor megtalálható az ördög.

Inni kell – állapítottam meg, és ittam. Napokon át, miként azt a dühös és kegyvesztett férfiak teszik, ha nem ehetnek és nem ölelhetnek úgy, hogy kioltódjék belőlük az indulat.

XV. délután

Ja-no a szabadban éjszakázott. Egyszer csak a ház emeletén lámpást pillantott meg, amely úgy ragyogott, mint távoli, kék csillag vagy könnycsepp az éjszaka gyűrött arcán. A lámpásnyi fény kisvártatva villogva leereszkedett, és földet érve aranysakállá változott. Tekintetével követte az állatot s látta amint az befordul a ház mögé: ez a ház, most figyelte csak meg, az, ahol regénye, a *Patkányok* játszódott. Izgatottan pattant fel és a jószág nyomába eredt. Az aranysakáll a kertben szépséges leánnyá alakult át, aki ölében hárfát, szájában fuvolát rejtett. Ja-no már sejtette, hogy rókatündérrrel hozta össze a sors.

Visszatért és lefeküdt a helyére, hogy egész éjszaka tekintetével terelgesse a hideg és számító lelkű csillagokat. A háta mögül váratlanul előkerült a lány, Ja-no pedig alvást színlelve leste további átváltozásait. A leány azonban lehajolt hozzá és rázogatni kezdte. Ja-no úgy tett, mintha éppen álmából vernék föl, majd megkérdezte, hogy kihez van szerencséje. De csöppet sem igyekezett elvonni a lány figyelmét a nadrágja résén kiágaskodó szerszámról.

– Az emeleten a lámpás nem te voltál? – kérdezte Ja-no.

– Ha tudod, miért kérdezed? – replikázott a leány.

Éjszakára együtt maradtak, s ettől kezdve reggelente elváltak, sötétben pedig ismét találkoztak. És az éjjelek bundát növesztettek, amelynek olyan szaga volt, mint a sokat használt férfi nemi szervnek.

Egyszer azonban Ja-no három testvérének tudomására jutott mindez. Embekeiket odaküldték, hogy Ja-no kertje fái között éjszakázzanak. A sok, szinte városnyi ember reggel az ágy alatt ébredt fel, de egyikük sem emlékezett rá, hogyan és miért eshettek oda. A három báty dühbe gurult, maga elé hívatta Ja-not, így fenyegetve meg őt:

– Ha legközelebb eljön a veres hajú leány, kapd el és hozd elénk, máskülönben megkorbácsoltatunk.

Ja-no nem mert ellenkezni, hiszen eddig sem kapott semmit testvérei vagyónából, bizony őt, egyedül őt, kihagyták minden osztásból-szorzásból, így hát belegeyzett, majd távozott.

A város égnek támaszkodó tűztornya alatt, ahol ünnepek szaga élt minden zugban, s a házfalakra vakablakokat festettek a helyiek, ide-oda járva azon töprengett, hogy a leányt lehetetlen elkapni, és ha nem sikerül, akkor fenytés vár rá. Nem tudta, mitévő lehetne. Hirtelen eszébe ötlött, hogy a lány szorosan a testéhez simuló, kis, piros kabátot visel, melyet egy pillanatra sem hajlandó levetni. Bizonyára ebben a kabátban kell keresni a gyengéjét. Ha meg tudná szerezni, azzal talán rábírhathná, hogy testvérei elé vihesse. Éjjel, mikor megérkezett, a leányt azt kérdezte:

– A testvéreid, ugye, mindegyikük, magának akar?

– Úgy van. – vallotta be Ja-no. De szeretjük egymást, hogy lennék ilyenre képesek?

Besétáltak a hálósobába. A sötétben Ja-no lehúzta a kabátkát, mire a lány fölajdult. Ja-no jó erősen megragadta a ruhadarabot és kiviharzott az udvarra. Ettől fogva három éven át nem jött a lány, de minden évben más-más évszak köszöntött be a városba. Az első évben őszi, a másodikban csak tél, a harmadikban csupán tavasz volt.

A negyedik év kezdetén, a nyár első napján, mikor a barack sárga levelet eresztett a fatőre, Ja-no a várba vezető úton megpillantotta a leányt – a Szeminárium oroszlanos vetőkőve mellett kuporogott a földön. Mikor odaért hozzá, a leány két tenyerébe temette arcát.

– Miért csináltad ezt?

A leány fölállt, s kezét megfogva így szólt:

– Azt hittem, elfelejtetted régi szerelmünket. Ha még mindig úgy szeretsz, mint régen, annak ellenére, hogy az elmúlt időben – évről évre váltogatva őket – a testvéreid felesége voltam, akkor szerelmünk olyan lehet, mint kezdetben. Ott van még, tudom, a gatyádban a gyűrű, a négy gyűrű egyike, eljegyzésünk bizonyítéka. Amit akkor tettél, fivéreid parancsára történt, nem a te gonoszsá-

god volt. Azt szeretném, hogy iszogassunk most egy kicsit és azután váljunk el egymástól. Kérlek, jöjj be hozzám – és belépett a Szeminárium falán hirtelen megnyíló részbe.

A lány betessékelte vendégét a roskatag palotába. Bent hatalmas csarnok állt, Ja-no bement a terembe, ahol éppen befejezték az ételek és italok előkészítését. Mihelyt leült, szolgálók serege kínálta a finom falatokkal, s ahányat harapott a sültbe, annyiszor merevedett meg és lövellt a vesszeje: három év elmulasztott szeretkezéseit pótolta egyetlen hosszú étkezés alatt. Mikor aztán a bíbor színű Nap lenyugodott, kötelessége a testvéreihez szólította. Így hát elbúcsúztak egymástól. Kilépett a várkapun és hátrapillantva azt látta, hogy ahol a ház volt, nincs más, csak a puszta, fekete és földszagú szántóföld. Két lépés után az is eltűnt, helyette csupán egy hasonlat maradt.

XVI. délelőtt

Hiába hittem, hogy nyomokat találtam, amelyen elindulva egy erdő közelébe jutok, ha kiderül, hogy ebben az erdőben eltévedek. Valóban, nyomok seregén araszolgattam a titok után, utamat jobbról és balról mindenféle örökzöld szegélyezte, olyan sötétek, mintha az alvilágba készültem volna, de végezetül szó sem lehetett semmi erdőről. A rengetegből két-három ligetes csoport, szálfa, növényfolt, tűzvésztlől, villámtól, favágó tompa fejszójétől megcsúfolt egyed maradt, s ezek többsége sem tökéletes alakú, semmiképpen nem látszottak olyannak, amelyet egy botanikai szakkönyv illusztrációjának szabad felhasználni.

A fákat, amelyekkel napra nap találkoztam, végül is, ahogy szaporodott a szó – s talán éppen miattuk –, úgy látszott, csak a parkokban láthattam meg: a parkok erősebben léteztek, mint az erdők. Hiszen mindenhol kilátszott belőlük egy ember.

S mindegyik parkban, hol a barokk szobor tövén, hol egy halszálkaszerűen ívelt allé félhomályos mélyén, hol pedig a méregzöld füre pucéran és rózsaszínre piruló bőrrel kiheverve, találkoztam a feleségemmel. Bárhol lehettem, mindig ott volt, némán, boldogságos arccal: de mégsem ő volt az, mert nőcskék formáját vette fel, ledér nőként tűnt fel egyre másra, hogy néhány perccel később, amennyi idő a festményhez hajoláshoz kell, mindenkor visszahátráljon a park színpadias rengetegébe.

Festőm pontosan vázolta a helyzeteket: csak éppen mindent – távoli báránfelhők állnak a hólyagosan záporozó örvénylő zuhatag előtt – a történetnél korábbi állapotban.

XVI. délután

Egyszer Ja-not betegséggel sanyargatták: mikor már sem a római romok alól, sem a varázslatos keletről hozott, sem a korfui Dionüszosz-oltár alól kiásott amulettek, sem pedig saját imái nem segítettek, könyörögni kezdett a rókanak, hogy térjen haza a rókaalomba, azt remélte, hogy így megmentheti emberéletét. Ja-no el akart futni, és nagy igyekezetében a fél világot megkerülte – hol mint földrajzi utazó, hol sipista, hol növényeket kutató gyökérvágó és démonológus –, de a róka mindvégig a nyomában maradt. A hős – hős az, aki csodálatos tetteket tud végrehajtani, bátorságával és helyállásával példát mutat és halálra is elszánt vitéz – rémületében azt sem tudta végül, mitévő legyen.

Egy nap, amikor délelőtt Veszprém óvárosában, délben a vérszínű, édes borát felkínáló Pelješac-félszigeten, este pedig Rómában tartózkodott, mielőtt aludni vonult a Sárga folyó meséket suttogó nádas partjára, egy vándorcsegettű medikai hangját hallotta szüntelen. A hang azt állította magáról, hogy képes megzabolázni a rókadémonokat. Ja-no behívatta, szereket hallott ki a lassan csordogáló dallamból, varázslatokat végeztetett a szobában. Majd maga készítette gyógyszereket vett be, és bement a rókadémonhoz, a hálószobába, hogy magáévá tegye.

A démon ellenállt s meghátrált. Kétségbeesve könyörgött, hogy engedje szabadon. Ja-no ügyet sem vetett rá, sőt még bőszebben közeledett. A nő ide-oda hánykolódott, menekülni próbált, csilingelő hangon ellenkezett s szenvedett, mert képtelen volt szabadulni. Kis idő múlva aztán elnémult. Ja-no alaposan megvizsgálta, de ekkor már döglötten terült el az ágyon a róka.

XVII. délelőtt

Élt e vidéken egy ember, aki különleges érzéket örökölt a bajok meglátására: azt tartotta magáról, hogy egész életében nem részesült az érzéki örömekből.

Történt, hogy az elhagyott, jázminokkal befutott fogadóban éjszakázott, melynek közelében egyetlen ház sem állott. Hirtelen egy leány termett a szobájában, fél fejjel alacsonyabb nála, zöld szemű és hallgatag, de úgy jelent meg, hogy az ajtót sem kellett kinyitnia. A férfiú tudta, látogatója nem lehet más, csakis rókadémon, talán a *Száz fabulából*. Mégis kedélyesen üdvözölte és inceskedni kezdett a kedves lényvel. Megoldotta a leány ruháját és megerőszkolta. A rókadémon a fájdalomtól és a rémülettől úgy sikoltozott, akár a vércse, mikor a zsákmányára csap. S az első szelídebb pillanatot kihasználva feltépte az ablakot és elmenekült. A férfi kiállt az ablakba s nyájasan csalogatta, remélve, hogy visszatér. A lány azonban eltűnt.

XVII. délután

Ja-nonak egy negyedrészt állat, negyedrészt szellem, félig pedig asszony démon keserítette az életét, s bár szenvedett tőle, sehogyan sem bírta elkergetni.

Az ajtó mögött korsót tartott, olyat, amely nem a lakóhelye földjének agyagából készült, s más vidékek borának énekeit gajdolta a magánytól súlyos alkoholyatokon. Mikor a róka megneszelte, hogy a házhoz bárki közeleg, mindig ebben az edényben rejtőzött el. Ja-no kileste ezt a szokását, titokban tervet szőtt, de senkinek sem szólt, még jegyzetének betűi elől is eltitkolta.

A róka, hiszen vendég érkezett, ismét a korsóban bújt meg. Ja-no gyorsan lekapta a nadrágját, az ingét, a gatyáját, majd még a zokniját is, és azokkal tömte be a korsó száját., Vízet melegített, beleállította és felforralta a korsót, mint idegen, déli vidékeken a halottaknak szánt, fokhagymás babot. Mikor felforrósodott az edény, a róka kiabálni kezdett:

– Jujj, nagyon forró! Ne úzz velem ilyen gonosz tréfát!

Ja-no összeszorított szájjal hallgatott, kéziratkötegeinek lapjaival tovább szította a tüzet, végül nem maradt a megírt történetéből semmi, a róka pedig egyre rémültebben kiáltozott. Amikor nemsokára elnémult Ja-no kihúzta a dugaszt és belenézett a korsóba. Egy kupac szállni kész szórt és néhány csepp megalvadt vért talált, semmi egyebet.

XVIII. délelőtt

A szívszorítóan piros fedelű kiállítás-katalógusból, amelyben a festő valamennyi park- és feleségképének reprodukciója megtalálható, ki tudtam egészíteni az egyéni kiállítások listáját, amely új kutatási irányokat adott további kóborlásaimnak. Ámbár tudtam, mely városok mely galériáit, illetve azok dokumentációját kell gyorsan áttekintennem, hogy az előlem rejtve maradt saját múltamba bejárásom legyen, mégis éreztem, meg kellene zaboláznom magamban az ördögöt ahhoz, hogy valóban ne a pokolba rohanjak, csak a pokol kapujáig, ahol a kitárt ajtóból éppen ráláthatok arra a szenvedésre, amelyben, ott benn, a feleségem részesül.

1994.	Magyar Intézet, Moszkva
1996.	Cirko Gejzír Galéria, Bécs
	Városi Könyvtár, Zirc
	Fészek Galéria, Budapest
	99 Galéria, Budapest
	Közép-Európai Egyetem, Pozsony
1997.	TV-Galéria, Prém
	Merlyn Galéria, Pisa
	Örökmozgó Galéria, Firenze
	X Galéria, Bologna
	Vár Galéria
1988	Művészetek Háza, Veszprém
1999	Art-Est Galéria, Füred

XVIII. délután

A Fészek Galériában én nyitottam meg a kiállítását. A feleségem is ott volt velem, noha nem kedvelte az olyan népünnepélyeket, amelyeken több kenyeret ígérnek, mint amennyit adni tudnak, s nagyobb a csinnadratta, mint a cirkuszi produkció.

Ez volt az elmondott – mára megöregedett és ráncoktól szabdalt arcú – szövegem:

A mester festményeiről, ahogy az időben haladunk például előre, hátra, bármilyen irányban, egyre több minden mondható el, ami mesteres. Persze, célszerű mindenkor abból a pontból elindulni, ahol mesterünk zsakettes, frakkos és menedzserzakós, de tulajdonképpen páncélruhákba beöltöztetett alakjai álldogálnak, személyiség-nélküliségük teljes öntudatával és marcona hatalmukkal elteltlen, szóval: esendően és megdőltlen. Abból a tudatosan, hosszas festői kísérletek alapján kiválasztott helyzetből, ahonnan azonnal rákérdezhetünk néhány festői, művészi, kulturális, azaz emberi dologra, amely ahhoz szükséges – még ha válasz nem is születne rájuk, – hogy bárki személyiséggé alakítsa: önmagát.

Festő barátomnak ez lehetett az első képzőművészeti feladata: és végül megcsinálta s kipróbálta azt a kétkedő, szüntelenül hezitáló, állandóan visszavonulni kész, de még ezt a visszalépést is ambivalenciákkal szemlélő, európai tudású – teljesen fehér – személyt, akinek önmagáról olyan felismerései vannak, amelyek ha nem is feltétlenül közhasznúak, de mindenesetre életté és festészetté transzponálhatóak, művészetté alakíthatóak. Úgy vélem azonban, mesterem annyiban posztmodern, hogy előzetes elképzelései vannak a maga és világa megteremthetőségéről s a jövőjéről; egyébként azonban nagyon hagyományos.

Korábbi, amerikai világában mások a szabadságról, férfiaságról, konok agresszivitásról látnak látványos esszéket, és a nagy, piros, kontinensnyi földeket átszáguldani kész, böhöm autókról, ágaskodó épületmonstrumokról, amelyek mind-mind ott álldogálnak az én mellett; magam inkább azt hiszem, hogy ezek az énpótló szituációk nála arra szolgálnak, hogy rákérdezhessen, mi az, ami hiányzik vagy hiányozhatna (például neki, meg a hozzá hasonlóak életében) Európa kultúrájában.

S így kezdett a festő a mítoszokkal társalogni.

Amerikában és Európában a babföldek – melyeknek mifelénk egy költőnő oly kitűnő szószólójuk – és a park kultúrája a közös. A babot a Mexikó fölötti vidék küldte hozzánk, a görög-latin alapú kultúra pedig cserébe – állítom itt, kajánkodva – a parkteremtéshez szükséges ismereteket adta. Mehetett volna oda a keleti parkok ismerete is, de azok a csak bölcseletbe épült emberszabású tájak nem kellettek. Helyette Európánk embertesthez illeszkedő, teátrális, érzésekre és futó vágyakra apelláló, agyonszabályozott vagy éppen mértéktelenül magára hagyott parkjai kellettek. S hogy legyen hozzájuk európai érzés is, zsákokban vitték a fekete rigókat, a pacsirtákat és a verebeket, legyen a parkokban madár, énekelni.

A festőnk az ember által teremtett vidékben azt látta meg, hogy valamilyen formában kibeszéli teremtőjét. Elmondja az ember élvezetét és hiányérzeteit, szorongását és anyaghoz kötődő, s mégis a szellemiség irányába törő akarátát, megmondja, melyik istenekkel lakik együtt, holott minden úgy történik, ahogy azt ők, vagy éppen teremtők, a parkcsináló emberek akarnák. A park, amely nem olyan ambivalens, miként a táj, hanem inkább metafizikus, festőnk képi szándékaihoz mostanság nagyon illeszkedik. Lehet bár az Marienbadban vagy Versailles-ben, itt is, ott is délszakias: törvényszerűen olyannak találjuk majd Pompeiben, ahol a pusztulás és egy új, természetes rend határán terül el e mindenből kikopott (avagy: a mindenséghez hozzáfakult) park. De lehet az egy attribútumaival felszerelkezett tengerparton – a mindenkor szikkadt, vöröses talajú, kavargó feketezöld tuják, tiszafák és ciprusok körbehatárolta területen is.

A mester parkjai általában ember nélküli üres terek, színpadukon mégis tragédiák, átkokkal terhes történetek, isteni gonoszságok és élvezésekkel teli regények játszódnak; s emberpótló szobrok is állnak itt-ott, de főként a mögójük vagy a lombsátrak alá bújt mítoszok – amelyek uralkodnak, szabályokat állítanak fel, rendet raknak. E mítoszoknak annyira erős a hatásuk, hogy a festékből kinyúlva, nézőjüket is behelyezik ezekben az egyik faltjukban baljós, a másik faltjukban zöld ragyogású helyzetekbe.

A mítoszhiánynak vajon éppolyan közösségteremtő ereje lehet, mint maguknak a mítoszoknak? A festő erről szépen beszél – no és arról, hogy miféle ellentmondásokkal élünk együtt, és milyen szabályokkal és bölceletekkel vagyunk összekötözve. De az ambivalenciáknál maradva: festőnk panoptikumot idéző térszervezése, történet-nélkülisége egyszerre lehet mítoszi helyzetek imitációja és megtörtént dolgok mementója. Lehet felsorolás is, számbavétel, egész és töredék, jelzett és jelölt – és persze mindenekelőtt festmény.

De ha más nem, mint néhány festmény, tudjuk, az se volna kevés.

XIX. délelőtt

A ház, amely a gomolygó felhők alatt, néhány sötét gyufaláng-zöld fa között látható, 1998-ban készült, olajjal, farostrá. Magnéziumfehér vihar közeledik, gyors szélörvényekkel – így hát szálasra és gyapjasra bomlanak szét a mediterrán tenger fölött nevelkedett cummulusok.

Az épület a 16. században készülhetett, de antik is lehetne vagy a jezsuiták keleten épített kolostora, a 20. század elejéről. Ha reneszánsz, akkor Giacomo Barozzi – Vignola! –, a festőnek készült építész csinálta. Amint neki is van egy olyan neve, amellyel a hétköznapokon ad kezet, s egy, amellyel az ünnepeken: az ő házai is, mivel úgy építette, egyszerre húzódnak az idő két irányába. Vignola némelykor a római antik emlékeket építette bele a századába, hol a gótikát és a reneszánszt a francia paloták árkádjába és mély tűzű virágágyasaiba.

A tájba nagyasszonyosan beülő, derűs és zárt homlokú villában – amely akár egy világias, lágy szavú pápa számára készülhetett volna – össze volt zárva egy vatikáni, egy Raffaello tervezte – mondjuk a Villa Madama – és az ifjabb Plinius által leírt, a Pompei közeli fürdőhely kényelmes épület. Egybenőtt a három ház: így jött létre ez a hossz tengelyre szervezett elrendezésű tömb, amely a dombtetőn úgy uralkodik, hogy megmutatja magát a városnak is, miközben semmit nem ad ki a titkaiból. A titkoknak ott maradnak a hús és jázminszagú szobák, a gyors léptű huzathoz szokott, homályos belső udvarok és a szökőkutak csobogásának hangjával megtöltött kertek.

A casino – a bejárati épület – kétszintes homlokzatú, középrésze ki- és fölfelé emelkedik, a félköríves kapu, illetve az emeleti balkon és az oldalsó fülkék diadalív-kompozíciót alkotnak: rajtuk azok a néma galambok üdögélnek, amelyek tojásaiból készítik a falusi templomok madonnás szentképeire a fényt adó, lakkszerű, idővel hálós repedésektől széttördelt réteget. Alul a toszkán oszlopok, pilaszterek és ívek rendkívül hangsúlyosak a viszonylag kicsi abla-

kok és a sima, barnásvörös falfelületek között. Az erőteljes hatást a rusztikus sarokpilaszterek is fokozzák. Az emeleti ablakok, de pontosabb megfigyelés után: a teljes felső szint megismétli a földszinti architektúrát.

Ez a homlokzat zárt és mégis dinamikus: nem akarja a lakóit a világba kiengetni, s nem akar a házba senki idegent beengedni: de én tudom, mert jártam az épületben, hogy mi van a casino mögött. A bejárati épület belső oldalán félköríves homlokzat kapcsolódik a külső kertek vadszőlővel befutott kapuihoz, illetve az udvart határoló, plasztikus felületű falakhoz. Az íves traktus szélein közvetlenül is elérhetőek a földszintes épületekkel négyszögbe zárt kertek.

Az alsó folyosó – emlékszem, ha a festmény háztömbjének látható oldala mögé nézek – teljesen nyitott, középrészén hangsúlyos diadalív-motívummal, amelyhez mindkét oldalon vízszintes gerendázatú oszlopsorok csatlakoznak. A diadalív nagy nyílása a széleken megismétlődik, de aszimmetrikus kompozícióban. Az emeleti zárt folyosó ablakainak, pilasztereinek és fülkéinek elrendezése a földszinti tagozatok ritmusát követi.

A belső, zöldhomályú terek elosztása mindkét szinten nagyon egyszerű, falait tájképek és jelenetek díszítik: egy északi települést ábrázolnak, amely éppen annyi dombra épült, mint ahol e villa áll, – s egy családot. Az emelet középső terméből jó kilátás nyílik a teljes együttesre: délre a belső udvarokra, északra pedig a ház alatt-előtt elterülő, macskadorombolású nagyvárosra. A festmény ezeket az északra nyíló ablakokat mutatja meg, igen, végső soron csak ennyi látható pontosan a 70 x 85 cm nagyságú alkotáson a villából, ablakok, amelyek egyikén valaki mindig kitekint, reánk tekint.

Az udvar mélyén lépcsők vezetnek a Nimfák-templomának zárt falakkal keretezett hármass nyílású bejáratához. A négyszögletű térből két oldalon íves lépcsőkön át jutunk le a mélyebb szintre, ahová kétezer évvel korábbi korból ömlik az Acqua Vergine zavaros mondatokat locsogó vize. A festői templomépület – fő, két oldalsó és hátsó – homlokzatainak középső részén megismétlődik a villa homlokzatainak hármass nyílású motívuma.

A mögöttes kert végfalán, a forrásnál áll az egész együttes főtengelyének befejezését jelző szobor: kék szeme átnéz a Nimfák-templomának levegős oszlop-rendszerén, át a kerteken, s az előépület tágas, boltozatos bejáróján – átható, merev tekintete valóban ki-kivillan az épület mélyéből, ha csikorgó hangokkal nagy ritkán megnyílik a tölgyfakapu.

XIX. délután

Tudom-e, mi a megbánás?

Tudtam és elfelejtettem.

Mindenki tudta, de mindenki elfeledte. Ez a csúf, beteg, sárga megbánás-legény időnként el tudja magát felejtetni. Halavány arca egyre halaványabb lesz, nyurga teste egyre fogy, rekedt hangja gyengül, és ő hirtelen – eltűnik. Elfelejtetted.

Derűs, szép napok járnak fölötted, békében élsz a tegnappal, a szíved nyugalmas áriákat kalapál, de egyszer megint zavaros, fekete tegnap lopózik orvul a hátad mögé, a szíved táncolni kezd, szűkül és remeg, mint egy erdei ragadozó – az a kivert, amely emlékszik, milyen volt gazdával rendelkezni –, futnál már, de késő: a sárga képű, beteg legény hátulról megkapja a nyakadat, odahajol hozzád, hogy érezd a bűzös leheletét, és a füledbe súgja, súgja, súgja:

– Komám, itt vagyok!

Keserű méreg rágja a szívedet, és ösztökél, hogy csináld vissza, amit tettél.

– Megteszem! – mondd, és akkor lecsapott a halálos erőtlenség, és torkodon izzó nyál folydogál alá. S akkor már nem súg senki semmit a füledbe, de a sárga képű meglapogatja a hátad, szelíd erőszakkal odakormányoz egy kocsmá viaszosvászonnal letakart, söröskriglik aljának nedves gyűrűivel megpecsételt asztalához, leültet egy székre, és mindenféle olcsó és buta alkoholt rendel neked, hogy igyál.

S iszol.

Holott, nincs senki. Egyedül vagy. Teljesen egyedül.

XX. délelőtt

Mindazt, amit olvastam, kiöntöttem a szememből, mindazt, amit hallottam, kiöntöttem a fülelem. Tömjénszagú folyosókon jártam, ahol harangszót lehetett hallani és fekete szoknyás férfiak suhogtak nagy varjakként a kőkockák fölött, izgatóan gyönyörű, bűnbánó asszony imádkozott, s feltépett ruhája alatt izzó szív dobogott, szerettem volna ennek a szobornak szerelmet vallani, és visszanézni magamra azon az ablakon, amelyet szavaim nyitottak benne, de csak szerettem volna, miként a hűvös Hold bámulásának, szándékomnak sem volt eredménye.

XX. délután

A fáradt szívpiros borítójú katalógusban a híres és népszerű műtörténész a festő vágyódásai kapcsán kíméletlen megjegyzéseket és amolyan lábjegyzet-szerű kommentárokat tesz az olyanfajta nőcskékre, a könnyű pilleszárnyakon járó tündérekre, akik minden nap madárhúslevest szűröcsölgetnek és nem utaznak a 7-es autószbuszon. Gonosz elemzése, amely egyébként csupa szókép, csillogó jelző és szellemes mondatalakítás – káprázatos stilisztika munkája mindez –, amilyennel hízelkedni szokás a festőknek, nem volt ínyemre. Láttam ugyanis, mi lesz a játék vége: azt a nőt, aki, mint egy fétis, mégha tünődve és melankolikusan is, ott ül a legújabb képeken, megfestve, halotti és üres maszknak nevezi, amelynek belső helyett csupán használati értéke van. S ez az esztéta felszólítja a barátomat, dobja háta mögé azt a mániákusan ábrázolt, műről műre visszatérő merev gipszarcot, törje szét darabokra, tiporja sárba, mázolja színesre: csináljon vele bármit, mert ha nem sajátítja át, akkor az a lisztfehér arcú személy kísértetként fog belépkedni az éjszakáiba, s kézen fogva kivezeti őt a térből és a valóságból.

Romantikus írás – romantikus festményeknek megfelelő.

A bevezető szöveg a csábítás eszköze volt.

XXI. délután

A társaság, amelyet együtt hagytunk el az esztétával, nem lehetett a miénk, ha, mint alacsony vízből a fekete szárnyvégű gázlómadarak, szóltanul is ki tudtunk belőle hátrálni: ők a tó vizének éjszakai változását jöttek megnézni, mi pedig egymással viaskodtunk. Minden mozdulatában lappangó, visszavonhatónak talált erotika van – állapítottam meg – önelégültség és rafinált, elfogadó és visszautasító csábítás. Szikrázott minden gondolata, s újabb apró, elektromos fényeket kaptak azok, amikor mondatokként megjelentek, majd hogy gesztusokkal – az ujj finom fölemelésével, az oldalra billenő fej hátrabiccentésével, a sötétbarna szem pupillájának kitágulásával vagy éppen a mellette álló vállának éppen meghajlított mutatóujjal való finom megérintésével vettek körül, – egészen megvilágosodtak. Gesztusaival erőszakkal vont maga mellé bárkit, engem is, és lezárhatatlan párbeszédet kezdeményezett velem, a festészet technikai módszereiről, két- és sokértelmű jelenetek megfestési lehetőségeiről, szellemi és fizikai rezgéseket ébresztett és oltott ki egyszerre, következetesen játszott, hol mint kívülálló de leginkább, mint érzékeny résztvevő.

Miként a festőnk parkjai, amelyekben hajnalonként szobrok nyújtóznak s egyébként méltóságos rend és derű és metafizikus nyugalom van, miként e sötétzöld terek egymással összefüggnek, egybeérnek, egyikből hirtelen a másikba lehet átválni, a mi beszélgetésünk tárgyai ilyen módon kerültek elő s olvadtak mondatonként szét a szájban. Szentjánosbogarak villogtak az árokszájban, a tő tükre egyre mélyebbre húzódtak, elhagytuk a parti sávot s fenn, a tölgyerdő göcsörtös fáinál, a cserszömörccs hegyoldal préházai között jártunk.

Aztán eljött a szellemek órája, a mélyben lévő városka házainak udvarán száradó fehérenműk kísérteti táncot jártak a kifeszített kötélben, a sötétben világos, csattogó foltok terültek szét és zsugorodtak össze, és kutyák vonítottak föl,

fájdalmasan, kaffogva, miként hajdani nádasokból az aranyszőrű, kerek fejű, apró testű nádi farkasok.

Az esztéta a forrásfő vöröskő peremén állt, rövidlátó szemével nem látott semmit a Hold jóvoltából a tóra nagy hirtelenjében kiterített ezüsthálóból, a kontúrjukra ismét szert tevő épületekből és a lassú, vízen járó bárkákból, de a pillanat alatt hangtalanná váló vidék retorikáját megérezve, felsóhajtott:

– Óh, de gyönyörű.

S két kezével oldalról megfogta a vállamat, s fejét a vállamra hajtotta. A hajának borbélyüzlet szaga volt.

XXII. délután

A társaságot, amelyet a hűvös galériában egybe tartott a névtelen szomorúság, együtt hagytuk el az esztétával. A szép és hosszú körmű manökenek, a szivarozó és koktélokat kortyolgotó látogatók váratlan közössége nem lehetett a miénk, ha, mint alacsony vízből a fekete szárnyvégű, hosszú lábú gázlómadarak, némán tudtunk belőle kihátrálni: a tó éjszakai, sötétől nehéz vizét egy locsban, egy villanás, egy búcsúzás finom mozdulata sem zavarta meg.

Viaskodtunk: ő látta a feleségemet, és tudta, hogy magam is ragaszkodom ahhoz, amit és ahogyan lát, de azt nem akarom, hogy sajátjának tudja, és el ne engedje a látványát. Minden mozdulatában kihívó birtoklás, visszavonhatatlan erotika van – állapítottam meg – s csábítás. Azon az estén minden tárlatlátogató minden erejével rajta volt, hogy a hivatalos udvarló szerepét játszassa el, s olyankor surrantak az esztéta mellé, amikor rés nyílt az őt körbekerítő tömeg falán, s mindegyik zagyva dolgokat suttogott a fülébe. Szikrázott minden válasza, egyre kíméletlenebb és okosabb lett: tudott győzni és győzelmét bárkinek bejelenteni.

Holott maga volt az, aki a gesztusaival magához vonzotta az embereket, nőket és férfiakat, bárkit, engem is: és hirtelen ötletből vagy megfontoltan, el nem dönthettem, lezárhatatlan és évődő párbeszédet kezdeményeztem velem, mint tanár a tanítvánnyal a sikeres vizsga után, a festészet technikai módszereiről, két- és sokértelmű jelenetek megfestési lehetőségeiről, szellemi és fizikai rezgéseket ébresztett és oltott ki egyszerre, következetesen játszott, hol mint kívülálló de leginkább, mint érzékeny résztvevő.

Miként festőnk paradisz parkjai, amelyekben hajnalonta bronz- és ónszobrok nyújtóznak s egyébként nyugalom van, miként e sötétzöld terek egymással – kéz a kézzel, szellem a szellemmel – összefüggnek, egyikből hirtelen a másikba lehet átjárni, a mi beszélgetésünk ilyen formát vett fel. Gépkocsik villogtak

az úton, valami balesetnél álltak, a tó tükre egyre mélyebbre húzódott, elhagytuk a parti sávot s fenn, a tölgyerdő göcsörtös fáinál, a cserszömörccés hegyoldal présházai között jártunk.

Aztán eljött a szellemek órája, amelyet a tónál apró szobába zárkózva, rettegéssel szoktak fogadni, a néma városka házainak udvarán száradó fehérneműk kísérteti táncot jártak a kifeszített kötélén, világos, csattogó foltok terültek szét és zsugorodtak össze, és kutyák vonítottak föl, fájdalmasan, káfogva, miként hajdani nádasból az aranyszőrű, kerek fejű, apró testű nádi farkasok, bolondságokat suttoztak a párnájuknak az alvó kamaszok, miközben hírnév, siker és gazdagság cukrától édesedett a nyáluk. Csak úgy ösztönösen fölkaptam a kezemet egy hozzám ledőlény árny miatt – de lehet, a mélybe lenyúló lonc lombja volt az –, és már a félúton vissza is tiltottam az árulástól, hanem mit sem ért az akkor már.

A részeg esztéta a forrásfő vöröskő peremén állt, rövidlátó szemével nem láthatott semmit a Hold tóra terített ezüsfátylából, a kontúrjukra ismét szert dolgokból, de a hangtalan vidék retorikáját megértette, felsóhajtott, s két kezével oldalról megfogta a vállamat, s fejét ráhajtotta.

XXIII. délután

Dúvadként forogtam a csillogó verniszázson: holott tudtam, feleségem festő-ügye egészen jelentéktelen. S amikor több pohár fehér rumot – tonik nélkül, olajsűrűvé hűtötten – beittam, már nagy tragédiák játszódtak le a világmindenségi lelkemben, s akkor már sejtettem, hogy megint, hogy ismét meg vagyok csalva, hogy az életem pusztá és kietlen és céltalan.

A társaságból, mint édesvízből a fekete gázlómadarak, az esztétával együtt hátráltunk ki. Minden mozdulatával engem birtokolt, körbefont, s olyan győzedelmesen uralkodott rajtam, hogy azt éreztem, a köröttem hirtelenjében kitágult világ oszlopos csarnokában csupán a homályban kockázó gyermekek, pamlagon társalgó kamaszka lányok és értékes dolgok adásvételével foglalkozó férfiak élnek. Visszavonhatatlan erotika – állapítottam meg. S, hogy önelégült, rafinált. Ő maga a megtestesülő csábítás. De a hajából borbélyüzlet-szag áradt.

Szikrázó volt minden gondolata és büdös. Ujja finom fölemelésével, oldalára billenő feje hátra biccentésével, sötétbarna szemének mély, titoktalan pupillájával vagy éppen karjának a vállamra helyezésével tartotta fogva a figyelmelemet – így vett körül, egészen egyértelműen. Gesztusaival erőszakkal vont maga mellé bárkit, engem is: lezáratlan párbeszédet kezdeményezett, hol a festészet technikai módszereiről, hol a két- és sokértelmű jelenetek megfestési lehetőségeiről, miközben szellemi és fizikai rezgéseket ébresztett és oltott ki egyszerre, s következetesen hatolt előre egy történetben, amelyet minden részletében megkonstruált, hol mint kívülálló de leginkább, mint naiv, mégis érzékeny s válaszra kész résztvevő.

A festőnk parkjai, amelyekben szobrok nyújtóznak s egyébként növényi rend található, miként e buja, ámbár formák közé szorított terek egymással összefüggnek, egyikből a másikba lehet átjárni, a mi beszélgetésünk helyszínei is így váltották egymást. Ugyanúgy, ugyanazt, mégis máshol és másként.

Aztán eljött a szellemek órája, a mélyben lévő városka házainak udvarán száradó fehéreneműk kísérteti táncot jártak a kifeszített kötélén A tópart hajdani nádasaiból előjöttek az aranyszőrű, kerek fejű, apró testű nádi farkasok, hogy megkeressék a maguk dögeit, s felfalják a romlásnak indult testeket.

Az esztéta a forrásfő kő peremén egyensúlyozott, nem érzékelt semmit a Hold jóvoltából felfénylett tóból, s a tó fényétől ázó kisváros kemény kontúrú épülettömbjeinek metafizikájából, de a hangtalanná vált vidék retorikáját megértette, két kezével oldalról megfogta a vállamat, s fejét ráhajtotta. A hajának valóban borbélyüzlet szaga volt.

XXIV. délelőtt

Az ólomüvegszerű hajnalon azt álmodtam, és az álmom zöldüvegszerű volt, hogy odakint egy ős szakállú, komoly, öreg kabóca zenéltetett, baszd meg, de nemsokára kiderült, hogy voltaképpen nem is tihanyi, délvidéki vagy közép-ázsiai kabócáról van szó, hanem egy cigánybanda közeledik muzsikálva; a barna legények nemsokára be is ugráltak a nyitott ablakon, de mindegyik úgy ugrott be, hogy bukfencet vetett a levegőben, miközben körmével kopogott lakkos hegedűje hátlapján. A primás nyakán a feje helyett hordócska állt, telve száraz csopaki rizlinggel, ebből a kis hordóból időnként kiugrott az akonadugó, ilyenkor a primás megpördült maga körül, ilyenképpen borköröket pingálva a padlóra és azt kiabálta: ez azt jelenti, hogy mindjárt nagy vigasság lesz ittend! Így mondta és igaza lett, mert akkorra a szobám annyira kitágult, hogy oszlopokat kellett felállítanom benne, nehogy a tetőzet beroggyanjon és az oszlopok – mind az én meredt faszom – mögül halványarcú, elegáns, frakkos urak és pompás nők léptek elő és táncra perdültek. Nemsokára jött a feleségem is, de hercegnő nevet viselt stólaként a vállán (lehet, hogy báli felsőkabátként), violaszínű selyembe volt öltözve, odajött hozzám, felkért és mi is táncoltunk. Jól is ment minden, de egyszer a primás hegedűjéről lepattant az é-húr – éppen Anton Webern *Hat bagatell* vonósnégyes, op. 9-et játszották –, a gyászos hang végigsajdult a termen és ebben annyi mérhetetlen szomorúság foglaltatott, hogy mindenki érezte: kell történnie valaminek, mert különben mindannyiunkat halomra gyilkol a szomorúság. Történt is, mert valaki elkiáltotta magát:

– Jönnek a csillagok!

És valóban: az égről megindult az északi égbolt valamennyi csillaga, a gyógyó sereg, amire a vendégek riadtan szétfutottak és bebújtak a terem egyik sarkában lévő kotorékba. Nem maradt ott más, csak mi ketten – magamhoz öleltem, és akkor éreztem, hogy meg kell hálnom. Letérdeltem előtte, átfogtam

a térdét, de addigra megérkeztek a merev tekintetű csillagok. A halántékom lüktetett, az agyvelóm helyett izzó parázs sziszegett, végül a homlokom kettéhadt és belőle tarka pillangók serege rebbent szét.

XXIV. délután

Miként a festőm hajnali parkjai, amelyekben nyurga szobrok nyújtóznak, egyébként méltóságos rend és derű és metafizikus nyugalom van a fák, a nyírott bokrok és a szétterülő virágágyások között, miként e sötétzöldbe belemintázott sárga, vörös és fehér apró terek egymással összefüggnek, s egyikből a másikba átjárni lehet, a beszélgetésünk sok tárgya ilyen módon került elő s olvadt szét mindegyik mondata a szájunkban. Bogarak zúgtak a levegőben – tehát éjfél előtt járhatott az idő, még élt a természet – a tó tükre, mint sebben a vér, egyre mélyebbre húzódott és megalvadt. Váll váll mellett baktattunk, vitakoztunk, hol összecaptak, hogy egymás mellé simultak az érveink, időnként betértünk egy alacsony homlokú kocsmába vagy valamelyik illetlenül hivalkodó gyorsbüfébe, felhajtottuk italunkat, s mentünk tovább. Elhagytuk a parti sávot s fenn, a tölgyerdő göcsörtös fáinál, a Cholnoky-család romlott, düledező félben álló, de még mindig monumentális villájánál, a cserszömörccés hegyoldal présházai között jártunk.

Eljött a szellemek órája, a mélyben lévő városka házainak udvarán száradó fehéreneműk kísérteti táncot jártak a kifeszített kötélen, a sötétben világos, csatogó fogakat láttunk, és kutyák vonítottak föl, fájdalomosan, kaffogva, miként hajdani nádosokból az aranyszörű, kerek fejű, apró testű nádí farkasok. Ami magány és hiábavalóság volt, az mind reám dűtötte a hevét.

Az esztéta a forrásfő kőperemén forgolódott, s az egyensúlyvesztés előtti pillanat retorikáját megérezve reám borult. Két kezével oldalról fogta meg a vállamat, s fejét a vállamra hajtotta. A hajának borbélyüzlet szaga volt. És belém harapott. Bal kezét lecsúsztatta a gerincemen, a csípőlapát magasságának csigolyáig, s kitapintotta a derekam érzékeny pontját.

– Ha szeretné, lefekszem magával – ettől a mondatomtól nagyon felzakatolt a szívem.

Ráhajolt az arcomra, jobb kezével kitapintotta a mellkasomban vágózó szívemet, bal tenyerét belecsúsztatta a jobb tenyerembe, majd teljes testével reám tapadt. Szorított, mint akit nem tud elengedni.

– Akkor most meg mi legyen? – kiáltott fel halkán.

Rövid időre rá megkérdezte:

– Volt már ilyen kapcsolata? – nem tudtam eldönteni, kérdezett-e, avagy csak hangosan tűnődött.

Meg sem hallhatta a válaszomat, annyira nyöszörgött, vihogott, zajongott körülöttünk a világ:

– Nem, nem fekszem le.

XXV. délelőtt

A felkiáltójelszerű, fekete, nehéz szagú fák alatt hevertünk. Zokogott, s nem voltam képes meghatározni sírása valódi okát. Ámbár a megalázottságtól kutyamód éreztem magamat, tele torokkal üvöltöttem volna szét legszívesebben bajomat – hordják el azt a hátukon a mondatok, vagy a kísérteties árnyak –, bele a hegytető kékesen derengő éjszakájába. E homoerotikus helyzetben nem a följánlkozásom és az elutasítása, az esztéta részéről pedig nem az volt a legrosszabb, hogy fondorlattal kiprovokálta az általa megteremtett, egyértelmű helyzetben a kérést, azt amelynek az én szájamból kellett elhangzania, aztán a kérésemet el is háritotta, – hiszen a célja egyedül ez lehetett –, hanem az, hogy ezzel a különösen pőre, kultúrától és szeretettől mentes helyzettel, amelybe döbbsent ijedten került bele két javakorabeli férfi, egyikünk sem tudott mit kezdeni. Csuklott a sírástól, összegörnyedt s úgy kapaszkodott belém: a kezemet szoritotta, a felkaromat, máskor pedig a nyakamba kapaszkodva áztatott meleg könnyeivel.

Felpattant, nekiiramodott a tölgyesnek, mégsem jutott el az első fáig, visszafordult és leült mellém. Aztán belebámult az arcomba, az arca elé emelte fehérre vértelenedett kezemet, láttam, maga is igyekszik értelmezni a helyzetét.

XXV. délután

Abban a pillanatban meggyújtottak egy lámpást, s hitvány kis derengés hullott ránk. Majd kihuny a fény, s ahonnan reánk irányult, a bokorból éles röhgés és gallyropogás nyújtózkodott az égig. Hogy mentse magát az ijedtségtől, felrikoltott az éjszakai fülesbagoly és a holdfény is sziporkázni kezdett a tó ránctalan, folyékony higanytükrén. Sokan voltak körülöttünk idegenek, éppen hogy kinőhettek a ifjúkorból, önfeledten szitkozódtak. Tudtam, hogy szerencsétlenség történt velem.

Jó okom lett volna arra, hogy bölcs beszédet hallgassak, s ne ijedjek meg a brutalitástól. Egészen kicsinynek és jelentéktelennek állíthattam volna a helyzetet, vagy mesének, amelyen győztesen lábal át a mesehős. Nagy bugyrot cipeltem magammal mindenkor, így hát ez is ott lett volna, hogy a kincseimet ismét átválogassam, s az emlékezés tábortüze mellett rendet rakjak közöttük.

Az esztéta megijedt és könyörögni kezdett. Hogy mi volt az oka, amiért po-jácává változott, nem tudni, de a csillagszeműek attól a pillanattól kezdve, hogy fölsírt és segítségkérőn emelte feléjük a földről az arcát, nem hagyták menekülni. Rátámadtak, lenyomták a földre, rugdalták és szidalmazták. Igék veres köveivel hajigálták, amelyek halma alól, ha képes lesz valaha is fölébredni, sosem tud már kimászni, s ha mégis elővinnynogná magát a romok alól, a zúzott nyomok mindörökre láthatóak maradnak öntelt bohócarcán és sudár testén. Lebon-tották róla a ruháját, hiába vinnyogott, kitapogatták zsebeiből mindazt, amit magánál hordott, s az értéket elrejtve a felesleggel megdobálták az erdő közönyösen szemlélődő fáit. A ruházatát pedig szalagokra tépve összefonták, amely-lyel aztán alaposan kikötötték. Hasára fordítva ráfeszítették egy, a Nap melegét őrző köre, s nekiszabadultak feltárt seggének; ahányan csak voltak annyian merítkeztek meg benne hímtagjukkal. Kezdetben fájdalmasan jajgatott, amiért ismét megverték, aztán lassan folyni kezdett belőle a vér és a sóhajtozás.

Riadt voltam, de nem viaskodtam a szabadulásomért. Lefogtak, s mire rólam is lehúzták a gatyámat, befostam. Ennek a béréen – tudtam meg a kórházban, ahol miután fölébredtem, fehér köpenyes, kloroform leheletű orvosok és rendőrök blúzos kisasszonyok faggattak – a megerőszakolást átváltottam egy kiadós ütlegelésre: több bordám eltört, s a bal kezem ujjait megcsonkították.

XXXVI. délelőtt

Huszonegy nap alatt épültem fel s ennyi kórházban töltött időt követően indulhattam saját magam után. Mint kutya az etetőtányérról, rájöttem, a fák továbbra is a megfelelő helyre vezetnek. A fákat kell a dombgerincen vagy a párák völgyek mélyén nézni, afféle irányjelző cövekeket, amelyek között eljutok oda, ahová ki tudja miért, de találnom kell, a néhány ódon házból álló, harapós sziklák között reszkető hegyi faluba, egy sötét, mohos kövekkel zsúfolt észak-afrikai arab temetőbe vagy a jószagú orvosi kertbe: de hogy ott, a célba befutva, hőségtől, szárazságtól, portól kimerülten mit is kellene keresnem, azt nem tudtam. A célig, ebbe a fehér szobrocskák parafrázisaival benépesedett parkig csak-csak elhajtott az ösztön, de a meglelt pillanat mellkasából, mint kísérleti állat felhasított testéből a dobogó szívet kiemelni: ezt még nem tudtam megcsinálni.

Továbbra sem találtam meg a feleségemet.

Amióta elment, talán egyszer jutottam a közelébe, őt ugyan nem láttam, de az arcképeit (egyőtől egyig 37 x 40 centiméteresek), amelyek olyanoknak hatottak, mintha megnyúzták volna az arcát, s a bőrt, arca hol rózsaszín hol pedig szederjes, hajdan annyit simogatott, bársonyos bőrét odahajították a durva vászonra, ahol aztán saját beszáradt vérére megragadt. Azokat a képeket igen, de őt nem láthattam. S a képeit borbélyszag lengte körül – de hogy honnan jött, kiből és miért az a fertelmes, alvilági odor, nem tudtam meg. Mintha elfelejttem volna valamit, de ennél pontosabban lehetetlen volt helyzetemet meghatározni. És annyi időm egyébként sem maradt az asszonyt követő nagy Európa-járásban, hogy az okot, tudatvesztésem okát megkeressem.

A festőt sem kerestem: nagyméretű, színes kompozíciókat létrehozó médiumnak akartam látni, aki bármikor képes a maga feje fölé festeni egy nagyon valóságos, kék nyári eget, fehér felhőkkel. Benne a nagyon elvont vágy keresi

meg a testesülés lehetőségét – szögeztem le, ha a képei miatt mégis eszembe jutott, hiszen a festmények előtt naponta órákat álldogáltam, hol Rómában, hol Füreden – és ehhez díszleteket keres – mozit, végtelenbe kifutó széles utakat, böhöm autókat és zárt szemű épületeket, álomszerű barátságokat, fűvön napozó meztelen nők közt egy pohár vörös bort, a múltba süllyedt kerteket, amelyek talán csak egy regényhős, a dél-francia abbé számára léteztek, vagy már akkor sem, hiszen még Daphnisz és Chloé ültette benne a növényeket, legeltette benne az állatait s akkor is megdőlt benne az isteneknek szolgáló oltár, eltömte a forrasszájat kicsapódó ásványaival a mélyből gyöngén csordogáló víz.

A képek között éltem, minden napom, minden órám a velük való foglalkozással telt el.

XXXVI. délután

A villa volt az, amely ráébresztett: a képzelet teljesen eltakarja a látványt. A képzelet jóvoltából megvalósult az épület, s mégis képzelet maradt. Ezt is lehet ugyan rajzolni, könnyedén, pontosan, légiesen, de mégsem a tárgy jelenik meg látható formában, hanem a tárgyválasztás.

Az értelmezett világ – értelmezése.

XXXVII. délelőtt

Itt a kert, amelyet 1543-ban az egyetem központi épülete mellé, a kolostor udvarán az orvosi tanulmányok segítésére hoztak létre. Az isteni kert mégis négyszögletes alakú területet foglal el. Téglából rakott, magas kerítésű, amelyet időközben növények futották be. Így tehát nem a kert alakja idézi a Paradicsomot, hanem az az kétemeletnyi magas, laposan elterülő épületegyüttes, amelynek zárt, kerengővel körbefont szívében helyezték el a gyűjteményt – a gyógyítás szent növényeit –, hogy megvédjék azt. E tér az a helyszín, ahonnan, mint ágyúcsőből a golyó, minden földi imádság egybesűrűsödik és az égbe föllövődik: a választott, fontos terület az, ahol kapcsolat létesül az égi paradicsom és a földi élet között. A kút-központú térre mi mást is lehetne ültetni, mint Isten által összeválogatott édes illatú, hűsítő vagy éppen élénkítő nedveket, esszenciákat magukba kumuláló gyógynövényeket, amelyek jóvoltából mindenki meg tapasztalhatja azt a enyhítő kegyet, amelyből majd földi élete végén, a megszabadító halál után, a mennyek egyik lágy levegőjű emeletén részesedik.

A kertmélyi kis, renaissance házat, amelynek falára kacskaringós rajzolatú groteszk ábrákat raktak fényes kagylókból, ágas koralldarabokból és sokszínű, csillagos féldrágakövekből, alig találtam meg: eltakarta az alacsony lugasokkal és oszlopos fákkal körbevett Cédrus-kert. Itt kellett megtalálnom azt az ujjbegynyi tobozait folyton termő, impozáns méretű növényegyedet, amely sejtésem szerint az első lehetett festő barátom modelljei közül, így a legközelebb vezethetett engem a titok – a titkom, a titka, a titkuk – megfejtéséhez, de az itáliai városka híres libanoni cédrusának (amely a kertrész nevét is adta) földből kifordult törzse és koronája letarolt, összezúzott mindent maga körül. Az előző tíz, talán tizenegy napban tengeri vihar tombolt, s ezt a partra kifeküdt települést sem kímélte meg.

XXXVII. délután

Tudtam, nem vagyok elég egészséges ahhoz, hogy gépkocsimmal újabb háromszáz kilométert tegyek meg, hiszen az éjszakát fárasztó, országokon átvezető utazással töltöttem el, mégis nekivágtam a sztrádának, hajtott a végső cél elérésének igézete. Pisából átindultam Padovába, abba a városba, amely mellett a piros szemű hajnalban nagy sebességgel elhaladtam, de végül is a bolognai botanikus kertben szálltam meg. Addig tartott bennem a szufla, s ott, a zöld édenben, egyszerűen kifogyott belőlem, mint cinkelemből az áram a nagy fényben, az energia.

XXXVIII. délelőtt

Monti állítása szerint Bolognában már 1365-től létezett egy kert, amelyben gyógyhatású növényeket gondoztak. Ezt – úgy tűnik – inkább praktikus okokból hozták létre, nem a tanítás céljaira. Mások szerint két másik kisebb kert is létezett, s ezek után sem maradt semmi nyom: a S. Salvatore kolostorban és egy vidékies birtokon, ahol egy poéta nevelgette a maga féltett gazait. A kert, amelynek platánja alatt álltam, csak a tizenhetedik században jött létre, mindenféle idegen földrészekről származó fajokkal, új, kertészetbe vont változatokkal: ez a kert már akkor keletkezett, amikor a botanika és a gyógyászat kettévált, s a szerepe leginkább a származási elképzelések, rokonsági fokok bemutatására korlátozódott. Az óceánt átszelő hajók, az arany és az ezüst mellett magokat és élő növényeket is hoztak – de ezek utódai között nem éreztem jól magamat. De ott sem, amelyben a természetes növénytakaró változatait mutatják be: a kettő között lényegében nincs nagy különbség. Bármelyik helyszínén ott érzem – mint ördögöt a pokolból – a létrehozó kor nyomasztó szellemét. Az előzőben a barokk monumentális teatralitását, a másikban a huszadik századi ember praktikus, skatulyázó, tények cövekeihez kötődő eszét.

Sehol nem találtam a táj lelkét: sem a két vízinövényekkel tele mesterséges tónál, s lomblevelű, mérsékelt égövi fák területén, ahol ábrafák, ciprusok és nyárfák fecsegték mindenféle hamis történetet, sem a mostanában létrehozott új bemutató helyen, ahol a Pó árterének alapján idevarázsolt ártéri galériaerdő és a mellette elterülő típusos mocsári és lápi vegetációjú terület látható. Ámbár máshol – a bástyák alatt – több vegetációs csoport is lehetett, a száraz és nedves környezetből származó mediterrán növényeket, az Appeninnek magasabb és alacsonyabb tájairól áttelepítetteket nem láttam; eldőzerolták, s helyükön lakóház alapjait kezdték kivájni a földből.

XXXVIII. délután

Egy szál rózsza állt az asztalon, azon, amelyet semmiképpen nem tudtam asztalomnak szólítani. A rózsáról sincs semmi mondandóm, mert bár képes voltam megszólítani, nem nyitotta fel a szirmait, nem párállott belőle elő a kábító virágillat, s nem voltak jelképei sem, amelyekkel önfeledten el tudnék bíbelődni. A rózsza ott állt (mivel a vízfelszínt átbökte) megtört zöld szárral a pikoló sörnek való pohárban, az út menti fogadó sötét szobájának asztalán, szorosan magába göngyölődve és hallgatagon, élt ugyan, látszott, ahogyan sóhajtozik s hogyan mélyed bele a lélegzésbe, halványpirosan áttetszőnek mutatkoztak hajlott tövisei, s mert fojtogatta az étterem konyhájának délies olajszaga, vagy nem hívta magához eléggé közel a színházi függönyként leomló sötét, egyre hiába-valóbbnak találhatta a jelentését, amint én sem találtam rá a nevére.

Az ablakot kinyitottam, a Padova fölé boruló fénybúra okát igyekeztem megállapítani.

XXXIX. délelőtt

Szeretem, ha a festő, ha teheti, jártas minden szabad művészetben – sóhajtoztam a csupa üveg galériában, amelynek főfalán festő barátom merő kék háttérbe illesztett hármás iker rózsája állt, s a vakító környezetben látszott csak – miféle nagy szerénységben! –, de elsősorban azt kívánom, tudja a geometriát. Alapfogalmainkat, amelyben kifejtjük a festészet egész tökéletes és abszolút művészetét, könnyen meg fogja érteni egy geometriához jól értő. De aki tudatlan a geometriában, nem fogja megérteni sem ezeket, sem a festészet más elveit. Ezért állítom, hogy a festőnek szükséges megismernie a geometriát. Ezenfelül helyes, ha gyönyörködnek a költők műveiben. Ezeknek sok közös díszítményük van a festővel; és mivel bővelkednek a dolgokról való ismeretekben, igen hasznosak a jelenet megkomponálására, hiszen ennél a legnagyobb érték a leleményben van. Valóban, ez utóbbinak akkora az ereje, hogy – mint látjuk – magában, festmény nélkül is dicséretre méltó tud lenni.

Lukiánosz ír arról a festett Rágalomról, amelyről olvasva csodálattal adózunk a festőnek. Azon a képen egy férfi volt látható, igen hosszú fülekkel és mellette két oldalról egy-egy nőalak állt: az egyiket Tudatlanságnak, a másikat Gyanúnak hívták. Kissé távolabb jött a Rágalom. Ez látszatra nagyon szép nő volt, az arcán azonban túlságosan ravasz kifejezés ült. Jobb kezében égő fáklyát tartott, míg másik kezével hajánál fogva egy kis fiúcskát vonszolt, aki karjait az ég felé tárta. Ezenkívül volt még ott egy sápadt, csúf, piszkos alak, gonosztevő külsővel, akit leginkább a harctéren a hosszú fáradásban elcsigázott és lesóványodott emberhez hasonlítanál: őt vezette a Rágalom, a neve Gyűlölködés. További nőalakok voltak még láthatóak, a Rágalom társnői, akik az ékszereit és a ruháit rendezgették, s tíz fodros szirmú piros és fehér virágot tartottak ujjaik között. Ezek mögött állt a Bűnbánat, gyászba öltözött nőalak, amely szaggatta ruháit. Követte őt egy szégyenlős és szemérmes lányka, akit nem tudni, hogy hívnak.

E történet fölgyújtja a képzeletet, így elmesélve is, mily csodálatos és szép lehetett a festő által megfestve.¹

¹ Leon Battista Alberti: A festészetéről. 3. könyv. 53. Balassi, Bp. Ford.: Hajnóczi Gábor

XXXIX. délután

Ahol álltam – mintha legutolsó dolgozatom némely mondatában álltam volna, amely még meg sem jelent, hiszen az egyetemi Acta, amely számára készítettem jeltani munkámat, igen lassan, nem egyszer éves késéssel jelenik meg – az maga a paradicsom, vagy a világ közepe: ilyen. Ez az.

Erős harmónia és rend.

A kert azt állította, hogy lényegét tekintve a világmindenség spirituális és nem materiális, a formák és arányok ugyanis szellemiek, nem anyagiak.

A magas kávájú forrás pontosan a kert középpontjában helyezkedett el, vagyis az univerzum középpontjában, és így mintegy a világmindenség köldöke és az élet forrása. Kétségtelen, hogy ez, legalább e kertben, ha az egész nem is lenne az, az égi birodalom része. A medence felmagasodó, kúpos formájánál fogva nemcsak a szent hegyre utal, hanem egyben ikaroszi szimbólum is, a föld és anyagi lét labirintusától való elszakadás vágyának a szimbóluma, és természetesen egyben világtengely is, axis mundi, amely felfelé mutat, a világ isteni középpontja felé.

Mellette a fa, repetíció, aki ugyanezt suttogja. Életfa, szimbóluma a halhatatlanságnak, de ikaroszi jelkép, világtengely, a transzcendencia és a spirituális felé törekvés szimbóluma szintén.

S a kert dús ágyai! Szépségük az érzéki és a spirituális közötti neoplatonista átmenetet sugallja. Köztük pedig az Úr arca, egy piros rózsza.

XL. délelőtt

A tudás forrása: a kert

A Biblia kertjei

In paradisum deducant te angeli...

A kert héberül ‘gan’, s az értelme: megművelt földdarab. Sumérból származik, ahol eredetileg ‘kerítések közé szorított földdarab’-ot jelentett.¹

Hogy mi a ‘kert’, azt a *Biblia* háromféle módon határozza meg. A mai kertfogalmunkhoz legközelebb eső kert profán térnek hat. A héberben először pusztát, majd később gyönyört jelentő édenkert-fogalom leginkább a kert földrajzi elhelyezkedésére mutat rá, a paradicsomkert pedig egyértelműen szakrális töltetű. A *Bibliában* ugyan több eredetű és laza hierarchiájú e kitüntetett szerepű térségek együttese, de az értelmezések révén két pólusúvá válik, s (a kereszténység számára oly fontosnak látszó) időben is elhatárolható, földi és égi ellentétpár mutatkozik meg bennük.

A kert mindenekelőtt az *Ószövetség* topológiájában szerepel. Az éden, amely az *Ószövetségben* a közönséges kert ellentétpárja, valamilyen módon paradicsomi jellemzőkkel írható le, szintén az ószövetségi iratokban fordul elő. Az eszményi kert képét kifejező paradicsom az *Újszövetségben* kapja meg a maga túlvilági értelmét. A szimbolikusnak is nevezhető kertleírások mellett a *Bibliában* konkrét kertekről is szó esik: ilyen a *Újszövetségben* János által emlegetett Olajfák hegye (*Jn* 18,1.26), a Máté és Márk leírta Getszemáni major (*Mt* 26,36 és *Mk* 14,32) vagy éppen azok a különböző (pl. uralkodói) díszkertek, amelyek az *Énekek énekében* vagy *Ézsaiás könyvében* (*Ézs* 1.29) szerepelnek.

(...) E kultúra növényvilágtól való függésére utal az is – számos más idézhető locus mellett –, hogy abban a földies paradicsomban, amely az idők kezdetét – a történelem elejét – jelenti az ember számára, még csak olyan állatok élnek, amelyek növényekkel táplálkoznak.²

A kerthez, amely nem önmagától jön létre, nem a természet sajátos, maga fejlesztette formája, mindenképp előtt alkalmas tenyészhely szükséges. Vízgazdag terület lehet ez, ahol állandó bőséggel feltörő forrás vagy valamilyen öntözési lehetőség kínálja a termény előállításához szükséges folyadékot. Az édesvíz érték, az élet lehetősége: a víz, miként az máshol is tapasztalható, az élet szinonimájának tekinthető. A víz a gazdagság, a jólét, a biztonság – hiánya pedig a szegénység, a nyomor, a bizonytalanság. A víz a megáldás, az értékgazdag jövő fölvilantása:

„Az ÚR vezet majd szüntelen,
kopár földön is jól tart téged.
Csontjaidat megerősíti,
olyan lesz, mint a jól öntözött kert,
mint a forrás, amelyből nem fogy ki a víz...”³

A víz a terület-kiválasztásban kap szerepet. Nyilvánvaló, az állattartás kevésbé függ a vízjárástól, a növénygazdálkodás annál inkább: a víz mennyisége, időbeli eloszlása, jelenléte alapvetően meghatározza az ültetvény jellegét. Rövid tenyészidejű növényeket – gabonaféléket, zöldségféléket – még csak-csak elő lehet állítani az alkalmas, vízjárta időszakok kiválasztásával, de a hosszabb vegetációs idejű, több éven át élő növények – gyümölcsTERMŐ fák, cserjék, liánok – ápolása ilyen körülmények között bizonytalan. A kert kialakítása helyhez kötött életmódot feltételez: ekkor a területnek kiegyensúlyozott termékenységűnek kell mutatkoznia.

A víz bősége alapfeltétele annak a tevékenységnek, amely a kertben zajlik: ott munkálkodni szokás⁴ – akár a növényeket öntözni, akár a kert környezettől

eltérő jellegét fenntartani, akár, mert a kertgazda elvárásainak kell megfelelni, akár mert, védeni kell azt.

A kert lakhelyül szolgál, akár az embernek⁵ akár az...⁶. Az ő tulajdonuk e terület, amely valamennyi tevékenységük helyszíne, s miként a munkáé, úgy a felüdülése: *Mózes első könyve* szerint az Úristen „a napi széljárás idején a kertben járt-kelt”.⁷ De ez a kert – a fák jóvoltából – az elrejtőzést is biztosítja, megszünteti a kiszolgáltatottságot, mikor a mezítelen ember számára rejteket nyújt.⁸ Olyan helyszínen, ahol az emberi és az isteni komfortérzet kie-légíthető.

A vízzel, tulajdonossal, sajátos mintázatú élővilággal rendelkező kert védelme az önállósodó élet biztonságát szolgálja. Nem elég e világ fennmaradását azzal szolgáltni, hogy öntözővízzel látjuk el, akár úgy is, hogy völgyben, folyó, patak mentén építik meg, hogy be ne következzen a kiszáradása.⁹ (...)

A birtokolt kert a megélhetést kínálja. Az első kertben, amelyet Éden kertjének neveznek, s a teremtés hetedik napi munkáinak egyike, az Úr munkálkodik: külön, sajátos eljárással létrehozza a védett területet – tehát nem arról van szó, hogy a természet egy meglévő darabját átnevezi, elkeríti, kisajátítja vagy éppen az ember lakhelyéül jelöli ki. Nem: éppen a föld porából megformázott ember tulajdonságait és igényeit figyelembe véve hoz létre egy ültetvényt, amely szintén a termőföldből sarjad – tehát eredetére és az eredetre visszautaló tulajdonságaira nézve egylényegűnek tekinthető az emberrel. „Mindenféle fa.”¹⁰ nő benne: s kettős mindegyik haszna: „eledelre” jók és „szemre kívánatosak” – e második halmazról így azt is tudjuk, hogy nem élelmezési igényeket szolgál.

(...)

Az első kert az anyag és a szellem dualitására épül. Az anyagból jön létre az ember, majd a párja is, a nő is, abból teremtetik – s közeget – a kert, a hozzá illő (kiválasztott) növényekkel, állatokkal. S ebben az anyagmegmunkálásban az ember is részt vállal: akkor, amikor a mesterséges körülményeket fenntartja s akkor, amikor az élőlényeket elnevezi – tehát ezek hivatkozhatóvá, megeremtetekké változnak. Ez az anyagi világ, a közepén, felmutatja – szinte

emblemikus módon – a szellemet is (amelyet ugyanúgy gyümölcs formában lehet megtapasztalni-enni, mint a test fenntartására szolgálót). A kert tengelyében áll az a fa, amelynek termése okozza egyként a jó és a rossz tudását: bár, hogy mi azok tartalma, arról később, és a Biblia más részein található csak némi fölvilágosítás. A rossz az lesz, ami az anyaghoz, a porhoz, a jó pedig ami a szellemhez kötődik.

(...)

E kert tehát az anyag megnyilvánulása: porból megteremtett és porrá vissza-változó embere, növénye, az anyag negatív tulajdonságaival rendelkező állat van: ez a tömeg mégis az élet fenntartását szolgálja. De az élet megtartásához járul hozzá a genitáliák működtetése is – amelyek használatára, miként a tudás használatára is, szabályok vonatkoznak.

A kert a megélhetés helye, minél hosszabb életű, gazdagabb termésű növények találhatóak benne, annál nagyobb biztonságot nyújt. Aháb értékesebb szőlőskertet ajánl Návót veteményeskertje helyett, mert az közelebb fekszik a házához.¹¹ Lukács mustármagva, amelyet kertben vet el, nagy értékű fává nő.¹² A hely – egy völgy –, ahol szőlő, gránátalma és dió is terem, a fa által lesz „diófás kertként” megnevezve.¹³

Fontos azonban az, hogy a kert és a mező értékét megkülönbözteti a Biblia, s értékesebbnek tartja az előbbit. Hogy kiűzetik az ember az édenkertből, „tövis és bogáncsot” valamint a „mező növényét” eszi.¹⁴ Nebukadneccar számkivettségét Dániel úgy jósolja, hogy az „füvet eszik – majd –, mint az ökrök”.¹⁵

A kert díszváltozata a perzsa, a babilóniai és a jeruzsálemi hivatkozásokból ismert. Királyi, mulató helyek ezek, ahol számos fa nő s nagy tömeg számára képes árnyat adni: rokonságuk nyilvánvaló a perzsa kertekével. Ezek funkciói között mindenkor ott van az a szépségkeltő szerep, amely mögött egyéb igény nem áll. A babilóniai király látomásában egy fa jelent meg, amelynek „szép lombja volt és sok gyümölcse”.¹⁶ Eszter könyve szerint a Súsán városában uralkodó Ahasvérós király palotáját kert övezte, ahol lakomát lehetett rendezni „egész nép apraja-nagyja számára”.¹⁷ A jeruzsálemi királyokat a kertjükben te-

metik el¹⁸ – maga a kertbe való temetkezés azonban Egyiptomból épp úgy ismert, mint a keletebbre fekvő ázsiai területeken.

E díszkertet előlegezi a sumérok szent és őrzött ligetei. Ezeket az isteneknek ajánlották, a királyi palotákat övező elkerített parkok az uralkodó megközelíthetlenségét jelezték. Az elzártság és kiválasztottság azt magyarázza, hogy az előkelőek kertekben – elérhetetlen, isteni magasságban – temetkeztek. Az elzártság képzetéhez hozzájárult, hogy a babiloniak és asszírok függőkertjeikben teljes mértékben mesterséges körülményeket teremtettek az egzotikus fajok számára – e teraszos építmények tetején oltár is állott, s arra figyelmeztet, hogy a növényegyüttes kultikus szerepű. De i.e. a 8. századból, Sargon asszír király Szina-Reriba nevű fiának két olyan ültetvénye is van, amely az alattvalók számára készült.

A zsidók a babiloni fogság idején Mezopotámiában sajátíthatták el a kertkultúrában ismert növények gondozását. S bár áldozati kertjeik vannak, a kerteket temetkezésre is használják, a temetők a városon kívül terülnek el. Trágyázási tilalom miatt a városban kert nem készült, szabadon egyedül a rózsákat nevelték.

A keletről Babiloniába vonuló perzsák kertkultúrájára a fatisztelet a jellemző – számos sírt azzal jelölnek meg, hogy fákat nevelnek rajtuk. Hatalmas parkjaik fenntartása, amelyben vadászházak, pajták és istállók állnak, állami feladat. A növényeket szabályos rendben ültették, s az élőlényközösség kialakítására nagyobb gondot fordítottak, mint a köztük álló épületekére. A perzsák idővel megkülönböztetik a kerteket a nagyobb, „paradicsomi” ültetvényektől, amelyek nem mások, mint gonddal parkosított tájak (pardesz, görögül paradeiszosz), nem pedig a házközeli gyümölcsös és virágos kertek.¹⁹ A növényekkel, és köztük a virágokkal való speciális bánásmód, a nemesítés, az oltási eljárások és számos kertészeti technika is perzsa eredetű. (...)

Amíg a perzsa kertnek a táplálékforrás szerepe mellett medicinális, így egészségügyi szerepe is jelentős – bár ebben is tetten érhető a vallási meghatározottság – a *Bibliában* szereplő kerteknek kevesebb medicinális-higiéniai

feladat látszik jutni: azok valójában a szakrális funkció alá szedődnek. Az összevont papi-orvosi szerepkör mindenkor lehetővé tette ezt a korai civilizációkban, a teljes egygyé válás azonban a kereszténység korai szakaszában következik be. A papi-orvosi tevékenység elhanyagolhatatlan a növények több okú használatának fenntartásában és a kultikus használat elsőségében. S ez utóbbi egyik, kiemelt fontosságú formáját, a halottakhoz (s a túlvilághoz) való kapcsolódást erősítik a fenntartott díszkertek. Elszakíthatatlan kapcsolat létesül bennük a hely kiválasztottsága, kultúrában tartásának (gyakorlati és eszmei) módjai, módszerei és a tárgyai (így a növények) között.

A gyakorlatban megvalósított és fenntartott, nagyobb részt kultikus célokra szolgáló kert lehet hasonlatos az édenkerthez, amely elhelyezkedése révén közelebb áll Istenhez. S amíg a korábban tárgyalt, inkább profán igényeket szolgáló kertek tulajdonságai bármelyik mediterrán civilizációban megjelennek, az édenkert-vonások a perzsa-öböl környéki civilizációk kertészetéhez köthetőek. Az éden inkább az elvesztett lehetőségek helyeként mutatkozik meg, mégpedig ideális kertként: gazdával, körbekerítetten, vízzel, szép és hasznos élőlényekkel, erkölcsi ártatlansággal és tökéletes harmóniával és eredményes munkálkodással, s a terhes anyagiság, mindenekelőtt a fenyegető halál nélkül.

Az édenkert a földön helyezkedik el, s a mennyei javak kifejezésének terepe – amelynek helyét már-már földrajzi pontossággal illik meghatározni. Ám bár az éden a sumérok szerint a pusztaság és a sztyeppe²⁰ (vagyis a messzeség, idegenség, megismerhetetlenség érzetei kapcsolódnak hozzá, s híven kifejezi a később fölerősödő elzártaság-vonást) az Ószövetség konkrét helyre teszi, éppen séggel csöppet sem kietlen közegbe.

A perzsa pardesz, ami a kert, liget kifejezése a héber szövegben ‘an beeden mikkedem’-ként jelenik meg, a ‘kert Édenben’, ‘kert kelet felé’ értelemben. Éden ezek szerint valahol keleten terül el, ott van az emberiség kijelölt őshazája.²¹

Az Éden tájegység, amelyből folyó ered – s ez a víz táplálja a kertet, ahol paradicsomi idillben létezhetne az első emberpár.²² Az Édenen belül elterülő kertben a folyó négy ágra oszlik, a négy folyó neve Pison, Gihon, Perat (Euphratesz) és Hiddekel (Tigris). A Tigris és Eufratesz termékeny vidékén fekszik tehát az Éden, a legkorábbi civilizációk hivatkozható helyén, ahol már megjelentek a mezőgazdálkodásra áttérő népesség értékképzeteit kifejező helyszínek, technológiák és fogalmak.

Az Éden – Ezékiel szerint – az (elvesztett) gazdagság, a szépség és a kincsekben kifejeződő hatalom helye.²³ Ugyancsak Ezékielnél látható, hogy a kert allegorizálódik: éppen az édeni tulajdonságok kifejezését szolgálja, s a növényei erkölcsi példák megjelenítői.²⁴ Joel a szimbolikus értelmű Édent hivatkozza („Előtte éden kertje az ország/utána sivár pusztaság”).²⁵ Máshol az éden a megszerezhető, a gazdag jövő (kertként való) kifejezése: Ézsaiás szerint „megvigasztalja Siont az Úr, (...) olyanná teszi pusztaságát, mint az Édent, kopár földjét, mint az Úr kertje.”²⁶ Ezekiel is erről beszél.²⁷

Az Éden tulajdonosa, annak ellenére, hogy földi hely, mindenkor az Úr – ilyesféléképpen kettős a meghatározottsága. Ehhez a kettősséghez hasonló a kert tengelyét alkotó, az anyag és a szellem, a föld és az isteni létezés összekapcsolódására lehetőséget adó tudás fája.

A paradicsomkert az *Újszövetségben* – az ószövetségi kevert tulajdonságai után – a túlvilág képeként szerepel. S hiába azonos valamennyi jellemzője a földi kertekével vagy éppen az édenkertével, leírása szimbolikus értelmű, amelynek pontos értelmezéséhez érzékiesített képek szolgálnak. A paradicsomkert maga a megtalált éden, az elvesztett földi helyén megjelenő új. Ehhez a képhez egyre több árnyalattal szolgál az *Újszövetség*. Az elért paradicsomban az anyag regnálása, a halál legyőzetik: bennefoglaltatik ugyanis az „élő víz”,²⁸ az „élet tápláléka”,²⁹ az „örök élet”.³⁰

A hortus conclusus

(...)

A díszkert a kereszténység korai szakaszában, annak pogány jellege miatt tiltott volt. Mivel a pogány kultuszok ünnepi helyét adták e kertek, létesítésük és használatuk teológiai szempontból káros, ezért büntetett, s az isten haragját váltotta ki.³¹

(...)

A *Biblia* kertjeinek tulajdonsága a keresztény kozmológia nem egy területén kimutatható. Van azonban egy kert, amely magába sűrítette a kert valamennyi keresztényeknek fontos tulajdonságát, s mintaként szolgál a későbbi kertek számára. Az *Énekek éneke* által meghatározott tér ez – amely egy asszonyi személyhez, az istenanyaként, a közbenjáróként tisztelt Máriához, a Krisztushoz fűződő el nem apadó szerelmű ember alakjához fűződik.

A hortus conclusus az a szimbólumegyüttes, amely a krisztianizált természeti és kerti jelképek tömegét fogja és rendezi össze. A jelképegyüttest a babiloni fogság után keletkezett ótestamentumi kánoni irat adja, amelyben egy ifjú pár szerelmi egymásra találásának története szerepel. Salamon király és Szulamit keleties erotikájú, természeti hivatkozásokban gazdag dalgyűjteménye a kánoni könyvek allegorikusan értelmezendők: az Isten és népe, Krisztus és egyháza viszonyát látatják.

A kert fogalma, a kereszténység jelentéskényszerei miatt – hiszen az például a Paradicsomhoz is hozzákapcsolódott – új, az eredetét egyre inkább elrejtő tartalommal telítődött, s a jelentése évszázadok alatt folyamatosan bővült, mind pontosabbá vált. Az elzárt kert az Angyali üdvözlet-típusú ábrázolások központi eleme, ahol Mária szüzessége illetve a benne összpontosuló jelképi tartalmak több motívumból összeálló rendszerként jelenik meg. Mivel ezekben középkori ábrázolásokban mindennek jelképi értéke volt – köztük a növényeknek is – az abban szereplőknek az ékítmény szerepe elhanyagolhatónak számított.

A hortus conclusus – amely az Angyali üdvözlés-típusú képek után, abból kiegészülve megteremti az Unikornis-ábrázolásokat, majd a késő gótikában a Mária a rózsalugasban-típusú képeket, hogy végül architektikus eleme legyen a reneszánsz szakrális építészetnek – nemcsak szimbolikus tartalommal rendelkezett, de olyan ideális díszkert bemutatását is elvégezte, amely kertészeti módszerekkel megvalósíthatónak látszott.³²

Az eszményi kert – az elzárt kert – elképzelése a keresztényeknél az öszö-vetségi Énekek énekére (4,12–19) vezethető vissza:

„Bezárt kert az én húgom, menyasszonyom,
bekerített forrás, lepecsételt kút.
Paradicsomkert nőtt rajtad:
gránátalmák édes gyümölcsökkel,
ciprusok nárdusokkal,
nárdus és sáfrány, illatos nád és fahéj,
sok tömjénfával,
mirha és aloé,
sok drága balzsammal;
kertekben lévő kút, élő víz forrása,
mely a Libanonról csörgedezik.
Támadj föl, északi szél, jöjj elő, déli szél,
fújj rá kertemre, áradjon illata!
Jöjjön el kertjébe szerelmesem,
és egye annak édes gyümölcsét!”

E kert az Atya – a szerető – számára készül, s Szűz Mária minden tisztaságát magában foglalja! A salamoni leírást kiváltó élmény mögé nem nehéz belelátni a kora keresztények vágyakozó elképzelését a kietlen vidékeken elterülő, elzárt, vízben és illatos, buja növényzetben gazdag kertekről.

E kert kör alakú és elkerített. Amint a ‘paradeiszosz’ fallal körülvevett, azaz zárt kert: az erősség őrzi a benne nevelt értékeket s a világtól el is rekeszti. Hiszen bármennyire is földi jellemzők sűrűsödtek benne egybe, az égi szempontok szerint választatott ki. Az idegen, természeti világtól elhatárolt terület azzal tehát szembe is került, más törvények szerint alakult a sorsa. Végére: belső törvényei vannak, egy szellemiség kifejezése: ilyenképpen tehát szellemi rend naturális megvalósítója, makettja. Világkép.

Szent hely, s minden részében az. Az Istent ebben a térben lehet a földön a legközelebről megtapasztani, elvégre az Ő kertje ez, ahol még más alakban is megjelenik: egy asszony képében. Néha még egy gyermek – de az valóságosan az isten. A kert a tudás forrása, a hatalom és az erő összpontosulása. Közepén valódi forrás fakad, zárt kútból – amely a Mária feltöretlen tisztaságának és jegyességének jelképe. E forrásból csörgedező víz négy ágra bomlik, a világ négy égtája felé fut, hogy egyben el is határolja egymástól a földrészeket.

A forrás forráskőbe foglalt, fölfelé magasodik: a szent hegy szimbóluma, a közepén álló tudás fájáé is: a világ tengelye, ahol az anyagi és a szellemi, a földi és az égi egymáshoz kapcsolódik.

S ebben a kertben örök ifjan áll – magában, vagy gyermekével, vagy a tudás szimbólumával: egy könyvvel – Mária, édeni környezetben, a rég jól ismert, paradicsomi növények és állatok között: boldog. Tökéletes a rend, a harmónia – mert a hortus conclusus az időnkivüliség tere. Ez a számtalanszor ábrázolt kert az eljövendő paradicsomot mutatja be a híveknek.

Az elzárt kert, a lepecsételt forrás, a kút, az édes illatú lilium, a rózsa és még számtalan, a középkor vége felé készült *Angyali üdvözléteken* (ahol arkangyalok védelmezik a helyet), s az *Egyszarvú-vadászatokon* (s ahol Gábiel tereli be kürtje hangjával a jámbor állatot a szűzhöz) meglévő tisztaság-motívumok Máriára vonatkoznak. Jelképek veszik körül, amelyek sokszor ugyanazt vagy majdnem ugyanazt jelentik. A hortus conclusus az égi elhivatását vállaló, Krisztus misztikus jegyességének a lakhelye; a 11–12. századtól kezdve csupán Máriára

vonatkozó szimbólumoknak a gyűjtőhelye: megerősödő kultusza miatt halmozódhatott mellé ennyi jelkép.

E jelképek némelyike korábban férfiasnak számított, s a legfőbb mártír, Jézus attribútuma volt. Mint például a rózsa is. A hortus conclusuban Mária (átvitt értelmű) vértanúságára utal, piros színe pedig a charitasra, hogy a többi rózsajelképről ne essék itt szó: ez valóban nem az a szent hely, ahol a kolostorkerti gyógynövény virágai illetéktelen szellemi szépségek számára lennének följánlva.

A hortus conclusus az az ószövetségi eredetű elképzelés, amely a középkori keresztény kertek kertészeti kialakítására is hatással volt, akár a bibliai növények felhasználásában, akár a kereszténység alakjaihoz kapcsolható növények kultiválásában, akár a kert struktúrájának kialakításában. Ez a kert jelenik meg a kolostorok árkádos kerengőin belül, ahol a vallási hagyomány által meghatározott növényekkel ültetik be az ágyásokat, hogy az azokból származó herbákkal hol a szenteknek tisztelegjenek, hol a szentek közbenjárásával egyidejűleg betegeket gyógyítsanak. S ez az a kert, amely ábrázolt formában megjelenik a képeken, de a templomi tereken belül is, például keresztelő medenceként, vagy a katedrálisok és monostorok alaprajzánál veszik figyelembe: nem véletlenül, ezek a szakrális épületek a paradicsom felé vezető út első, földi állomásai.³³

(...)

Az iszlám kertek

A *Korán*ban, előképeinek megfelelően a bibliai kertek formái szerepelnek: a köznapi kertek, az Éden és a Paradicsom fordul elő benne. A földi kertekről szóló példázatok csupán kettő szúrában tűnnek fel s feltűnően kevés adatot tartalmaznak. A barlangról szóló szúrában egy férfi két szőlőskertet kap, amelyet pálmafák kerítenek körül.³⁴ A gyümölcsöt termő kertek között patak fakadt. A másik példázatban³⁵ a kertet a szüretelés jelöli.

(...)

Az Éden kertjeiről szóló szöveghelyek mindegyike megemlíti, hogy azok csakis a hívők számára nyitottak, akik betartják az iszlám öt alaptörvényét. Az ígért kertek alatt patakok folynak, a kertekben jó hajlékok találhatóak.³⁶ Ezeket jutalmul kapják az állhatatosságukért: s ami a legfontosabb „végső lakhely”-ül, azaz állandó használatra³⁷ – Allah gondoskodik arról, hogy az evilági élet a túlvilágihoz képest (csupán rövid) élvezet legyen. Az Éden kertjeibe be kell lépni: egy határt át kell hágni, amely alaposan megkülönbözteti a kinti és a benti helyzetet: ott benn a hívőknek „mindenük meglesz, amit csak akarnak”.³⁸ A barlang szúra szerint e kertekben tiszta életük fizetségéként létezők számára mindez: szép pihenőhely!³⁹ A víztől hús fás területen szép és drága holmikba öltöznek, arany karpereceikkel⁴⁰ ékesítik magukat, zöld brokátból készült köntösöket vesznek fel és kereveteken fekvé pihennek – mindennel ellátják őket reggeltől estig,⁴¹ nem hallanak üres fecsegést sem.

Éden kertjeiről összefüggőbben tájékoztat a 38. szúra:

„...És az istenfélőknek szép (szállás)helyük lesz, ahová megtérnek:
Éden kertjei, amelynek kapui megnyílnak előttük,
(kerevetekre) dőlve fekszenek ott és sok gyümölcsöt és ételt kívánnak,
és lesütött szemű, s (velük) egyidős (hurik) lesznek mellettük.”⁴²

(Simon Róbert fordítása)

Mindez egy sivatagi nomád jólétről való elképzelése: zárt szállás, amelynek kapui érkezésekor feltárulnak, s a pásztor a vallás által axiomatikusan kezelt vendégfogadásban részesül. Bőséges étkezés van itt, étel és a kert ehető javai: gyümölcs – kényelmes kiszolgálás – eldőlve a kereveten, ahol szende, korukbeli asszonyok szolgálnak fel, akikkel utóbb kedvükre szeretkezhetnek.⁴³

E helyekre atyák, feleségek és utódok bármelyike bekerülhet – az asszonyok számára ifjak fognak szolgálni – ha jóra valóak. S a vendégül fogadtak éppen úgy tetszésüket találják bennük, miként Allah is tetszését leli öbennük.⁴⁴ A hívő együtt van immár azzal, akit mindig hitt, az ő Urával.

A földi kert-példázatok és az édeni kertek a Paradicsom szinonimái: a Paradicsomról szóló híradás lényegében nem más karakterű, csak valamivel bővebb: Mohamed szúrája szerint:

„A Paradicsom, amire az istenfélők ígéretet kaptak, ekképpen fest: vannak benne nem-poshadó vizű patakok, mások tejjel folynak, amelynek az íze nem változik és vannak borral folyó patakok, ami gyönyörűségére az ivóknak és vannak tisztított mézzel folyó patakok. Mindenféle gyümölcsük lesz benne és megbocsátás az uruktól...”⁴⁵

A paradicsom továbbá: az a hely, ahol védettek lehetünk, hiszen az első halál után nincs több s „Allah (...) óv a Pokol büntetésétől”⁴⁶ Hurik, vagy „tisztává tett feleségek” találhatóak ott, akiket árnyas árnyékba lehet vinni.⁴⁷

A lassan kialakuló, sok változáson átmenő *Ezeregyéjszaka* (Alf laila waila) anyagában két valóban arab alapréteg húzódik meg, a 9–10. századi bagdadi kereskedőtörténetekhez kapcsolódó Szindbád-mesék és a szókimondásukról ismert szerelmi fabulák, valamint a 11. század után készült, tréfásabb hangú, erotikus vonásokban gazdagabb, természeti, állattörténeti elemekkel bővelkedő kairói történetek. A kert azonban állandó, kitüntetett értékű térként jelenik meg a mesékben.

„...bűvös illat megrészegített.”⁴⁸

Az *Ezeregyéjszaka* meséiben a legtöbbször előforduló számok között a négyes szerepel. (...)

A megvalósított iszlám kert a *Korán* által megígért Paradicsom előzetes, földi élményével kecsegtet. A külső világtól természetes falakkal elzárt, vízgazdag, friss víztől hűvös, ártalmatlan növényektől mentes, illatos virágú és tápláló gyümölcsű fáktól árnyékos kert – mindazt jelenti, ami a nomád népesség részére a biztonságos élet, vagy vágyképének birodalma. Ez lenne az alkalmas környezet a tudás forrásának, a *Koránnak* illő megismerésére.

Ebben a kertben azonban nemcsak az iszlám tanítások által megnevezett növények fordulhatnak elő. Nemcsak azok, amelyek, hogy a megnevezés jóvoltából kiemelteké váltak, az ember és Allah szimbolikus kapcsolattartásának eszközei. Hanem azon növények is, amelyek az ember számára kínálhatnak hasznót – árnyékot, illatot, kellemet: mint például a koronájával hűs, napfénymentes helyet biztosító platán, avagy az orvosságot szolgáló sokféle herba. Ámbár nehéz a különböző feladatok ellátására szolgáló növények használatba kerülési okai között éles különbséget tenni, hiszen az illatozó virágú és ehető termésű mandulafák s egyéb (általában kettős hasznú) növények ugyan nem szolgálják-e Mohamed próféta elképzelését a mennyországról, s az illatuknak, termésüknek ugyan nem az-e a feladatuk, hogy a paradicsom édes harmóniáját előlegezzék? Ilyen értelemben az iszlámban – miként a kereszténységben is – a természet bármely eleme vagy annak bármiféle megnyilvánulása jelképpé válhat. Aminek az a következménye, hogy az egyes növényfajokat ábrázolták – hiszen a növények ábrázolhatósága az iszlám vallásban engedélyezett, ha nem is a saját szépségük miatt, hanem azért, mert Allah lelkére emlékeztetnek.

Penelope Hobhouse az iszlám kert szimbolikáját elemezve a sajátosságok közé sorolta a művelés alá vont terület már említett – négyféle osztott – négyszögletes voltát. A derékszögben elhelyezkedő csatornákat a perzsa eredetű öntözőművek elhelyezésével rokonítja, de a négyes számnak muzulmán kozmológiai jelentőséget is tulajdonít. Az egymás mellett fekvő négyszögek a változó természet gazdag, egymásra törvényszerűen következő megnyilvánulásai – állítja – így válhatnak ezek a kertek a biztonságba, a szépségbe, a hitbe való elmerülés tereivé, az univerzum megértésének a helyeivé. S csupán a többszörösen összetett funkcióval rendelkező kert biztosíthatta azt, hogy e kertkultúra évezreden keresztül alapjaiban változatlan tudott maradni.⁴⁹

A víz felhasználására épülő, szimmetriát mutató, geometrikus elrendezésű, zárt kertekben a medencéknek, a vályúknak, a szökőkutaknak, a megfelelően kialakított falak között vagy termekben futó folyadék hangjának, mozgásának

és fodrozódásának saját jelentése van, s persze a víz a növények növekedéséhez is szükséges. Ilyen szerkezetű kert korábban is készült, de hogy milyen növényeket használt az iszlám világ a kertépítésben, arról először egy 1050-ből származó, al-Biruni-féle lista kínál tájékoztató adatot. Köztük vannak természetesen a Dioszkoridész és Plinius által hajdan említett növények – és sok új változatú faj.

A muszlimok növényeinek nagyobbik része, klimatikus indokokkal magyarázhatóan, megegyezik a mediterráneum népeinek növényeivel. Az e növényekről szóló görög és a bizánci ismeretek (a 8. századtól, amikortól a bagdadi uralkodók arabra fordíttatják az ősi, leginkább orvosi tudást, de értelemszerűen botanikai ismereteket is nyújtó szövegeket) szabadon fölhasználhatóak voltak, s azok átszarmaztatásában keresztény és zsidó tudósok is részt vettek.

A muszlim élőlényhasználat kultikus alapját erősíthette, hogy a letelepedést, s így a föld- és kertművelést vállaló, a mezőgazdasághoz nem nagyon értő arab népesség agronómiai, kertészeti, medicinális tudását kialakító és rögzítő iszlám előtti mezopotámiai (azaz nabateus) valamint a görög-római ismeretek biztos helyet foglaltak el. Megalapozónak tekinthető például a Qutsáminak tulajdonított, időszámításunk utáni első évszázadokban keletkezett *Nabateai mezőgazdaság* című mű.⁵⁰

(...)

Az iszlám kertek azonosságok ellenére meglévő különbségeire az ökológiai magyarázat van. A kerttörténészek szerint megkülönböztethetőnek látszanak a bagdadi kora abbasszád kertek, a 9–14. század között létező Ommajád mór kertek, a 14–15. században készült Közép-Ázsiai kertek, amelyeket a Timuridák alatt készítettek, a 17–18. századi Szafavida perzsa kertek, a 16. századtól készülő ottomán s a 16–19. század között létrejött, Babur leszármazottjai által folyamatosan alakított észak indiai kertek. S e kertek növényei egyszerre szolgálták a paradicsomi képzetek kialakítását és a mindennapi szükségletek kielégítését.

Az *Énekek éneke* láthatólag nemcsak a kereszténység kertképét, s ezzel összefüggően az univerzum-elképzelését határozza meg. Az iszlám kert szerkezete is ettől az időszámítás előtti harmadik század környékén véglegesített dalgyljteményből ered: annak ellenére, hogy kifejlésében gyakorta a keresztény kerttel ellentétes vagy más eredményeket mutat fel.

Mindkét kert zárt, erődítményszerűen fogja körbe őket a fal, hogy a külvilág tekintete elől minden elzáródjon, s ami bent van csak önmagára vonatkozzék. A keresztény hortus conclusus, és a belőle levezetett kertábrázolások, miként a megvalósított kertek is kör alakúak: a korai kereszténység idősíkokat nélkülözö, az antikvitas tér és időelképzelésére alapozott nézetéinek ez felel meg. A világ gömb alakú, az idő önmagába tér vissza. Az iszlám kertek azonban négyszegletesek – noha a négy oldal szintén az antikvitas ismeretét hivatkozza, mégpedig a négy elemét s az arra épülö tanításokat.

(...)

Az iszlám orvoslás és gyógyszerészet nagy népszerűsége tett szert az európai szakemberek körében, a muzulmán alkotók és munkásságuk nemcsak példaképek és hivatkozási alapok Európában, de tudásuk, a napi gyakorlatba is beépült. A középkori iskolákban és egyetemeken oktatták tudásukat, okfejtésüket és szemléletüket, könyveiket lefordították, receptjeiket módosítás nélkül felhasználták vagy módosítások révén igyekeztek európaivá alakítani – a 11. századdal kezdödően s még a 17. században is, hogy a tekintélyük majd csak a 19. századdal tűnjön el véglegesen. Az iszlám orvoslásnak filozófiai háttere is volt, ez tette megkerülhetetlenné s más tudományágakkal, mint például a fizikával való kapcsolatát. Avicenna, Abulcasis és Averroës európai népszerűségét nem csupán az adta, hogy általuk arisztotelészi természetismeretre lehetett szert tenni, de fizikusi és holisztikus jellegü medicinális tudásuk is, amely sikeresen átültethetőnek bizonyult. Az arab orvosok a betegség okát keresték, s nemcsak tüneti kezelést vállaltak.⁵¹

A kereszténység (profán és szakrális) kertjei

Az antik természetismeretben mindenekelőtt a mezőgazdaság és az orvoslás volt az ami az élőlények használatban tartásához hozzájárult. A táplálkozás és a medicinális haszon közvetlenül és közvetetten indokoltta tett számos növény felhasználását. A mezőgazdasági ismeretek a Római Birodalom szétesésével egyidejűleg elszegényedtek, s csak a 9. században, a *Capitulare de Villis* megjelenésével kezdődik némi fellendülés. De ennek a mértéke így is elmarad az antikvitásban betöltött mellett.

Az orvosbotanikai munkákban foglalt tudásra mintha jobban szükség lett volna. Az alapvetést Dioszkoridesz *De materia medica*ja jelenti, amely mindenekelőtt Kisázsia déli részén és Görögországban honos növényeket s a belőlük készíthető gyógyszerek listáját tartalmazza.

A patrisztika korában a rómaiak kertgazdálkodási gyakorlata szinte teljesen, elméleti ismeretei nagyobb részben eltűnt. Régészeti adatokban sem gazdag ez a kor – leginkább, mert a népesség számára nem a kertek nyújtották a megélhetést. A kertekről nagyobb terjedelemben, a maga kompilációs módján Sevillai Izidor ír. Az *Etimológiák könyve* a korábbi írásban fennmaradt kertészeti ismeretek halmaza, keresztény jellegű ajánlatokkal kibővítve. *De rerum naturis* művében Hrabanus Maurus, *Liber hortarum* munkájában a 9. században élt Walafried Strabo foglalkozik a kertekkel: az utóbbi a kolostorkertek ideáltípusának megadója. Strabo kolostorkert-elképzelésében is ott a többség: a kert részben konyhakerti és gyógynövényei folytán tápanyag és medicinaforrás (s e kettős cél némely növények termesztésében elválaszthatatlan), részben az érzékszerveket – azaz a testet – gyönyörködtető, enyhítő ‘locus amoenus’, részben pedig az a metafizikai tér, amelyben Isten jelenlétét a szokottnál közvetlenebb módon lehet megtapasztalni.

A világi kertekről irodalmi jellegű munkákban olvashatunk. A locus amoenus (természetesen antik előzményekre hivatkozhatóan) nem a kor kert-használati gyakorlatából származik: leginkább a hortus conclusus némileg

világiasított változata. Az udvari kultúra sokat hivatkozott, környezeti kontusztra épített tere, ahol harmonikus körülmények, emberiesített természet ad megfelelő elrendezettségű, szcenírozott háttérrel a mindenkori történetnek a *Trója-regényben* az alma-ajándékozásnak, a *Yvain-regényben* Artus udvarának, a *Laurin-eposzban* a társasági életstílusnak, a *Rózsa-regényben* az érzelmi-moralizáló áradásnak. Az ábrázolások mutatják csak meg igazán: ezek a helyek a Paradicsomról szóló bibliai elképzelésnek felelnek meg, amelyben a testiségnek csak annyi jelentősége lehet, amennyiben a szellemre, vagy annak kisugárzására vonatkoznak.

E mégiscsak profán használatú, de szakrális elemekből építkező helyet a vágáns költészet egészíti ki: földi paradicsommá igyekszik átnevezni, ahol helye van mind a testi szerelemnek, mind pedig az önfeledtségnek és önfelkínálásnak, vagy éppen azoknak a cselekedetnek, amelyet ezen érzések tudnak kifejezni.

Vannak a hortus conclusus elkerített voltát az előzőnél erőteljesebben hivatkozó világi kertek: miként az uralkodók számára készített vadasparkok (Nagy Károly aacheni kertje fallal körbevett, ahogy azt az antik mintákból igyekeztek áttemelni), az epikában előforduló rózsakertek ilyenek. E kerteknek kevés funkciójuk van – a vadaspark éppen a német-római császárság uralkodói elemei közé emeli át a példaképnek talált görög és római császárkori előképeket, a rózsakertről szóló írás pedig a virágkultuszt erősítve jogi, törvénykezési, temetkezési szokásokat hivatkozva, úgy, hogy a színszimbolikát árnyalja tovább – s az üdvkereső szerep továbbra is kétségtelenül megmarad.

A Biblia édenkertnek és Paradicsomnak, továbbá az *Énekek énekéből* származtatott hortus conclusunak megnevezett a középpontja: ott a fa, a forrás. A világ központjaként történik a reájuk való utalás, a szent hegyre is s ugyanilyen okból történik az utalás a továbbiakban a szent városokra, a szent helyekre, vagy éppen a kozmikus hegyet utánzó templomokra s éppenséggel a kertekre. A terek és építmények szimbolikus hangsúlyának helye meghatározott: így a kolostorok térszerveződése is hasonló szabályok szerint történik.

(...)⁵²

Ezt szolgálják liliomtól a zsályán át a rózsáig a szakrális értelmű növények, a végtelenségig róható, önmagába visszatérő utak, az égbolt felé nyitott tér, a fölfelé irányuló építmények, az arányokkal sugallt harmónia-elképzelések, a kútház tápláló és tisztító vize. A szerzetesek kolostori kertje a misztikus kert földi megvalósulása épp úgy, mint a profán használati kertek, de azokban nyilvánvalóbb és közvetlenül tapasztalható a transzcendentális szerep.

(...)⁵³

¹ SÜLYÖK, E. (1995) 7.

² 1Móz 1, 30

³ Ézs 58,11

⁴ 1Móz 2,15

⁵ 1Móz 2,8

⁶ 1Móz 3,8; Ez 28,13

⁷ 1Móz 3, 8

⁸ 1Móz 3,10

⁹ HAAG, H. (1989) 962.

¹⁰ 1Móz 2,9

¹¹ 1Kir 21,2

¹² Lk 13,19

¹³ Énekek 6,11

¹⁴ 1Móz 3,18

¹⁵ Dán 4,22

¹⁶ Dán 4, 9

¹⁷ Eszt 1,5

¹⁸ HAAG, H. (1989) 962

¹⁹ SZUTÓRISZ F. (1905) 565.

²⁰ SPROUL, B. (1979) 125.

²¹ GECSE G. - HORVÁTH H. (1978) 182.

²² 1Móz 2,10

²³ Ez 28,13

„Édenben, Isten kertjében voltál
mindenféle drágakő borított:
rubin, topáz és jáspis,
krizolit, ónix és nefrit,
zafír, karbunkulus és smaragd.”

²⁴ Ez 31,1-14

²⁵ Jóel 2,3

²⁶ Ézs 51,3

²⁷ Ez 36,35

²⁸ Jn 4,12

²⁹ Jn 6,35

³⁰ Jn 5,24

³¹ Ézs 51,3; 17,1-11; 65,3; 67,17

³² HOBHOUSE, P. (1992) 81.

³³ HANKISS E. (1997) 65.

³⁴ Korán 18:32-42

³⁵ Korán. Az író toll 68:17-34

³⁶ Korán 9:72

³⁷ Korán 13:24

³⁸ Korán 16: 31

³⁹ Korán 18:30-43

⁴⁰ Korán 35:33 szerint az aranykarperecek mellett gyöngyből készütekkel is rendelkeznek az Éden kertjeiben tartózkodók

⁴¹ Korán 19:61-62

⁴² Korán 38:49-52

⁴³ Korán 44:54

⁴⁴ Korán 98:8; 55:56

⁴⁵ Korán 47:15

- ⁴⁶ Korán 44:56
- ⁴⁷ Korán 4:57 és 2:25
- ⁴⁸ Az ezeregyéjszaka meséi. A teherhordó és a három lány története. A harmadik koldus története. 54.
- ⁴⁹ HOBHOUSE, P.(1992) 42-44.
- ⁵⁰ MEYER, A. nabateai mezőgazdaság és botanika történetéből. 10.
- ⁵¹ NASR, S. H. (1968) 185-197.
- ⁵² TAKÁCS I. (1995) 26.
- ⁵³ A szerző által hivatkozott szakirodalom:
- ECO, U. (1998) A tökéletes nyelv keresése. Atlantisz Könyvkiadó. Bp.
- GECSE G. - HORVÁTH H. (1978) Bibliai Kislexikon, Kossuth. Bp.
- HAAG, H. (1989) Bibliai lexikon. Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Bp.
- HANKISS E. (1997) Az emberi kaland. Helikon Kiadó, Bp.
- SPROUL, B. (1979) Primal Myths. New York. Harper
- SULYOK E. (1995) Paradicsomkert a Bibliában. In: Pannonhalmi Szemle 1995. III/2. 5-14.
- TAKÁCS I. (1995) A kolostorok kertje. In: Pannonhalmi Szemle 1995. III/2. 21-27.

XL. délután

A Padova mellett elkanyarodó országút silány fogadóját, ahol megszálltam jól ismerik a kis erszényű, de annál nagyobb vágyú magyarok, hiszen nem csak pénzzel, de bármiféle ellenértékkal bérbé tudják egy-egy éjszakára venni. Mivel közel épült a városhoz, ezért többször visszamehettem az éden formájú gyógynövénykertbe: bár a faragott középkori szentek nem álldogáltak a körbe futó kerítés tetején, mégis, mivel én tudtam, hogy valamikor ott vigyázták éjjelnappal az Úr féltett herbáit, könnyen odaképzélhettem őket. Mindennél egyszerűbb ez – örvendeztem –, hiszen a magas fal külső és belső oldalán évszázados ciprusok hajladoztak, s csúcsuk fölétornyosult a fal peremének: ott topogtak a növények a kőszobrok kijelölte helyeknél, egyszerre emlékeztetően és helyettesítően.

Utolsó alkalommal elektromossággal volt telítve a feketedve alvado levegő; esteledett, a lámpák szentjánosbogarakként kimásztak a fűvel benőtt ösvényekhez és világítani kezdtek. Feszült voltam, egymás után gyűjtogattam a hasas, apró cigarettákat, el kívántam mondani valakinek, ámbár senki nem akadt, aki velem, a piros szemű, kialvatlan, kapkodó mozdulatú alakkal társalgásba kezdett volna azon félhomályos, hosszú árnyakat dédelgető helyeken, amelyeket többször is bebarangoltam: hogy ez a kert maga a pokol.

Az éden pokol, állítom, mert emlékeztet a Földre. S az éden mégiscsak azal tölténé be szerepét, ha elvennie a lakóitól – ha már azt mondotta reájuk: az én lakóim, mert bennem élnek – a múltat. Ha, ki belépne e dús és szeretettel telített, illatokkal átítatott helyre, a legelső benti lépésével együtt elvesztené az emlékezetét és az emlékező képességét. Az időérzék abszolút hiánya az a jutalom, amelyet a paradicsomkert följánlhat, s nemcsak úgy, ha olyannyira intenzíven kellemes, hogy minden nem reá, hanem másra vonatkozó érzést és gondolatot kiradíroz a lakója fejéből, de ha felajánja, nagylelkűen odaadja azt a

tudást, amely nem veszi tudomásul a pillanatok előtti és utániságot. Akinek nincs a múltból származó tudása, és nincs a jövőre való elképzelése, az fürödhet a mennyei birodalom édes léggel telt zárt terében, de akinek éppen ezt az időérzékelését fokozza a tilalmas hely: az tudja, ez bizony maga a pokol.

XLI. délelőtt

Hajnalban tűzoltókocsikkal találkoztam. A sztráda irányából jöttek, már a várost körbekerítő körutat is elhagyták, eszeveszett gyorsan haladtak, s villogó jelzőfények mellett – de gondolom, mert nem akarták az éjszaka alvóinak nyugalmaát megzavarni, nem használhatták riasztóan lüktető hangjelzéseiket. Padova felett sárgarózsa-színű fény volt, a motel kertjének virágai buján fűszeres illattal ajándékozták meg a kései órát.

Összekapdostam a holmimat, leemeltem a szobám faláról festő barátom kisméretű, ugyan sok példányban készült nyomatát, amelyen a botanikus kert legszebb részlete látható. Besüllyesztettem koszos ingeim közé. Nem volt mit keresnem itt többé. Kifizettem a szállást, lassan bepakoltam az autómbe, beültem, ráhajoltam a kormányra és elforgattam az indítókulcsot. Hazaindultam.

XLI. délután

A forgalom megnyugtatót, s mire Velencéhez értem, elmúlt a szorongásom. A két esernyőfenyő azonban, melyeket eddig határfának tekintettem – tőlük, a hegyek felé esik észak, s a tenger, a nap, a toszkán dombok irányába pedig dél – visszatoloncolt kétségbeesésembe.

A szabályosan nőtt, dupla törzsű, hatalmas fák, lehetnek legalább fél évezredek, a sztráda közepén álltak, a három Rómába vezető sáv az egyik, s három, Ausztria irányába tartó sáv pedig a másik oldalról kerüli meg: az esernyőkoronájú örökzöldek egy körbekerített földdarabon magasodtak és egykedvűen terelgették az autósordát. A fákat minden alkalommal üdvözlöm, ahányszor csak elhaladok mellettük, ők e vidék emblématikus élőlényeivé váltak, s már a szaguk is megelőzi őket. A fáim lángokban álltak. Hatalmas, áttetsző fényt bocsátva ki magukból, füst nélkül és hangtalanul égtek, egy árva tűlevél, egy darab gally, egyetlen izzó zsarátnok nem hullott alá, s hővé és fénnyé válva széteszlett mind a levegőben. Tűzoltókocsi állt mellettük, s a forgalom csupán lépésben a két legkülső sávon haladt.

Hajnalban hagytam el Mestrét. Sikertült úszni egyet a nyugalom vizében, s már ismét a padovai botanikus kertben tett fölfedezéséről töprengtem. A mennyország-alakú hortus, a maga zárt, kerek formájával, szent növényeivel, s a biblia tájainak megfelelő elrendezésével nem kínált újdonságot számomra, még a ciprusaival sem. Tudtam, hogy ott vannak ezek az égboltot mindig színesre ecsetelő, magas fák, s már megbizonyosodtam arról is, hogy mindezt, oly sok emberhez hasonlóan festő barátom is ismeri. Tudtam, hogy sokan ezt a helyet tekintik a világ közepének, ahol összeér a föld a mennyel, ezért zarándokolnak ide, s ezért, hogy igyeksenek rejtélye kulcsát megtalálni. Azt is tudtam, hogy a kertnek asszonyi tulajdonságokkal kell rendelkeznie, hiszen ha közvetít

az anyagi és a szellemi között, akkor hasonlatosnak kell lennie Máriához, aki az emberért jár közre Krisztusnál, s közbenjáró szerepét mindenkor, így jelképeiben is hangsúlyozza – ámbár a kert feminin tulajdonságára semmi bizonyítékot nem találtak a magamfajta művelődéstörténészek.

A kertben, az oranzsérium előcsarnokában rendezett alkalmi kiállításon a néhány hónapja megtalált kertágyások mintarajzát mutatták be. Bennük rejtőzött a megoldás. A háromszázhatvanöt növényt, amely nemcsak a bibliai füvek, cserjék és fák száma, de az év napjaié is, a tervek szerint számos módon lehetett elhelyezni úgy, hogy megfeleljen az isteni tervnek, s négy forrásból eredő folyók négyeljék a területet. Középről, egy domb négy oldaláról eredtek a folyók, s az általuk körbehatárolt földszelvények szíromként fogták össze.

A növényágyások G. Porrá által tervezett, 1591-es valamennyi elrendezése minden esetben mértániasan szerkesztett, reneszánsz, száz szirmú rózsát – *Rosa centifoliát* – formázott: a kert, ha egyáltalán valaha megvalósították valamelyikét e terveknek, a magasban ülő, a világot fentről kormányozó számára egy hatalmas rózsát kínált.

Megvettem az ágyásosztásokat tartalmazó kiadványt. Magamnak egy példányt, és egyet a tanszéknek, ahol tanítok és dolgozom.¹

A kertnek a rózsá volt a titka. A kert közepén ha nem is Mária, a legfőbb szerető és anya, de az istenszülő lény legfontosabb attribútuma virít. Benne minden szeretetre méltó tulajdonság láthatóvá válik.

¹ Andrea Ubrizsy Savoia: The botanical garden of Padova in guilandino's day. Marsilio Editori, Venice. 1995.

XLII. délelőtt

A határon, a mosdó előterében egy televíziós csatorna hírműsorát kaptam el: a leégett padovai botanikus kert füstölgő hamujában tébláboló tömeget, a hamus-füstös, izzadt tűzoltókat mutatták a gyorsan változó mozgóképek és mindenféle kétségbeesett embert szólaltattak meg a megrökönyödött tömegből. Egy pillanatra megmutatták a bizonyítékokat is, amelyek arra utalnak, hogy szándékos volt a kert elpusztítása. Vélhetőleg felgyújtották a páratlan gyűjteményt. Félig szívott, tömzsi cigaretták csikkei fölött időzött a kamera, amelyekre a fal egy szakasza rázuhant, valószínűleg ezért nem égtek el, bár tudható, az semmire sem jó bizonyíték. Csupán annak a jele, és ilyenekkel bárhol találkozunk naponta, hogy ott is dohányzott ‘valaki’, ahol egyébként tilos.

XLII. délután

A fehér karsztcúcsok lángban álltak: égett az erdő. Pontosabban: leégett az erdő. Villámcsapásnyi idő elég ahhoz, hogy a táj szövegéből eltűnjék az összes felkiáltójel: talán az isteni gyorsasággal föl villanó vaku fényébe szívódtak bele ezek az oly sokat látott, lassú növésű ciprusok, hogy mikorra visszasötétedett a vidék papírlapja, szétmaszatolódó, kormos betűhelyek maradjanak utánuk. Más sem maradt az örökzöldekből, mint némi elfeketedett csonk a talajon, amelyeket akár szénrajzokhoz is föl lehet használni.

A villach-i rádió műsorában grázi kollégám, akinek ismeretterjesztő módszeréről különösen rossz véleményem alakult ki, arról értekezett, hogy a mediterrán vegetáció zárótársulásának végét általában a tűz okozza. Olyan természetes jelenség ez itt is, mint az északi tajgákban: leég az erdő vagy kiégnek belőle bizonyos fák, mások új erőre kapnak, fényhez és térhez jutnak, s a hamu ásványi sóit beépítik gyorsan növekvő testükbe. Idővel megjelennek azok a fajok is, amelyek miatt később ismét kiég a táj, elég hozzá négy-öt emberöltő. Végül megemlítette, hatásvadász módon, azt a közismert tényt, vannak növények, amelyek magva csak akkor tud kicsírázni, ha előzőleg tűz égette le külső burkát s a hőhatás annyira felrepszettette s felpuffasztotta, hogy ki tudjon belőle törni az őszi esőzések hatására a csíra.

XLIII. délelőtt

A füredi galériát, ahol festőm kiállítását rendezték, ellepte a tömeg. Nézőként vizslatta a festményeit maga a festő is, értetlenül állt a jelenség előtt, amely átalakította valamennyi művét. Az előző két nap valamelyikén, amikor szünetelt kiállítás, egy kontár behatolt a termekbe, és belefestett – anyagismerettel, otthonosan ismert ecsetkezeléssel, el kell ismerni, végtelenül profi módon – a képekbe. Egyetlen fa sem maradt azokban a híres parkokban, egyetlen tömény zöld folt sem. Ami a fák mögött lapult, mindaz vált láthatóvá: egy omlatag tűzfal, a szökőkút kicsorbult medencedarabja, megbújó szobor, lapuló, néma állat.

A gépkocsimba húzódtam vissza, s kicsomagoltam a padovai szállásomról elemelt nyomatot. Amint vártam, kidörzsölődtek belőle a nyitvatermő fák. Eltűntek a képről, mintha ott sem lettek volna.

XLIII. délután

Tudtam: leégett fél Európa, vagy tán a teljes. Parkok és illatos tájak, botanikus kertek és herbáriumok, kiégtek bizonyos könyvek illusztrációi, és az egyetemi jegyzetekből, a szakkönyvekből és az enciklopédiákból örökre kitörlődött néhány növényfaj.

XLIV. délelőtt

Úgy értem haza, gyorsan és gondjaimtól megszabadultan, mint aki csak a tó partjáról érkezik. A garázsajtót kinyitottam, s könnyű léptekkel futott elém a feleségem, mintha nem ő lett volna, akit Európa szerte kerestem. Leveleket lobogtatva mosolygott, semmi jelét nem adta annak, hogy több mint három hónapja nem találkoztunk.

Tudtam a megoldást: vacsora után magamra zártam a könyvtárszobám ajtaját, kibámultam a hegyoldalra, s vártam, hogy az Autóklub számítógépes programja fölrajzolja azt a térképet, amelyen láthatóak lesznek a városok, amelyeket az elmúlt száz nap alatt – festő barátom egykori kiállításainak helyszíneit, majd pedig a festőm főmotívumait, a ciprusokat követve – bejártam. A gép hosszan dolgozott, a hegyoldalról alágördült egy fényes bőrű birsalma, egy apró róka vakkangatott a hársfa csonkjánál és a kergén élesítette karmait.

Aztán kicsúszott a nyomtatóból a térkép: rajta a sok pötty, amelyhez egy-egy név is, – a településeké – tartozott, s amely nevek belső falát ismerhettem. A térképen sztrádák, autópályák, fő- és mellék-, első-, másod- és harmadosztályú közlekedési utak is jelölve voltak, vastag és vékony, erős és gyöngye vonalakkal.

Néztem, megborzongva bámultam a térképről előtűnő hihetetlen mintázatot, kiszaladt agyamból a vér s beleájultam egy éjszakába.

XLIV. délután

Céduláim közé raktam a sárga ceruzával skribált szöveget – olyan sárga az, amilyen a szavanna oroszlánjainak a szeme, vagy maga a napfényben is látszó, jóllakott hezitálás – az alábbi mondatot. Az, mintha az, mintha az majd megmentene, mintha az majd megmenthetne.

Ha már minden utat bejártak előttünk, akkor egy labirintus kiépítése válik a lehetséges szabadulás útjává. (Más fordításban.... egy labirintus felvázolása válik a lehetséges szabadulás képévé.)

XLV. délután

A középmetrűnél magasabb, sovány, enyhén hajlott termetű, mintegy negyvenöt éves ember, széles, szögletes homloka fölött már egészen őszes haj, hosszúkás arcára sok mindenfélét ráírt az élet, világoskék szeme révedezve és nyugtalanul néz a világba, a járása feszes még, csak ha jobban megnézi az ember, veszi észre, hogy nem olyan biztos és határozott már, mint valaha volt. Különös ember, rejtelmes és idegenszerű a beszéde, keresett szavaival, amelyek közé szívesen helyezi el apró élcek tüskéit – s ezek a tüskék, bár csak a felhámot karcolják meg, mert méregáztatottak, órákkal később okozzák a bajt, majd csak idővel fejtik ki a hatásukat, hogy akkor a sebek, amelyeket okoztak, valóban sajogjanak, fájjanak, s végül eszet vesztő görcsöket okozzanak – meglepő dolgokat mond, a polgári észjárású ember meghökken a tartalmuktól és fogalmazásuktól egyaránt, és nehezen tudja elképzelni azt a gondolatrendszert, amelyben az ilyen mondások elhelyezkedhetnek ... Különös, rejtelmes életet él, hónapok óta sohasem látható mással, mindig csak egyedül, nem jár olyan társaságba, ahol beszélnie kellene. S ez az ember immár boldog, hiszen annak ellenére, hogy úgy tudta, véglegesen elhagyta, most visszaköltözött hozzá a felesége.

XLV. délután

S megírtam utolsó történetemet.

Egy ember, aki leginkább nem én vagyok, és a neve, mint a Tiensan-beliek legtöbbjének Ja-no, szeretett varázslatokkal foglalatzkodni. Találkozott azzal a szerzetessel, aki a rózsák szemét hosszasan nézve mindig két perccel korábban látta meg maga körül a dolgokat, mint ahogy azok a valóságban is megtörténtek, aki felfigyelvén eszességére, tanítványul fogadta. Kibontott egy könyvtartót, és két kötetet vett elő. Az egyikre az volt írva Rókaüzés, a másikra pedig, hogy Kísértetűzés. Ez utóbbit e szavak bársonybelsejű tokjában adta át Janonak:

– Becsüld meg ezt a könyvet, s lesz ruhád, ételed és szép feleséged!

Ja-no megkérdezte a szerzetes nevét.

Ja-no még néhány napot ott töltött nála, és a szerzetes varázsfogásokra tanította. Így aztán Ja-no járatos lett az amulettek és varázslatok dolgaiban, kapujában tolongtak a népek, akik ajándékaik fejében segítségért könyörögtek.

Egyszer egy öregember állított be hozzá, s kérte, hogy Ja-no nézné meg a démon kísértette gyermekét, aki már-már a végét járja. Ja-no azonban hallván, hogy mily komoly a betegsége, nem fogadta el az ajándékait, hanem azonmód indult az öreggel. Tíz mérföldet tehetek meg, amikor egy hegyi faluba értek, s ott beléptek az öregember takaros házába. Odabent megpillantotta a fátyolfüggöny mögött fekvő leányt. Mikor megérintette, hogy megvizsgálja, a leány hirtelen kinyitotta a szemét s így szólt:

– Á, jó doktor érkezett! Hárman is megférnek benne, mind olyanok, akik egymásnak jó testvérei.

Családja igen megörült ennek, hiszen ahogy mondták, jó egy-néhány napja szavát sem vették. Ja-no kiment a leány szobájából és az apát kérdezgette a betegség tüneteiről.

– Fényes nappal a legénye szokott jönni hozzá – kezdte az öreg –, mellé fekszik, meg is fogja, majd egyszeriben köddé válik és eltűnik. Ám nemsokára megint felbukkan. Gyanítom, hogy kísértet lehet.

– Ha csakugyan kísértet, azzal könnyen elbánok – mondta Ja-no. – De ha rókadémon, akkor tehetetlen vagyok.

– Dehogy róka, biztos nem róka az! – bizonygatta az öreg.

Ja-no előkészítette varázsamulettjét s ott éjszakázott a házban. Éjfél tájt egy jól öltözött ifjú jelent meg. Ja-no sejtette, hogy ő lehet az, akit a házigazda is látott. Felkelt és kérdezgetni kezdte.

– Kísértet vagyok – felelte az ifjú. – De az apó családjában mindenki rókadémon. Azért járok ide, mert igen megkedveltem a leánykát. Na de egyébként is, ha kísértet háborgatja a rókadémont, miért lenne az nektek ártalmatokra? Mért hagyta hát ott az embereket, hogy rókákat végy a pártfogásodba? Ennek a leánynak van egy páratlan szépségű nővére, magam is tisztelettel adózom szüzi szépsége előtt. Azt javaslom neked, hogy csak akkor segíts nekik, ha hozzád adják a nővért, hogy vagy mint az európaiak, minden éjszaka szagold liliumillatát, vagy akár mint a keletiek, éjszakánként salátaként edd édes odorú, fehér szirmai. Ha így vagy úgy lesz, akkor megígérem, hogy engem nem látsz többé.

Ja-no elővette nadrágjából a nemi szervét és a ifjúnak megmutatta. Aztán az ifjú is kibontotta övét, s pompás szerszámát tenyerére véve, láthatóvá tette. Ezzel eldőlt a vitájuk.

Az ifjú eltűnt és nem is bukkant fel többé. A leányka egykettőre magához tért. Másnap reggel az öreg nagy boldogan újságolta az örömhírt Ja-no-nak, aki maga is belépett a leány szobájába, hogy saját szemével meggyőződjön róla. Elégette az előző napi amulettet, és leült megvizsgálni a gyógyultat. A hímes függöny mögött csodaszép leányt pillantott meg: tudta jól, hogy ez csakis a kísértet említette gyermek lehet. Befejezván a vizsgálatot vizet kért és behintette vele a betegagy függönyét. A tündérszép leány a fényes tálat Ja-nonak ajándékozta.

Ja-no hamar kiverte a fejéből, hogy rókákkal volt dolga. Ezután arra hivatkozva, hogy még receptet kell írnia, hazatért.

Eközben az egyre vadabb kísértet az apó otthonában – a csodálatos leányt kivéve – mindenkit megbecstelenített. Az öreg apó elküldte egyik szolgálóját egy lóval Ja-noért, ám ő, betegségére hivatkozva nem ment. Másnap az öreg maga kereste fel. Ja-no botra támaszkodva bicegett ki hozzá, úgy tett, mintha fájna a lába. Az öreg üdvözölte és megkérdezte, mi történt vele.

– Ez az agglegények nyavalyája – felelte Ja-no. – Valamelyik éjjel cselédlányom megbotlott s leforrázott, mindkét lábam felhólyagosodott.

– Mért nem házasodsz meg? – kérdezte az öreg.

– Megtenném én, ha olyan jó családból való leányt találnék, mint a tied, öregapám.

Az öreg egy szót sem szólva távozott.

– Ha jobban leszek, elmegyek hozzád! – kiáltott utána Ja-no. – Ne aggódj, biztosan menni fogok.

Pár nap múlva az öreg ismét elment, de Ja-no még mindig sántikálva fogadta. az öregember újból hosszan és hosszan érdeklődött egészsége felől, majd végül azt mondta:

– Meghánytam vetettem a dolgot az asszonnyal. Ha elűzöd azt a kísértetet és családomban, háznépemben újra nyugalom lesz, tizenhét esztendő leányom kezét boldogan neked adjuk.

Ja-no örömeben a földig hajolt előtte, s így mondta:

– Ha ilyen nagy jóindulattal viseltetsz velem, mindent megteszek, hogy legyűrjem a betegséget.

Nyomban lóra pattant s elment az öreggel. Mikor Ja-no belépett a kísértetjárta házba, attól tartott, hogy még meggondolják magukat a háziak, így hát hívatta az apó feleségét. Az öregasszony előbújt, és így szólt:

– Uram, miért kételkedsz a szavunkban? – Ígéretük zálogául neki ajándékozta a tündérleány arany hajgyűrűjét, melyet Ja-no mélyen meghajolva köszönt meg, s az első alkalommal, amikor magára maradt, miként az illendőség

megkövetelte, fölhelyezte hímveszejére. Ezután az egész háznépet behívatta, s ördögűző varázsformulát mormolt. Egyedül a leányt nem látta sehol. Írt egy varázsigt, és meghagyta a családnak, hogy feltétlenül adják oda a leánynak. Egész éjjel csend honolt a házban, híre, hamva se volt a kísértetnek. Csak a beteg lány sóhajtozott nagyokat a fekhelyén, de miután Ja-no behintette szentelt vízzel, menten elszállt róla a nyavalya. Ja-no indulni készült, de az öreg ott marasztalta, és este fenséges lakomát adott a tiszteletére. Éjfélkor Ja-no éppen lefekvéshez készülődött, mikor türelmetlenül kopogtattak az ajtaján. Felkelt, hogy megnézzé ki az, s lám a csodálatos kinézetű leány surrant át az ajtórésen.

– A családom meg akar ölni! – lihegte a lány. – Gyorsan menekülj el innét!
– Majd sarkon fordult s eltűnt, nem maradt más nyomában, csupán a jázmin illata. Ja-no sápadtan reszketett félelmében. Átugrott a falon s futott ahogy a lába bírta. A távolban tűz fényét pillantotta meg, gyorsan odarohant. Helybéliék voltak, akik éppen vadásztak. Nagyon megörült nekik, s hozzájuk csapódva tért haza. Szívében harag tombolt, ám nem tudta, miként állhatna bosszút. Arra gondolt, hogy elmegy mesteréhez, de nem hagyhatta otthon édesapját, aki már régóta betegeskedett. Éjjel-nappal törte a fejét, de semmi okos nem jutott eszébe, amivel előbbre jutott volna. Egy nap aztán két gyaloghintó állt meg az ajtajánál.

XLVI. délelőtt

– Miért nem jöttél el hozzánk Ja-no, azóta, hogy akkor éjszaka oly sietve távoztál? – kérdezte az öregasszony.

Minden gyűlölete és dühe mihelyt a tündérré pillantott, egyszerűen tovaszállt, s felháborodásának sem adott hangot. Így aztán az öregasszony utasítása szerint az ifjú pár leborult egymással szemben, megpecsételve ezzel házasságukat. Ja-no mennyegzői lakomát is kívánt volna tartani, de az öregasszony eként háritotta el:

– Nincs időm, hogy veletek mulassak. Az a tökkelütött vén uram bármi ostobaságra készült is ellened, remélem legalább e – ma estig még – leány, illetve – hajnaltól – feleséged kedvéért hajlandó vagy elfelejteni! Sok boldogságot kívánok nektek, gyermekeim! – Majd visszazállt a hintóba s távozott.

XLVI. délután

Az történt ugyanis, hogy az öregasszonynak nem volt tudomása a Ja-no meggyilkolására szőtt tervről. S mikor megtudta, hogy férje gonoszsága úzta el Ja-not, nem nyughatott, éjjel-nappal pörölt vele emiatt. A leány könnyeit nyelve enni sem akart. Az öregasszony pedig megmakacsolta magát, s férje akarata ellenére elvitte leányát az ifjú ördögűzőhöz. Végül Ja-no az egész történetet ifjú feleségétől tudta meg.

Két-három hónap múltán az öreg üzent a lányának, hogy menjen haza látogatóba. Ja-no attól tartott, hogy az öreg majd nem engedi vissza hozzá, megtiltotta neki, hogy elmenjen szülei házába. Ekkortól kezdve a tündérszép jelenség gyakran sírdogált. Egy esztendő múlva egy fiúcskát szült, aki nevet kapott is, hogy tudják, miként szólítani s tudja, mire figyelve kell majd az életén átbalagnia. Szoptatós dajkát hoztak mellé, ám a kicsi annyit sírt, hogy éjjelente az anyjával aludt.

XLVII. délelőtt

Egy nap az apó gyaloghintót küldött hozzájuk, azzal az üzenettel, hogy felesége epekedve várja, hogy láthassa leányát. Az ifjú anya, aki tudta már, milyen gyerekért aggódni, annyira vágyott édesanyja után, hogy Ja-no sehogyan sem tudta lebeszélni az utazásról. A gyermeket is magával akarta vinni, de azt már Ja-no nem engedte. Mikor elbúcsúztak, a tündérszép asszony megígérte, hogy egy hónap múlva hazatér Fél éve is oda lehetett, de egyetlen sor üzenet sem érkezett tőle. Ja-no embereket küldött, hogy tudják meg, mi történt. Azt találták, hogy az apóék háza régóta üres.

Két év elmúltával Ja-no minden reményét föladta. A kisfiú éjszakánként annyira sírt anyja után, hogy Ja-no szíve majd belehasadt. Mikor idős apja meghalt, Ja-no annyira beteg lett, hogy még a részvétlátogatásra érkezett ismerősöket, barátokat sem tudta fogadni. Épp alétlan feküdt az ágyán, mikor asszonysírásra riadt fel. Felpillantott s a gyászruhába öltözött felesége lépett be szobájába. Ja-no keserű fájdalommal egyszeriben eltűnt. A szolgálok hangosan sivalkodtak örömeikben. Mikor az asszonynak fölszáradtak a könnyei, megérintette jó urát, aki lassacskán magához tért. Azt hitte, hogy meghalt, s kérdezte a körötte állóktól, hogy már az alvilágban vannak-e?

– Nem, dehogyan – nyugtatta meg a felesége. – Szüleim szófogadó leánya vagyok, nem szegülhettem szembe apám konok akaratával. Három évnyi távollét-maradásommal fájdalmat okoztam neked. Most, hogy keletről visszaköltöztünk, hallottam, hogy apád elhunyt. Apám akaratának engedelmeskedtem, mikor tőled elszakadtam, de nem tudtam szót fogadni most, hogy elhunyt apósom előtt kell részvéttel adóznom. Anyám tudja, hogy itt vagyok, de apám nem. – Mikor befejezte, gyermekét magához ölelve, könnyeivel küszködve azt mondta:

– Azért mert apámnak engedelmeskedtem, gyermekem elvesztette anyját.

A gyermek is zokogásban tört ki, az egész szoba könnyeik gyöngysorától fénylett. Majd az asszony felállt, és nekilátott, hogy előkészítse családi kötelezettségeit. Apósa koporsója előtt étel- italáldozatot mutatott be. Ja-no megvizsgálgatóan ugyan, de a hosszú betegeskedés annyira legyengítette, hogy nem bírt kimozdulni az ágyából. Feleségének kellett fogadnia sógorát is, aki részvétlátogatásra érkezett. A szertartások befejezésekor Ja-no végre egy botra támaszkodva talpra állt, és ott tudott lenni a temetésen. A temetés után az asszony közölte, hogy ideje hazatérnie, mert különben apja megszidja. Végül aztán férje könnyörgése s gyermeke könnyei mégis maradásra bírták.

Kevéssel később jött a hír, hogy anyja megbetegedett.

– Én eljöttem hozzád apád miatt – mondta –, ugye, te is hazaengedsz az anyám kedvéért?

Ja-no beleegyezett, a nő pedig rábízta gyermekét a dajkára, majd könnyeit hullatva elindult. Eltelt néhány év, Ja-no és fia is elfeledték őt. Egy szép nap, amikor a juhar levele sárga csillagként repült ki a szélfúttá kertből, nyílt az ajtó, és a tündérszép, meg nem öregedett asszony libbent be rajta. Ja-no döbbenten kérdezgette, hogy-hogy visszatért. A megérkező az ágyra ülven szuszogva mondta:

– Szobámból csak alig egy fél mérföldre láthattam el, de most egy nap és egy éjszaka alatt ezer mérföldet tettem meg, s magam mögött hagytam egy kontinenst is, ahol rózsaszín bőrű emberek laknak, s a hajuk olyan, mint a rizsszalma, szemük pedig az ég. Nagyon ki vagyok merülve.

Tovább faggatta volna feleségét, ám nem tudta szóra bírni. Végül Ja-no addig-addig erősködött, mígnem az asszony belefogott:

– Nem szívesen beszélnek most, de a kedvéért nem bánom, elmondom. Néhány éve történt, hogy elköltöztünk keletre, egy bizonyos Cso úrhoz. Házigazdánk a legnagyobb körültekintéssel látott vendégül bennünket. Húgocskám feleségül ment a fiához, aki később korhelységével boldogtalanná tette őt. Mikor egyszer eljött, és beszámolt erről apámnak, ő ott marasztalta és egy félévig vissza sem engedte férjéhez. Az a férfiú annyira földühödött, hogy valahonnan

egy gonosz varázslót kerített, aki rabul ejtette apám lelkét, őt magát pedig bilincsbe verve elhurcolta. Rémült családom immár szertesztét szóródott széles e világon.

Ja-no nem állhatta meg, hogy el ne mosolyodjon, mire a felesége dühösen csattant fel:

– Még ha gonosz veled, akkor is az én apám! Jó néhány évig együtt éltünk, de szerelmünket sosem árnyékolta be veszekedés. Most, hogy családom tönkrement és szétszóródott a szélrózsa minden irányába, ha apámat nem is sajnálok, legalább velem lehetnél kíméletes. Csak mosolyogsz bánatomon, nincs hozzám egyetlen vigasztaló szavad sem. Ó, milyen könnyörtelen vagy!

Azzal sarkon fordult s elment. Ja-no utána sietett, hogy bocsánatot kérjen, de sehol nem találta őt. Már nagyon megbánta, amit tett, és attól félt, hogy örökre elveszítette feleségét.

Két-három hónap múlva anyósa és felesége állított be hozzá. Ja-no boldogan fogadta őket. Anya és leánya a földre borult előtte, Ja-no pedig zavartan kérdezte, mi járatban vannak. Mindketten elsírták magukat, és felesége így szólt:

– Legutóbb dühösen távoztam, de most megalázkodva esdeklem segítségéért! Ó, mily szegényen!

– Apósom ugyan nem emberi lény – mondta Ja-no –, de anyósom kedvességét, és a szerelmedet soha nem feledhetem. Az, hogy felderültem, hallván a benneteket ért sorscsapásról, csupán gyarló emberi természetem miatt történt. Miért nem tudtál hát egy csöppnyi türelemmel lenni?

– Útközben anyámmal találkoztam – mondta az asszony –, s ő mondta, hogy csakis a te mestered szabadíthatja ki apámat.

– Ha így van, akkor könnyű dolgunk lesz – nyugtatta meg Ja-no, – Ha apád nem térne vissza, te búsulsz majd utána, ám ha visszatér, féltő, hogy férjed és fiad lesz keserű bánkódásra kárhoztatva.

Ám felesége megesküdött, hogy mostantól örökre vele marad. Ja-no rögvest összepakolt, s útnak indult. A templomot is megtalálta, szerencsére mestere is

épp akkor érkezett vissza, s megkérdezte tanítványától, hogy miért jött. Ja-no megpillantott a konyhában egy vén rókát, amelynek a két mellső lába gúzsba volt kötve.

– Ezért a fogatlan szörnyért jöttem! – bökött rá nevetve Ja-no.

Ám a mester nem akarta odaadni a rókát, mondván, hogy fene egy ravasz jószág. Ám Ja-no addig-addig rimázkodott érte, míg végül tanítója ráállt. Ja-no elmesélte az öreg apósa dolgait, mire a vén róka szégyenkezve a kemence sarkához somfordált.

– Még nem teljesen vetkezte le alattomoságát! – nevetett a mester.

Ja-no felállt és elvezette a rókát. Odakint, mikor késével elvágta a köteleit, a róka fájdalmában fogait csikorgatta. Ja-no jól megrángatta a lábait, s közben ekként gúnyolódott:

– Mi az öreg, kínlódsz?

Annak meg szemei dühödten szikráztak, s mikor szabadon tudhatta magát, megrázta farkát és ellillant. Így aztán Ja-no is hazaindult. Az öreg három teljes nappal hamarabb érkezett haza, mint Ja-no. A felesége meghagyta a lányának, hogy maradjon és várja meg urát. Mikor aztán Ja-no is hazaért, asszonya a lába elé borulva köszönte meg segítségét.

– Ha még mindig a férjednek tekintesz, semmi szükség a hálálkodásra – mondta Ja-no.

– Családom ismét visszaköltözött a régi házba – mondta a nő. – Itt van a közelben, szinte át lehetne hozzájuk kiáltani. Három napra hazamennék, megbízol bennem?

– Gyermeünk alig a születése után elveszítette anyját, de mégsem halt bele. Én is sokáig éltem özvegyként, mégis megszoktam valahogy, és viseltem a tőled kapott aranyból font gyűrűt. Én nem vagyok afféle, mint az ifjú Cso, kedvességgel tettem jóvá, hogy megbántottalak. Ha mégsem térnél vissza, az hűtlenségedet mutatná, s bármilyen közel laknál is, soha át nem mennék. Miért kételkednék hát benned?

Az asszony másnap elment, és soha többé nem érkezett vissza.

XLVII. délután

Járkált. Az ember igyekszik vissza mindenhová.

XLVIII. délelőtt

Rigók határozókönyvét nézegetve silabizáltam:

Szólórigó: 21 cm. A legkisebb európai rigó. Hasonlít az énekes rigóhoz, de világos szemsávja, narancsvörös oldala és sávozott melle megkülönbözteti. Röptében jól látszik narancsvörös szárnybélése. Társasan jár; télen a fenyőrigók csapataihoz csatlakozik. Vékony hangját vonulás idején télen is hallatja. Éneke fuvolaszerű hangokból ismételt strófa, amit halk csicsérgés követ.

Léprigó: 26 cm. A legnagyobb európai rigó. Hátoldala szürkésbarna. Alsó oldala agyagsárgás; egész mellét és hasát kerek, sötétbarna pettyek borítják. Röptében jól látható fehér szárnybélése. Óvatos, vigyázó madár. Röpte ugyanolyan erőteljes, mint a fenyőrigóé, de szárnycsapása lassúbb. Érdesen cserreg. A fák hegyén énekel, jó és rossz időben egyaránt.

Fenyőrigó: 25 cm. Akkora, mint a fekete rigó. Fejteteje, a nyak hátoldala és farsíkja hamuszürke. Háta gesztenyebarna, farka barnásfekete. Torka és melltollazata rozsdás, gazdag pettyezéssel. Röpte nem annyira hullámos, mint a léprigóé. Óvatos, vigyázó madár; földre szállva különösen figyelmes és éber. Társasan jár. Nálunk rendszeres téli vendég, s rendkívül ritka fészkelőnk.

Megdöbentem. Miféle erdőkben jártam, ha azokban nyáron fenyőrigót találtam? S ha ilyen illékonyan találhatom azokat az életközösségeket, amelyekben festőm növényeit kerestem, lehet-e bizonyítékom bármiről is? Végtere is, hogy északon keresem mindazt, ami délen megtalálható, ugyan lehet-e véletlen műve? Továbbá: valóban a ciprusok és délszaki fenyvek láthatóak festőm képein, vagy valami más, növényyszerűnek ábrázolható dolgok – s éppen, mert rejtetten bár, de fölfedeztem bennük másságukat, nem is kereshettem őket a mediterráneumban, csak fenn, a hidegebb erdőkben?

Aztán elfelejtettem mindezt. Nem kellett több kényelmes kitérőkkel tarkított kertüloutat, az óvatosság bundáját magára öltő haladékot adni magamnak, tehát botanizáló kezemből kiengedtem a fák kezét.

XLVIII. délutánt

Megmenthetik-e a szimbólumai? – tettem föl magamnak kérdést, amikor rájöttem, hogy emberem feketezölden kavargó növényei mögött senki más nem áll, mint magányos önmaga. Igen, volt a válaszom: hiszen el tudott rejtőzködni. S másra sem vágyott egész élete során.

Telt-múlt a idő, elmúlt minden nap a nyárból. A növényzet kiheverte az aratás előtti vihar pusztítását, a burjánzó növényekben gazdag kert elfeledte a rombolást, és sebe fölött összezárult a zöld heg. A hársfán ismét rigó énekelt, s a dal végeztével, a még a kert fölött csapongó utolsó hangjainak ezüst szálába belekapaszkodott a csőrével átlendítette magát, miként liánnal, a kert fölött, talán városunk kövekkel kirakott pereméig, esetleg annál is tovább, a kék zsinéggént kifeszülő horizontig, vagy a mögötte elbútt Istenig. Semmit sem fejeztem be, amit elkezdtem, és semmit sem kezdtem el. Elég volt kinyitnom egy-egy könyvet ahhoz, hogy tudjam: bizony festőm elől én írtam el az életét, és immár az én betűimhez, az én szavaimhoz, az én soraimhoz kötöttem, hogy ott végeláthatatlan időnkig erőfeszítéseket tegyen anyaga – egy ciprusok, esernyő- és aleppói fenyők gyantaillatával beburkolt, lassú emberélet – megfestéséhez.

Én vagyok az, aki tartozom neki, s aki mindezt, hiszen győztesnek hiszem magamat, nem tudja tudomásul venni.

XLIX. délelőtt

Ja-no látta, hogy szolgálai az udvart söprik. Két vendége az éjszakát mosta le a lábáról a heverő mellett, s a lenyugvó Nap se tűnt még el a nyugati fal mögött. Félig kiivott pohara is ugyanúgy állt a keleti ablakban. Ő meg egy egész emberöltőt élt át az álmában! Megindultságában nem tudta visszatartani sóhajtásait. Mikor pedig odaszólitotta barátait, és mindent elmondott nekik, amit Délről elmondhatott, azok is nagyon elámultak. Azonnal kimentek, hogy megkeressék a ciprusfa alatt az üreget, s Ja-no a lyukra mutatva így szólt.

– Nos, itt mentem le az álmomba.

Barátai véleménye szerint ez csak valami rókának vagy a sötét fa szellemének műve lehetett, hiszen a növény árnyéka éppolyan sötétzöld volt, mint gallyainak lombszíné. Odaparancsolta hát szolgálait, hozzanak baltát, s vágják keresztül a fa törzsét és ágait, hadd lássák, hol végződik az üreg. Ez mintegy tíz láb hosszú volt, s egy odúban végződött. Az odúba beszűrődtek a nap sugarai: elég nagy volt, akár egy pamlag is elfért volna benne. Földkupacok sorakoztak odabenn, várfalakat, tornácokat és termeket formázva, s hangyák raja nyüzsgött közöttük.

Volt a hangyabolyban egy cinóberszínű kicsinyke torony is, a csúcán címerrel. A torony erkélyén két hatalmas hangya terpeszkedett: hosszuk három hüvelyk, a szárnyuk fehér, a fejük vörös. Közöttük más nagy hangyák sűrögtek, míg a kisebbek közelükbe se mertek menni. A két hatalmas hangya volt a király meg a királyné, s itt volt Ciprusország fővárosa.

Föltártak eztán egy újabb üreget is: a fa déli ágában húzódott, lehetett a hossza jó negyven láb. Ebben az S-alakú alagútban egy másik hangyabolyra találtak, csupán egy torony volt benne de telides-tele hangyával. Ez volt a déli hűbéres tartomány, Ja-no birodalma. Egy másik hosszú és furán kanyargó alagút nyugatra húzódott vagy húsz lábnyira. Ebben egy rothadó teknősbéka páncélja

volt: Ja-no három bátyjának állatáé, amelyik túlélve a fivérek halálát egyetlen élőlényként kapcsolatot jelentett köztük és Ja-no között. Ja-no látta, ez a teknős-békapáncél volt az a hely, ahol – még nem is olyan régen – az emberekre vadászott.

Találtak azután egy alagutat, több mint tíz lányira nyúlt kelet felé, ahol a fa bütykös gyökerei sárkányra emlékeztető alakban fonódtak össze. Itt volt egy kicsi, körülbelül egy láb magasnyi sírhalom – Ja-no feleségének, a hercegnőnek a sírja.

Ja-no nagyon megrendült, mert ami csak eléjük tárult, minden egybevágott álmával. Nem is engedte, hogy barátai szétverjék a hangyabolyokat, s befedette azokat úgy, ahogy voltak. De a ciprusfa életét nem tudta megmenteni: mégcsak a sötétnek sem kellett ránehezednie, magától dőlt holtan az oldalára. Éjszaka vihar kerekedett, hirtelen jött és ment, s reggelre, amikor ismét megvizsgálták az üregeket, a hangyák eltűntek.

Valóra vált tehát a jóslat, hogy Ciprusországot nagy katasztrófa éri, és a főváros elpusztul.

Ekkor eszébe jutott Ja-nonak a Platánföldi királyság támadása, és megkérte két barátját, járjanak utána ennek is. Azok egykettőre kiderítették, hogy a házától körülbelül egy mérföldnyire keletre, a régóta kiszáradt folyó medre húzódik, annak a partján hatalmas platán nőtt, a sok kúszónövény úgy ellepte, hogy a nap sugara se hatolt át rajta. Aljában pedig üregre bukkantak, amelyben hangyák nyüzsögtek.

Ha már a hangyák titokzatos világa is ilyen kifürkészhetetlen, ugyan, mit tudhatunk akkor a hegyeken és erdőkben élő nagyobb állatok életéről?

XLIX. délután

Ja-no barátai után küldte a szolgáját, hogy lóhalálában hozzon hírt felőlük. Kiderült, hogy az egyik valami váratlan betegségben meghalt, a másik pedig a halottas ágyán fekszik, s bármely pillanatban kilehelheti a lelkét. Ekkor Ja-no megértette, milyen hívságos volt az álma, s hogy az emberek világában minden hiábavaló.

Rókákat kezdett tenyészteni: hamarosan házának minden szobáját ellakták az állatok. S három évvel később odahaza halt meg, úgy, ahogy álmában megjövendölték. Egy róka harapta el a torkát, s mikor reggel fölfedezték a gyilkosságot, már egyetlen egy porcikáját sem találták meg, csak a véres, asszonyhangon sírdogáló selymet, amelyet Ja-no hálóköpenyként viselt magán.

L. délelőtt

A számítógép rajzolta térképet percenként kaptam elő, hogy ellenőrizzem rajta a városokat összekötő utak által megrajzolt mintázatot.

Egy arc volt látható azon, nagyon-nagyon ismerős, nem kétséges, hogy kié. Az általam bejárt utakat megmutató térképről feleségem nézett vissza; kissé megbillentett fejét oldalra hajtva. Szerette magát így megmutatni: ekként pózolt, ha tudta, hogy fényképezik, s ha fel akarta hívni magára egy-egy társaságban a figyelmet, fölvette ezt a most is látható kétértelmű, ragadozó nőcske arckifejezést. Aki nem ismeri személyesen, bizonyosan rókának látja.

L. délután

Ahol volt, ott van valami. S látja, az egyetlen sem lehet elmesélni.

A sárga kör azonban – amely épp úgy lehet a Nap, mint isteni pupilla, platóni gömb vagy éppen az édeni kert falának jelölése – valami mintázatot mutat: mintha a papírt korommal megszínező tűzvész jóvoltából bonyolult, kacskaringós út rajzolódik ki.

*

Ki állíthatja, hogy nem a legnyomorúságosabb rendszer az, melyben az uralkodó megvesztegetés ellenében kivizsgálatlanul hagyja a vádakat, egy párt verőemberei meg habozás nélkül meg mernek támadni egy hivatalnokot, és jogtalanul kezét mernek emelni rá?

Függelék

sten

feláldozza magát, két angyal (és még egy) formájában háborúba megy, és abban a tudatban hal meg, hogy válaszra lel, pedig nem adott választ semmire

S z e r e p l ő k :

1. avagy a jórossz ANGYAL, aki Ágostonnak akar születni, de Cholnoky is lehetne

2. avagy a rosszjó ANGYAL

3. ANGYAL, aki nincs, csupán az 1. és 2. ANGYAL közös mítoszában a halhatatlan asszony, akit úgy hívnak, hogy ANYA

APA, a fűrészáru-nagykereskedő, különben József és alkoholista, s némi avult egzisztencialista eszmékkal átitatott

KOCSMÁROS, a gondozatlan nép fia

EGYÉB ANGYALOK, akik díszletmunkások leginkább és költők (munkásruhában, nagy-nagy íves szárnyakkal)

1. ANGYAL Biztos, hogy én vagyok áránykos szomorúbéség, körös szomjuhság, cepelhető talgia, jó angyal?

2. ANGYAL Attól vagy az, hogy ilyen answereid vannak.

1. ANGYAL Itt titbárán morúbés, körös szomjuhság, cepelhető talgia bibi.

2. ANGYAL Az nekünk nincs. Akárhány évig leszünk ezen titb. bolygón, akkor se nő.

1. ANGYAL Emlékeztetek, hogy téged arról lehet felismerni, hogy mindennek ellent mondasz. Namármost, ha azt mondog, én vagyok titbáránykos szomorúbéség, körös szomjuhság, cepelhető talgia jó angyal, akkor bizonyosan t. sz. k. Sz. cepelhető talgia vagyok, és ha azt mondog, kos éhség, szomjuhság, cepelhető gyia vagyok, akkor csacsacsak jó lehetek.

2. ANGYAL A francba az okoskodásodat! Valóban vissza kell falnod magad az Atyához, megzavarták a fejedet. Pedig nem azért küldtek ide minket, hármunkat, hogy velük törődjünk. Az Atya eljövetedasein kell előkészítenünk, és megtisztítani a terepet.

1. ANGYAL Ha én vagyok titbáránykos szomorúbéség, körös szomjuhság, cepelhető talgia jó angyal, akkor miért nem akarom, hogy eljöjjön az úr? Mért ver engem ilyen gondolatokkal?

2. ANGYAL Amíg csacsacsak a gondolataid ilyenek, nincs nagy baj. Mondom, rád éppen az ilyen beszéd a jellemző.

1. ANGYAL Nem hiszek neked.

2. ANGYAL Rendben. Akkor leszek a jó angyal.

1. ANGYAL Hiszen képtelen vagy t. szomorúbéség, k. szomjuhság, c. talgia jóságra!

2. ANGYAL Miként tudnád ezt te megítélni, amikor azt sem tudod, hogy ki vagy!

1. ANGYAL De az biztos, hogy nem az vagyok, aki te.

2. ANGYAL Ebben megegyezhetünk.

1. ANGYAL Akkor ez lesz titbáránykos szomorúbéség, körös szomjuhság, cepelhető talgia kiindulási pontunk. S tegyük azt, amire teremtett minket az Atya.

*

ANGYALOK KARA Tudjuk, mert mi vagyunk a költők és angyalok, három angyaltárs az Atya óhajára a földre menne, bár odamenni egyiknek sincs kedve, mert inkább kedvelik az égi mezőket, a kankalinsárga bárányleveleket, honnan rálátni a mannaföldekre, s inkább szűrösködnek az örökdaseiket, ahol nincs semmi mi lehetne vétek. Mégis: indulniuk szükséges.

*

Ha jól látszik, akkor ez egy Golgota, eső után.

*

1. ANGYAL Nem szeretnék újra megszületni.

ANYA Ne vitatkozz. Közeli az idő.

1. ANGYAL Nem ér titbáránykos szomorúbéség, körös szomjuhság, cepelhető talgia nevem! Ezt a mondatot már valami veszprémi író felhasználta.

ANYA Lárifári! Megint másról beszélsz.

1. ANGYAL S abban is biztos vagyok, hogy valaki a huszadik századból.

ANYA Nem ismerek semmiféle írókat.

1. ANGYAL Nem baj. Így titbáránykos szomorúbéség, körös szomjuhság, cepelhető talgia jobb neki.

ANYA Sőt, lassan azt is elfelejtem, hogy kik azok a veszprémiek.

1. ANGYAL Az egyikük az apám. Ha netán mégis megszületnék.

ANYA Miért ne születnél meg? Már megkezdődtek a tolófájások.

1. ANGYAL Ismertem, hogy eszem a mágnesezhetetlen rézfaszomatmatematikust, aki állította, hogy ha erősen koncentrálsz a fájó fogára, akkor magától betömődik a luk. Gondolj erősen arra, hogy nem akarok megszületni.

ANYA Arra neked kell koncentrálnod.

1. ANGYAL Nekem csacsacsak születésem után van hatalmam. Meg azelőtt, hogy a testedbe költöztem. Mert akkor még fénylő gondolat lehettem a habos fellegek közt...

ANYA Megszüljelek, vagy se?

1. ANGYAL Ennek is, annak is vannak hátrányai.

ANYA No és előnyei.

1. ANGYAL Mondj egyet!

ANYA Megismerheted az emberi életet.

1. ANGYAL Már tízszer is voltam ember. Elegem van belőle.

ANYA Hogy beszélsz az anyáddal?!

1. ANGYAL Hátrább az agarakkal! Csacsacsak titbáránykos szomorú-béség, körös szomjuhság, cepelhető talgia leendővel!

ANYA Ha szemtelenkedsz, akkor Ágostonnak kereszteltek.

1. ANGYAL Tudom, hogy ki mondta először, majd pedig leírta azt a mondatot.

ANYA Most mit kérkedsz a műveltséggeddel? Más örülne, ha egyáltalán lenne anyja.

1. ANGYAL Ez az! Mire én megleszek, te nem leszel.

ANYA Ne fecsegy hülyeségeket. Elvégre most fogsz megszületni.

1. ANGYAL Cholnokoy!

ANYA Cholnokynak is hívhatnak, ha annyira nem akarsz Ágoston lenni.

1. ANGYAL Hát akkor, ég veled.

ANYA Hová mész? Mindjárt megszületsz!

1. ANGYAL Üdvözlöm Atyát.

*

Lehet, nem az. Akkor talán Dürer rézkarca, Az apokalipszis.

*

2. ANGYAL Nem lehetsz ilyen önző, hogy máris elpatkolsz.

ANYA Nem látod, hogy meghaltam?

2. ANGYAL Hogy eszem a mágnesezhetetlen rézfaszomat! Frászt!

ANYA Akkor élek?

2. ANGYAL Bevetted azt a maszlagot. Hiszen örökéletű vagy. Ha meghalnál, akkor se lehet elpusztítani. Egyébként pedig most fontosabb dolgod van, mint megdögleni. Mars a Bibliába!

ANYA Ki vagy? Vagy már kérdeztem volna?

2. ANGYAL Nem szívesen beszél ilyenről az angyal.

ANYA Aha. Hogy eszem a mágnesezhetetlen rézfaszomatújabb angyal!

2. ANGYAL Igen. A leggonoszabb.

ANYA Én ugyan meg nem szüllek.

2. ANGYAL Az embereknél mégis jobb.

ANYA Kötelességem nekem mindenkit megszülni? Az Atya is ukkra mukk, és mindig a nyakamra küld valakit. Teljesen tönkre megy az alakom ebben a szüléssorozatban.

2. ANGYAL Hiszen a fiacskád leszek. Ennyit megtehetsz értem.

ANYA A nevedet kiválasztottad?

2. ANGYAL Nem. De nem is az én gondom. Ki törődik azzal, hogy miként nevezik hatvan-hetven évig.

ANYA Biztos, hogy te vagy a rossz angyal? Nem kevered össze valakival magad? Hisz értelmesen beszélsz. Az előbbi valaki íróval nyaggatott.

2. ANGYAL Hagyd rá. Már fenn is szentnek képzelte magát. És mindig annak az alkoholista írónak az elégett kéziratait olvasta. Valami Chol..., Csol...!

ANYA Mikor akarsz megszületni?

2. ANGYAL Hát most. Nekem nincs időm kilenc hónapot várni. Az olyan megalázó.

ANYA Ikrek leszték! Némelykor hármas ikrek! Hogy különböztetek meg benneteket?

2. ANGYAL Eszedbe se jussék.

ANYA És neked ki az apád?

2. ANGYAL Nem érdekel.

ANYA De ha megtudja, akkor engem ver agyon!

2. ANGYAL Majd ráfogsz engem is a veszprémire.

*

APA Hát miféle ez az asszony? Egyszerre szül két – avagy három – gyermeket. Az ő korában! És egyformák, mint a tojás, azaz, annyira különbözőek, mint a tojások.

KOCSMÁROS Nem mindegy, ha te vagy az apjuk.

APA Hát itt van a kutya elásva.

KOCSMÁROS Szóval, becses nejed megint félrebaszott?

APA De kivel?! Az isten se tudja.

KOCSMÁROS Ha négerrel, akkor láthatod, mert feketék.

APA De ezek nem feketék! Így néznek ki, mintha tizennyolcévesek lennének. Holott ma hajnalban születtek. Kinn van mindegyiknek a harminckét foga, serked a szakálluk, és beszélgetnek. A korábban született éppen a bábának segít kitakarítani, a fiatalabbik meg eteti az állatokat. De mondta, hogy neki áll hamarosan fát fűrészelni.

KOCSMÁROS Erre igyunk!

APA Használ?

KOCSMÁROS Ártani biztosan nem árt. Úgyis elittad az eszed.

APA Ez mélyen sérti a filozófiámat. Ilyet nem illik mondani.

KOCSMÁROS Tudom én, hogy miket mond neked a feleséged. Ez se rosszabb mondás.

APA Hogy eszem a mágnesezhetetlen rézfaszomatfeleségnek lehet.

KOCSMÁROS Még a fiaidat is elrontja. Hoznád őket a kocsmába.

APA Tejen élnek azok, anyatejen.

KOCSMÁROS Miközben megcsöcsörészik az asszonyt. Ezt már ismerjük.

*

Egy késő-gótikus vagy egy reneszánsz rózsakertes madonna-kép. Felvétel indul.

*

1. ANGYAL Máris jobban bánik veled.

2. ANGYAL Mindenkinek azt, amit megérdemel. Minek ijesztgeted Cholnokyval? Hiszen olvasni sem tud!

1. ANGYAL Miért pont őt választotta ki anyánkul az Atya?

2. ANGYAL Megszokásból. Hiszen rájár kétezer éve.

1. ANGYAL Hogyan beszélsz az anyádról?

2. ANGYAL Nem hallja. Döglik.

1. ANGYAL Megmondalak.

2. ANGYAL Ez is hozzátartozik az igazsághoz?

1. ANGYAL Hozzá. Nem fél téled.

2. ANGYAL Amint én sem.

1. ANGYAL Szóval mindkettőnkbe betáplálta ezt titbáránykos szomorúbéség, körös szomjuhság, cipelhető talgia tudást az Atya.

2. ANGYAL Ez a bajod! Nem tudod, miként kell elbánni velem. Hogy megnyugodj, én se kaptam használati utasítást hozzád.

APA Milyen fejlettek az én csemetéim!

2. ANGYAL Apa!

1. ANGYAL Pfüjj! Ocsmány alak.

APA Istenem, de okosan tetted, hogy megkíméltél a gyereknevelés fáradalmától. S rögtön két kifejlett fiút adtál, akiket nem kellett sosem pólyálni, dajkálni, s miattuk nem szaladgáltam idegesen az orvosokhoz, gyógyszertárba, s nem kell őket iskoláztatni...

1. ANGYAL Hogy ennyi minden lenne jó bennünk? Kétlem.

APA Persze, biztos lesz ennek böjtje, ahogy téged ismerlek.

1. ANGYAL Meghitt viszonyban vagytok, látom.

APA Így is mondhatni. Holott nincs bennem se szeretet, se gyűlölet iránta. Annyi ideje ismerem, hogy egyszerűen megszoktam. Azt, hogy van. És hogy éppen ilyen.

1. ANGYAL Hogy eszem titbáránykos szomorúbéség, körös szomjuhság, celpelhető talgia mágnesezhetetlen rézfaszomatember, aki tudja, hogy milyen.

APA Igen. Tudom.

1. ANGYAL És ettől vagy ilyen ostoba!

2. ANGYAL Minek szekálod, nem tanulhatta meg, hogyan kell választani. Éppen ezért küldtek minket. Nézd, így kell vele bánni.

1. ANGYAL Csacsacsak életben maradjon.

2. ANGYAL Jóember, köszöntötted már a feleséged?

APA Hozzá indultam.

2. ANGYAL Siess, el ne késs az örömöddel.

APA Tudod, fiam, olyan az anyád, hogy mindennek kivárja a sorát. Minek kapkodni.

2. ANGYAL Rövid az élet.

APA Éppen elég hosszú. Akinek ennyi a mércéje, az ennyit is mér.

1. ANGYAL Magvas meglátás.

APA Sose mondd az apádnak, hogy bölcs. Mert előbb-utóbb meghülyül, s akkor szégyelheted magad.

2. ANGYAL Tudod-e, hogy miért éppen a te fiaid lettünk?

APA Hülye answer. Honnan tudnám.

1. ANGYAL Nem érdekel?

APA Minél később tudom meg, annál jobb.

2. ANGYAL Nekünk kell szétválasztani az ocsut a szemtől.

APA Sziszifuszibb munkát már nem is kaphattatok volna!

1. ANGYAL Megbirkózunk vele.

APA Nem kétlem. De hogy mennyire unalmas! Inkább foglalkoztatok a nőkkel. Vagy gyűjtsetek vagyont, hogy királyok legyetek. Szereztetek szolgákat.

2. ANGYAL Szégyenletesen földhözragadt gondolkodás.

APA De legalább élvezetes.

1. ANGYAL És hogy eszem titbáránykos szomorúbéség, körös szomjuhság, cepelhető talgia mágnesezhetetlen rézfaszomatilyen az apánk!

APA Lekeverek a bűdös nagy pofont!

2. ANGYAL Meg tud fogni...

APA Idejöttök ti magatoktól is.

1. ANGYAL Erre nézve nem kaptunk semmi utasítást.

APA Hozzám!

2. ANGYAL Valóban! Ilyenkor mit kell tenni. Odamenjünk?

1. ANGYAL Kísérletként. Hogy később tudjuk, mit tegyünk ilyenkor.

APA (mindkettőnek hatalmas pofont ad) Hogy tudjátok, mi itt a rend!

KOCSMÁROS hogy eszem a mágnesezhetetlen rézfaszomatnapos apa, és veri a fiait.

APA Ekkora laklikat miért ne verhetnék?

KOCSMÁROS Isten fiait vered.

APA Amíg az én kenyeremet eszik, tehetem.

KOCSMÁROS Mígnem egyedül hagynak.

*

ANYA Elüldözted a gyermekeket!

*

ANGYALOK KARA És hosszú útnak erednek, nekivágnak a vizeknek, sívata-goknak, hegyeknek, át a városokon, s amit látnak azt mindent feljegyeznek, de azt is ami nem látható, és külön írják azt ami rossz, és külön ami a jó. S a tize-

dik év végével elérnek hogy eszem a mágnesezhetetlen rézfaszomatkalvi-
bához, ahová betérnek kérni szállást és étket.

*

ROSSZ LÁNY Érzem, érzem, érzem!

ANGYALOK KARA Félrebeszélsz!

ROSSZ LÁNY Érzem, érzem, érzem!

ANGYALOK KARA Csacsacsak rosszra gondolsz! Képzeld magad elé a ten-
gert nyáron! Napolaj, halszag, kék tenger, habos fagyaltok!

ROSSZ LÁNY Érzem!

ANGYALOK KARA Felejtsd el! Nem tudhatod előre!

ROSSZ LÁNY De érzem, érzem, érzem!

ANGYALOK KARA Na, jó, akkor jöjjenek! De meg ne mondd az Atyának!

ROSSZ LÁNY Mindjárt kopognak. Itt lesznek mind a Hárman!

ANGYALOK KARA De jó a szaglásod!

ROSSZ LÁNY Hiszen bűdös az egyik, mint a pokol s édes illatú a másik, mint
a mennyország! Melyik halandó nem érezné ezt előre? S a harmadik, istenem a
harmadik! Maga a csoda!

ANGYALOK KARA Mekora szajha! Képes a jövőt előre kiszagolni!

ROSSZ LÁNY Hiszen szaglik!

1. ANGYAL Akkor megérkeztem!

ROSSZ LÁNY De bűdös a szád!

2. ANGYAL Én is.

ROSSZ LÁNY De bűdös a lábad!

1. ANGYAL Megmosom titbáránykos szomorúbéség, körös szomjuhság, ce-
pelhető talgia számat.

2. ANGYAL Megmosod a lábamat?

ROSSZ LÁNY És elénekelek nektek néhány dalt is.

ROSSZ LÁNY De bűdös a lábad!

1. ANGYAL Aztán hogy eszem a mágnesezhetetlen rézfaszomatnagyot mulateunk.

ROSSZ LÁNY Ha hoztál, lesz miből.

2. ANGYAL Étetl, italt, imát! Amit csacsacsak akarsz! Van itt minden!

ROSSZ LÁNY És a testem oltára!

1. ANGYAL A tested oltára is.

ROSSZ LÁNY Nézd milyen szép a gyertyám.

1. ANGYAL Szép. Rád gyűjtöm azonnal!

ROSSZ LÁNY És a hajam is.

1. ANGYAL Szőke germánom, te ékes Brünhilda!

ROSSZ LÁNY És így?

1. ANGYAL Te fekete délszaki angyal!

2. ANGYAL Az angyalokból elegen vagyunk mi hárman!

ROSSZ LÁNY Be sem férne több az ágyamba!

1. ANGYAL Veres szőrű indiáncsajom!

ROSSZ LÁNY Óh, ah, hu, hu!

1. ANGYAL Nicsacsacsak, hogy eszem a mágnesezhetetlen rézfaszomatbagoly!

2. ANGYAL Pont a görög mitológiába kellett nekünk jönni?

ROSSZ LÁNY Nem, nem, ez nem görög módszer! Ez lúd. Vagy phrügiai!

1. ANGYAL Neked van olyan tollszagod?

2. ANGYAL Mondom, bagoly!

1. ANGYAL Titbáránykos szomorúbéség, körös szomjuhság, cepelhető talgia bontott csirke szagát se bírom.

2. ANGYAL Gondolj a nyárra! A tengerre. A szabadságra.

ROSSZ LÁNY A szabadságra!

1. ANGYAL Teljesítménykényszerem van!

Géczi János
TILTOTT ÁBRÁZOLÁSOK KÖNYVE IV.

ISTER
SZOLGÁLTATÓ, KERESKEDELMI ÉS KIADÓ KFT.
1096 Budapest, Haller u. 70. Tel./Fax: 216-0241
E-mail: ister_toth@interware.hu

Kiadványszám: **97**

Felelős kiadó: **Tóth László**
Borító és tipográfia (Baráth Ferenc sorozatterve alapján),
valamint nyomdai előkészítés: **Artcommando Stúdió Bt.**
Nyomta: **Kerényi Nyomda Kft.**, Szekszárd

ISBN 963 9243 87 6